

PRIMÀRIA

Decret
de Currículum

Ministeri d'Educació i Ciència

PRIMÀRIA

Decret de
Currículum

Ministeri d'Educació i Ciència

Ministeri d'Educació i Ciència

Secretaria d'Estat d'Educació

NIPO: 176-92-105-2

ISBN: 84-369-2167-4

Dipòsit legal: M-15194-1992

Realització: MARIN ÀLVAREZ HNOS.

Índex

	<i>Pàgines</i>
REIAL DECRET QUE ESTABLEIX EL CURRÍCULUM DE L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA.....	5
ANNEX:.....	17
Principis metodològics de l'etapa.....	17
Coenixement del Medi natural, social i cultural	21
Educació Artística.....	53
Educació Física	83
Llengua Castellana i Literatura	99
Llengües Estrangeres	121
Matemàtiques	137
Llengua Catalana i Literatura	155

Reial Decret que estableix el currículum de l'Educació Primària(*)

La Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu determina, en el seu article quart, que constitueixen elements integrants del currículum els objectius, continguts, mètodes i criteris d'avaluació de cadascun dels nivells, etapes, cicles, graus i modalitats en què s'organitza la pràctica educativa. Disposa també que correspon al Govern fixar els aspectes bàsics del currículum o ensenyaments mínims per a tot l'Estat, mentre és competència de les Administracions Educatives establir-ne el currículum. Per tant, una vegada definits els ensenyaments mínims corresponents a l'Educació Primària pel Reial Decret 1006/1991, de 14 de juny, procedeix establir el currículum per a l'àmbit de competència del Ministeri d'Educació i Ciència.

Com ja s'ha esmentat, els objectius educatius, els continguts, els criteris d'avaluació i la metodologia són els elements constituents del currículum. A través d'ells es manifesten els propòsits educatius del currículum. Ara bé, en l'àmbit de la seva responsabilitat i dins del marc de l'ordenament educatiu, els Professors contribueixen també a determinar els propòsits educatius quan a través dels projectes d'etapa, de les programacions i de la seva pròpia pràctica docent procedeixen a concretar i desenvolupar el currículum.

El currículum que s'inclou a l'annex del present Reial Decret requereix, així, una ulterior concreció per part dels Professors en diferents moments. És precís, primerament, que els equips docents elaborin per a la corresponent etapa Projectes curriculars de caràcter

(*) Reial Decret 1344/1991, de 6 de setembre (BOE n.º 220, de 13-IX-91).

general, en els quals el currículum establert s'adeqüi a les circumstàncies de l'alumnat, del Centre educatiu i del seu entorn socio-cultural. Aquesta concreció s'ha de referir, principalment, a la distribució dels continguts per cicles, a les línies generals d'aplicació dels criteris d'avaluació, a les adaptacions curriculars, a la metodologia i a les activitats de caràcter didàctic. Finalment, cada Professor, en el marc d'aquests projectes, ha de realitzar la seva pròpia programació, a la qual s'han de recollir els processos educatius que es proposa desenvolupar a l'aula.

La necessitat d'assegurar un desenvolupament integral de l'alumnat en aquesta etapa i les pròpies expectatives de la societat coincideixen a demandar un currículum que no es limiti a l'adquisició de conceptes i coneixements acadèmics vinculats a l'ensenyament més tradicional, sinó que inclogui altres aspectes que contribueixen al desenvolupament de les persones, com són les habilitats pràctiques, les actituds i els valors. L'educació social i l'educació moral constitueixen un element fonamental del procés educatiu, que han de permetre a l'alumnat actuar amb comportaments responsables dins de la societat actual i del futur, una societat pluralista, en la qual les pròpies creences, valoracions i opcions han de conviure amb el respecte a les creences i valors dels altres.

L'amplitud del currículum així definit té el seu reflex en l'especificació, a cadascuna de les àrees, de tres tipus de continguts: els de conceptes, relatius també a fets i principis, els de procediments i, en general, varietats del «saber fer» teòric o pràctic; i els referits a actituds, normes i valors. En aquest últim aspecte, juntament als d'ordre científic, tecnològic i estètic, es recullen, amb tot el que tenen de rellevant, els de caràcter moral, que impregnen tota l'educació.

El caràcter integral del currículum significa també que s'hi incorporen elements educatius bàsics que han d'integrar-se a les diferents àrees i que la societat demana, tals com l'educació per a la pau, per a la salut, per a la igualtat entre els sexes, educació ambiental, educació sexual, educació del consumidor i educació vial.

En el present Reial Decret es recullen igualment els objectius corresponents a l'etapa d'Educació Primària i a les diferents àrees que s'hi han d'impartir, com també els continguts i criteris d'avaluació corresponents a cadascuna d'elles i els principis metodològics generals de l'etapa.

Els objectius de l'etapa i de les distintes àrees com també els criteris d'avaluació són els regulats pel Reial Decret 1006/1991, de 14 de juny, pel qual s'estableixen les ensenyances mínimes corresponents a l'Educació Primària. Els continguts recullen els inclosos a les ensenyances mínimes del citat Reial Decret i els completen fins a definir la integritat del currículum en aquest aspecte. La metodologia educativa, que no forma part de les ensenyances mínimes, però sí del currículum, es defineix també a l'annex al present Reial Decret.

Els continguts no han de ser interpretats com a unitats temàtiques, ni, per tant, necessàriament organitzats en el mateix ordre en el qual apareixen en aquest Reial Decret. No constitueixen tampoc unitats didàctiques diferents els tres apartats en què es presenten: conceptes, procediments i actituds. La seva organització en aquests tres apartats té la finalitat de presentar de manera analítica uns continguts de naturalesa diferent, que poden i han de ser presents a través de diferents unitats didàctiques, en diferents moments i a través d'activitats diferents. Els Projectes i Programacions curriculars que realitzin els equips docents han d'incloure els tres tipus de continguts recollits en el currículum, però no cal que estiguin organitzats, necessàriament, en aquests tres apartats.

Els criteris d'avaluació consten d'un enunciat i d'una breu explicació d'aquest mateix enunciat, i estan fixats per àrees per al conjunt de l'etapa. El comentari que acompanya l'enunciat de cada criteri contribueix a la seva interpretació en el context d'altres elements del currículum i té un propòsit de flexibilització, ja que aquests criteris mai no han de ser entesos de manera rígida. En tot cas, han de ser aplicats en el marc global del currículum, tenint en compte els objectius i continguts de la corresponent àrea.

Els criteris d'avaluació estableixen el tipus i grau d'aprenentatge que s'espera que els alumnes hagin aconseguit respecte de les capacitats indicades en els objectius generals. El nivell d'acompliment d'aquests objectius en relació amb els criteris d'avaluació fixats no ha de ser mesurat de forma mecànica, sinó amb flexibilitat, tenint en compte la situació de l'alumne, el cicle educatiu en què es troba i també les seves pròpies característiques i possibilitats. A més, l'avaluació aconsegueix, fonamentalment, una funció formativa, en oferir al professorat uns indicadors de l'evolució dels successius nivells d'aprenentatge dels seus alumnes, amb la consegüent possibilitat d'aplicar mecanismes correctors de les insuficiències observades.

D'altra banda, aquests indicadors constitueixen una font d'informació sobre el mateix procés d'ensenyament. Així, els criteris d'avaluació vénen a ser un referent fonamental de tot el procés interactiu d'ensenyament i aprenentatge.

L'Educació Primària a la qual es refereix el present Reial Decret és el començament de l'educació obligatòria. S'hi inicia en uns casos, quan no hi ha hagut escolarització prèvia i, se segueix en d'altres, quan n'hi ha hagut, l'actuació educativa sistemàtica per tal d'afavorir el desenvolupament corporal, afectiu, social i intel·lectual del nin, i consolidar els aprenentatges bàsics que li permetin abordar amb seguretat i confiança els nous aprenentatges de l'etapa posterior.

L'educació obligatòria es proposa afavorir que el nin realitzi els aprenentatges necessaris per viure i s'integri a la societat de forma crítica i creativa, procurant que aquest procés d'ensenyament i aprenentatge li resulti gratificant. Així es pretén aconseguir el desenvolupament integral de la persona.

Entendre l'educació obligatòria com una unitat temporal i organitzativa que mantingui la seva coherència a través d'un període de temps tan ampli com significatiu en el desenvolupament de la persona suposa, com és natural, una coordinació estreta entre l'Educació Primària i l'Educació Secundària Obligatòria. Malgrat això, el nombre creixent de nins que s'incorporen al sistema escolar ja en l'Educació Infantil fa necessari, també, que es tengui cura de la continuïtat entre l'Educació Primària i la Infantil. Per garantir aquesta continuïtat cal mantenir la necessària col·laboració entre l'escola i la família, que té encara un enorme pes educatiu tot al llarg d'aquesta etapa. Aquesta continuïtat i coherència ha de tenir en compte la necessitat d'aprofitar, per una part, la major facilitat d'adaptació al medi escolar dels nins que procedeixen de l'Educació Infantil i de compensar, d'altra banda, les diferències entre aquests nins i aquells per als quals l'inici de l'Educació Primària significa també el primer contacte amb la institució educativa.

L'Educació Primària ha de contribuir, fonamentalment, al desenvolupament de les capacitats de comunicació, pensament lògic i coneixement de l'entorn social i natural de l'alumnat. Aquestes capacitats se corresponen amb els processos evolutius que són propis dels nins entre els sis i els dotze anys. L'organització d'aquest

nivell en tres cicles educatius de dos anys cadascun facilitarà l'adaptació dels processos d'ensenyament als ritmes de desenvolupament i aprenentatge propis de cada alumne.

Finalment, el present Reial Decret estableix que a l'Educació Primària es dedicarà una atenció preferent, en col·laboració amb la família, als alumnes amb necessitats especials, perquè superin les seves dificultats i puguin aconseguir els objectius educatius prevists.

En virtut d'això, a proposta del Ministre d'Educació i Ciència, previ informe del Consell Escolar de l'Estat, i prèvia deliberació del Consell de Ministres en la seva reunió de dia 6 de setembre de 1991,

DISPÒS:

Article 1.

El present Reial Decret constitueix el desenvolupament, per a l'Educació Primària, del que es disposa a l'apartat tres de l'article quatre de la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, i integra el que s'estableix al Reial Decret 1006/1991, de 14 de juny, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims corresponents a l'Educació Primària.

Article 2.

El present Reial Decret serà d'aplicació a l'àmbit territorial de gestió del Ministeri d'Educació i Ciència.

Article 3.

1. L'Educació Primària comprendrà sis anys acadèmics, des dels sis als dotze anys d'edat, i s'organitzarà en tres cicles de dos anys cada un.

2. Els alumnes s'incorporaran a l'Educació Primària dins l'any natural en què compleixin sis anys d'edat.

Article 4.

Amb la finalitat de desenvolupar les capacitats a què es refereix l'article 13 de la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, els alumnes hauran d'assolir al llarg de l'Educació Primària els objectius següents:

a) Comprendre i produir missatges orals i escrits en castellà i, en el seu cas, en la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma, atenent diferents intencions i contextos de comunicació, com també comprendre missatges orals i escrits senzills i contextualitzats en una llengua estrangera.

b) Comunicar-se a través de mitjans d'expressió verbal, corporal, visual, plàstica, musical i matemàtica, desenvolupant el raonament lògic, verbal i matemàtic, com també la sensibilitat estètica, la creativitat i la capacitat per fruit de les obres i manifestacions artístiques.

c) Utilitzar en la resolució de problemes senzills els procediments oportuns per obtenir la informació pertinent i representar-la mitjançant codis, tenint present les condicions necessàries per a llur solució.

d) Identificar i plantejar interrogants i problemes a partir de l'experiència diària, i utilitzar tant els coneixements i els recursos materials disponibles com la col·laboració d'altres persones per resoldre'ls de forma creativa.

e) Actuar amb autonomia en les activitats habituals i en les relacions de grup, i desenvolupar les possibilitats de prendre iniciatives i d'establir relacions afectives.

f) Col·laborar en la planificació i realització d'activitats en grup, acceptar les normes i regles que democràticament s'estableixin, articular els objectius i interessos propis amb els dels altres membres del grup, respectant punts de vista distints, i assumir les responsabilitats que corresponguin.

g) Establir relacions equilibrades i constructives amb les persones en situacions socials conegudes, comportar-se de manera solidària, reconeixent i valorant críticament les diferències de tipus social i rebutjant qualsevol discriminació basada en diferències de sexe, classe social, creences, raça i altres característiques individuals i socials.

h) Apreciar la importància dels valors bàsics que regeixen la vida i la convivència humana i obrar-hi d'acord.

i) Comprendre i establir relacions entre fets i fenòmens de l'entorn natural i social, i contribuir activament tant com sigui possible, a la defensa, conservació i millora del medi ambient.

j) Conèixer el patrimoni cultural, participar en la seva conservació i millora i respectar la diversitat lingüística i cultural com a un dret dels pobles i individus, i desenvolupar una actitud d'interès i respecte vers l'exercici d'aquest dret.

k) Conèixer i apreciar el propi cos i contribuir al seu desenvolupament, adoptant hàbits de salut i benestar i valorant les repercussions de determinades conductes sobre la salut i qualitat de vida.

Article 5.

1. Les àrees de l'Educació Primària seran les següents:

- a) "Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural".
- b) "Educació Artística".
- c) "Educació Física".
- d) "Llengua Castellana i Literatura".
- e) "Llengües Estrangeres".
- f) "Matemàtiques".

2. A les àrees citades a l'apartat anterior s'afegirà, a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, l'àrea de «Llengua Catalana i Literatura».

3. Sense perjudici de la seva organització en àrees, els continguts s'incorporaran al procés educatiu en un enfocament globalitzador, com a principi didàctic propi d'aquest nivell.

4. L'educació moral i cívica, l'educació per a la pau, per a la salut, per a la igualtat entre els sexes, l'educació ambiental, l'educació sexual, l'educació del consumidor i l'educació vial seran presents a través de les diferents àrees al llarg de tota l'Educació Primària, tal com s'especifica a l'annex del present Reial Decret.

Article 6.

1. Als efectes del que es disposa en aquest Reial Decret, s'entén per currículum de l'Educació Primària el conjunt d'objectius, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació que han de regular la pràctica docent en l'esmentat nivell educatiu.

2. El currículum de l'Educació Primària és el que s'inclou a l'annex del present Reial Decret.

3. El cicle constitueix la unitat curricular temporal de programació i avaluació a l'Educació Primària.

4. En consonància amb el que es disposa a l'apartat anterior, s'haurà de garantir la continuïtat dels Professors amb un mateix grup d'alumnes al llarg del cicle, sempre que continuïn impartint docència en el Centre respectiu.

Article 7.

1. L'horari per a les diferents àrees, a l'Educació Primària, serà establert pel Ministeri d'Educació i Ciència.

2. La determinació de l'horari s'haurà d'entendre sense menyscapte del caràcter global i integrador a què es refereix l'article 14 de la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre.

Article 8.

1. Els Centres docents concretaran i completaran el currículum de l'Educació Primària mitjançant l'elaboració de projectes curriculars d'etapa, els objectius, continguts, metodologia i criteris d'avaluació dels quals responguin a les necessitats dels alumnes.

2. Els Projectes curriculars d'etapa hauran de contenir una adequació dels objectius generals de l'etapa al context socioeconòmic i cultural del Centre i a les característiques de l'alumnat, criteris metodològics de caràcter general i decisions sobre el procés d'avaluació.

3. Els Projectes curriculars d'etapa inclouran també la distribució per cicles dels objectius, continguts i criteris d'avaluació de l'etapa. Aquesta distribució no haurà de variar, per a un mateix grup d'alumnes, al llarg de l'Educació Primària.

4. Els Projectes curriculars d'etapa, que realitzin els respectius equips de Professors, formaran part de la programació de les activitats docents de cada Centre i s'incorporaran a la programació general corresponent.

5. El Ministeri d'Educació i Ciència fomentarà l'elaboració de materials que afavoreixin el desenvolupament del currículum i dictarà disposicions que orientin el treball del professorat en aquest sentit. Aquestes disposicions inclouran, a més, criteris per a l'adequació de les previsions contingudes en aquest article als Centres incomplets situats en zones rurals.

Article 9.

1. Els Professors programaran llur activitat docent d'acord amb el currículum de l'Educació Primària i en consonància amb el respectiu Projecte curricular d'etapa.

2. En l'Educació Primària cada grup d'alumnes tindrà un Professor tutor, l'actuació del qual s'haurà de coordinar amb la dels altres Professors, especialistes i de suport, del mateix grup d'alumnes.

Article 10.

1. L'avaluació es durà a terme tenint en compte els objectius educatius, com també els criteris d'avaluació establerts en el currículum.

2. L'avaluació de l'aprenentatge dels alumnes serà contínua i global, tenint en compte les distintes àrees del currículum.

3. Els professors avaluaran tant els aprenentatges dels alumnes, com els processos d'ensenyament i llur pròpia pràctica docent amb relació amb la consecució dels objectius educatius del currículum. Igualment avaluaran el projecte curricular emprès, la programació docent i el desenvolupament real del currículum en relació amb la seva adequació a les necessitats educatives del Centre i a les característiques específiques dels alumnes.

4. Al final de cada cicle, i com a conseqüència del procés d'avaluació, es decidirà sobre la promoció dels alumnes al cicle següent. Les decisions seran adoptades pel Professor tutor, tenint en compte els informes dels altres Professors del grup d'alumnes.

5. El Ministeri d'Educació i Ciència elaborarà i difondrà orientacions que permetin als Centres i als Professors avaluar llur pròpia pràctica docent.

Article 11.

1. En el context del procés d'avaluació contínua, quan el progrés d'un alumne no respongui globalment als objectius programats, els Professors adoptaran les oportunes mesures de reforçament educatiu i, si de cas, d'adaptació curricular.

2. En el marc d'aquestes mesures, al final del cicle es decidirà si l'alumne promociona, o no, al cicle següent. La decisió anirà acompanyada, en el seu cas, de mesures educatives complementàries encaminades a ajudar l'alumne perquè assolisqui els objectius programats.

3. Les decisions a què es refereix l'apartat anterior exigiran la prèvia audiència dels pares o tutors de l'alumne, quan comportin que aquest no promocioni al cicle o a l'etapa següent.

4. La decisió de fer continuar un alumne un any més en el mateix cicle només podrà adoptar-se un pic al llarg de l'Educació Primària.

Article 12.

1. En l'Educació Primària podran realitzar-se adaptacions curriculars que s'allunyin significativament dels continguts i criteris d'avaluació del currículum, dirigides a alumnes amb necessitats educatives especials. Aquestes adaptacions podran consistir en l'adequació dels objectius educatius, l'eliminació o inclusió de determinats continguts i la conseqüent modificació dels criteris d'avaluació, com també en l'ampliació de les activitats educatives de determinades àrees curriculars.

2. Les adaptacions curriculars a què es refereix aquest article tendiran a aconseguir que els alumnes assolisxin les capacitats generals pròpies de l'Educació Primària d'acord amb llur possibilitats.

3. Les adaptacions curriculars citades seran precedides, en tot cas, d'una avaluació de les necessitats educatives especials de l'alumne i d'una proposta curricular específica.

4. El Ministeri d'Educació i Ciència determinarà a qui competeix autoritzar les adaptacions curriculars a què es refereix l'article present.

Article 13.

El Ministeri d'Educació i Ciència dictarà les normes de procediment pertinents en matèria d'avaluació i promoció dels alumnes.

Article 14.

Els ensenyaments de l'àrea de la Religió Catòlica i l'organització d'activitats d'estudi per als alumnes que no cursin l'esmentada àrea s'ajustaran al que disposa l'article 14 del Reial Decret 1006/1991, de 14 de juny, pel que s'estableixen els ensenyaments mínims corresponents a l'Educació Primària.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera.—El Ministeri d'Educació i Ciència impulsarà la col·laboració amb les Comunitats Autònomes que no tinguin plenes competències en matèria d'educació, amb la finalitat d'incorporar a l'àrea del coneixement del medi natural, social i cultural aspectes relatius a les peculiaritats culturals de l'àmbit propi de cada Comunitat Autònoma. En aquest context, es prestarà també especial suport a l'elaboració de materials que afavoreixin el desenvolupament del conjunt del currículum i, en especial, del corresponent a l'àrea mencionada.

Segona.—D'acord amb les exigències d'organització i metodologia de l'educació d'adults, tant en la modalitat d'educació presencial com en l'educació a distància, el Ministeri d'Educació i Ciència podrà adaptar el currículum a què es refereix el present Reial Decret de conformitat amb les característiques, condicions i necessitats de la població adulta.

DISPOSICIONS FINALS

Primera.—S'autoritza el Ministre d'Educació i Ciència per dictar les disposicions que siguin necessàries per a l'aplicació del que s'ha disposat en aquest Reial Decret.

Segona.—El currículum establert en el present Reial Decret serà d'aplicació supletòria en les Comunitats Autònomes amb competència plena en matèria d'educació, de conformitat amb el que estableix l'article 149.3 de la Constitució.

Tercera.—El present Reial Decret entrarà en vigor el dia següent al de la seva publicació en el *Boletín Oficial del Estado*.

Donat a Madrid a 6 de setembre de 1991.

JUAN CARLOS R.

El Ministre d'Educació i Ciència,
JAVIER SOLANA MADARIAGA

Principis metodològics de l'etapa

En un currículum obert, els mètodes d'ensenyament són en bona part responsabilitat del professor i no han de ser completament desenvolupats per la societat educativa. Únicament en la mesura en què certs principis pedagògics són essencials a la noció i continguts del currículum que s'estableix, queda justificat especificar-los. Per això, per tal de regular la pràctica docent del professorat a l'Educació Primària i per desenvolupar el currículum establert en el present Reial Decret, s'assenyalen els següents principis metodològics de caràcter general, principis que són vàlids per a totes les àrees d'aquesta etapa.

L'organització dels continguts en aquesta etapa, exigeix un enfocament globalitzador que permeti abordar els problemes, les situacions i els esdeveniments dins d'un context i en la seva totalitat.

L'activitat constructiva de l'alumnat és el factor decisiu en la realització dels aprenentatges escolars. Es l'alumne qui en darrer terme modifica i reelabora els seus esquemes de coneixement, construint el seu propi aprenentatge. En aquest procés el professor actua com a guia i mitjancer per facilitar la construcció dels aprenentatges significatius que permetin establir relacions entre els coneixements i experiències prèvies i els nous continguts.

El professor ha de proporcionar oportunitats per posar en pràctica els nous coneixements, de manera que l'alumnat pugui comprovar l'interès i la utilitat d'allò après, com també consolidar aprenentatges que transcendeixen el context en què es produïren. D'altra banda, cal assegurar la relació de les activitats d'ensenyament i aprenentatge amb la vida real de l'alumnat, partint sempre que sigui possible de les experiències de què ja disposi.

El procés d'ensenyament ha d'estar presidit per la necessitat de garantir la funcionalitat dels aprenentatges, assegurant que puguin ser utilitzats en les circumstàncies reals en què l'alumne els necessiti. Per aprenentatge funcional s'entén no solament la possible aplicació pràctica del coneixement adquirit, sinó també el fet que els continguts siguin necessaris i útils per dur a terme altres aprenentatges i per enfrontar-se amb èxit a l'adquisició d'altres continguts.

Això no obstant la funcionalitat de l'aprenentatge no és únicament la construcció de coneixements útils i pertinents sinó també el desenvolupament d'habilitats i estratègies de planificació i regulació de la pròpia activitat d'aprenentatge, és a dir, l'aprendre a aprendre. En aquest sentit, s'ha d'afavorir que els continguts de procediments s'apliquin a diferents àmbits i contexts, i preveure situacions en què sigui precís representar-se la naturalesa de l'aprenentatge que s'ha de realitzar com també el seu sentit i pertinença respecte d'altres situacions i circumstàncies.

Particularment, s'ha de potenciar l'interès de l'alumnat en el coneixement dels codis convencionals i instruments de cultura, sabent que les dificultats que aquests aprenentatges comporten els poden desmotivar i que, per tant, cal preveure-les i graduar les activitats per dur a terme aquests aprenentatges. És també essencial impulsar les relacions d'igual a igual, proporcionant pautes que permetin la confrontació i la modificació de punts de vista, la coordinació d'interessos, la presa de decisions col·lectives, organització de grups de treball, la distribució de responsabilitats i tasques, l'ajuda mútua i la superació dels conflictes a través del diàleg i la cooperació, i superar així tota forma de discriminació.

L'activitat lúdica és un recurs especialment adequat en aquesta etapa. Cal trencar l'aparent oposició entre joc i treball que considera aquest darrer associat a l'esforç per aprendre, i el joc com a diversió ociosa. Moltes vegades les activitats d'ensenyament i aprenentatge tendran un caràcter lúdic i d'altres exigiran de l'alumnat un major esforç, però, en tots dos casos, hauran de ser motivadores i gratificants, condició indispensable perquè l'alumnat construeixi els seus aprenentatges.

La informació que subministra l'avaluació ha de servir com a punt de referència per a l'actuació pedagògica. L'avaluació constitueix un procés continu, que forma part del propi procés d'apre-

mentatge. La finalitat principal de l'avaluació és l'adequació del procés d'ensenyament al progrés real de l'aprenentatge de l'alumnat. En aquest sentit ha de quedar clara la distinció entre procés d'avaluació formativa i la promoció, malgrat que, fins i tot, hi hagi una relació important entre totes dues situacions. En cap cas, per tant, pot quedar reduïda l'avaluació a actuacions aïllades en situacions d'examen o prova, ni es pot identificar amb les qualificacions o amb la promoció.

Els processos d'avaluació tenen per objecte tant els aprenentatges de l'alumnat com els mateixos processos de l'ensenyament. La informació que proporciona l'avaluació serveix perquè l'equip de professors i professores disposi d'informació rellevant amb la finalitat d'analitzar críticament la seva pròpia intervenció educativa i *prendre decisions*. Per això, la informació subministrada per l'avaluació contínua de l'alumnat s'ha de relacionar amb les intencions que es pretenguin i amb el pla d'acció per dur-les a terme. S'avalua, per tant, la programació del procés d'ensenyament i la intervenció del professor com a organitzador d'aquests processos.

És necessari concretar dins el Projecte curricular les formes, instruments i situacions més adequades per realitzar aquest tipus d'avaluació. Els equips docents a més de contextualitzar els objectius generals i criteris d'avaluació d'etapa, hi hauran d'especificar els objectius i criteris d'avaluació per a cada un dels cicles, incloent en aquests criteris els aprenentatges propis del corresponent Projecte curricular.

L'avaluació ha de servir també per proporcionar informació a l'alumnat sobre el moment del procés d'aprenentatge en què es troba, clarificant els objectius que s'han d'aconseguir, fent-li prendre consciència de les seves possibilitats i de les dificultats per superar, i propiciant la construcció d'estratègies d'aprenentatge adequades i concretes.

Coneixement del Medi natural, social i cultural

Introducció

S'entén per “medi” el conjunt d'elements, successos, factors i/o processos de diversa índole que es desenvolupen a l'entorn de les persones i on, al mateix temps, la vida i l'acció de les persones tenen lloc i adquireixen una significació. El medi no és sols l'escenari on transcorre la vida i es produeix l'activitat humana. A més, desenvolupa un paper condicionant i determinant de la vida, l'experiència i l'activitat humanes, alhora que sofreix transformacions contínues com a resultat d'aquesta mateixa activitat. L'ésser humà no és aliè al medi; sinó que fins i tot en forma part, i inclús la noció de medi fa al·lusió no tan sols al conjunt de fenòmens que constitueixen l'escenari de l'existència humana, sinó a la interacció d'aquest conjunt amb l'agent humà.

El medi no és el conjunt dels successos de l'univers, sinó únicament aquella porció d'esdeveniments que afecten i formen part de l'experiència d'una persona concreta, d'un grup humà, o en la seva màxima amplitud, de la humanitat sencera. El medi és aquell àmbit del món que ha arribat a constituir experiència de les persones i dels grups humans.

En definir el medi per la seva relació amb l'experiència humana, apareix clar que en aquesta hi ha més que coneixement. Juntament amb “conèixer”, hi ha un “restar afectat per”, com també un “obrar sobre”. El medi es coneix en la mesura que un se'n sent experiencialment afectat i, nogensmenys, a mesura que s'hi actua a sobre, intentant modificar-lo. Emergeixen així els components afectius i pràctics de la relació amb el medi.

El coneixement del medi, d'altra banda, s'organitza a tots els nivells del coneixement humà: des de l'experiència sensorial directa fins als conceptes més abstractes; des d'allò comprovat per un mateix fins a allò conegut pel testimoni, la informació i l'ensenyament d'altres; des de l'aprehensió global del medi fins a la seva captació analítica en els diversos elements que l'integren. L'articulació d'aquests diversos modes de coneixement del medi, modes diversos però interrelacionats, ha de constituir precisament, no solament un dels eixos temàtics, sinó també un eix pedagògic i un recurs metodològic, en aquesta àrea.

L'àmbit del "Coneixement del medi" és de caràcter interdisciplinar. Distintes disciplines contribueixen, cadascuna des de la seva pròpia i peculiar perspectiva, a una millor comprensió i explicació del conjunt d'aspectes i dimensions que configuren l'entorn humà; i, a pesar que encara falti una fonamentació epistemològica per a una ciència unificada i integrada del medi, és possible, malgrat tot, una aproximació educativa integradora en aquest àmbit de coneixement i experiència. En aquest aspecte, l'àrea "Coneixement del medi" és molt representativa d'allò que, en general ha de ser el currículum i l'experiència en aquesta etapa de Primària: de caràcter integrador, atinent, alhora, distints aspectes de la realitat i del subjecte que aprèn. Això es tradueix en una perspectiva didàctica, alhora globalitzadora i analítica, on la consideració de la totalitat del medi sociocultural s'acompanya de la segmentació d'aquesta totalitat en aspectes o parcel·les que, per dret propi, han de ser objecte d'anàlisi i estudi diferencial.

Aquest àrea és també molt representativa del contingut curricular bàsic de l'Educació Primària, perquè reflecteix amb la màxima claredat el sentit principal de la progressió educativa de l'alumnat en aquesta etapa, una progressió que procedeix del subjectiu, experiencialment viscut, a allò socialment compartit, "objectiu", i del més global i indiferenciat cap als components múltiples que el configuren, no per dissoldre la unitat del medi en els seus elements múltiples, sinó per comprendre-la i explicar-la millor. Són components vinculats a diferents disciplines, i que a l'Educació Secundària Obligatoria quedaran diferenciats en àrees més properes a l'organització disciplinar: la de Ciències de la Naturalesa, la de Tecnologia i la de Ciències Socials, Geografia i Història.

Respecte de la primera línia de progressió, la finalitat d'aquesta àrea és la d'ajudar els alumnes i les alumnes a construir un coneixe-

ment de la realitat que, arrencant de les seves pròpies percepcions, vivències i representacions, es faci progressivament més compartit, més racional, més descentrat respecte de la seva pròpia subjectivitat i, per tant, més "objectiu". Un coneixement que proporcioni capacitats instrumentals cada cop més poderoses per experimentar el medi en una vivència enriquida, per tal de comprendre'l, explicar-lo millor, i actuar-hi en i a sobre de manera conscient i creativa. Es tracta de contribuir al desenvolupament de l'alumnat en un aprenentatge significatiu, que posi al seu abast les claus d'interpretació i els instruments cognoscitius necessaris per comprendre la realitat en què viuen, en què pren forma la seva experiència personal i en què poden influir significativament a través de la seva pròpia pràctica.

D'altra banda, i en allò que es refereix a la segona línia de progressió, l'aprenentatge en aquesta àrea, com a la resta de les àrees ha d'arrencar de l'experiència global de l'alumnat com a punt de partida i com a referent constant del procés d'ensenyament, i introduir de manera progressiva una aproximació més segmentada i alhora més metòdica. Aquest punt de vista més analític permetrà discernir els diferents components del medi i aprofundir-hi sense perdre de vista la perspectiva integradora, o abans i tot, recuperant-la al llarg i a través de l'estudi analitzador d'aquests diferents components.

Per a ambdues línies de progressió hom parteix dels preconceptes o esquemes cognoscitius previs dels nins, en general, del conjunt d'idees, representacions, disposicions emocionals i afectives, i maneres d'acció que els nins han construït prèviament i que porten a l'escola al començament de la Primària. Són esquemes de coneixement, això no obstant, intensament subjectius i rudimentaris, distorsionats per incoherències i poc madurs, inhàbils per captar la complexitat del medi, tal i com aquest s'ofereix a l'experiència humana. Són esquemes, per tant, que han de ser confrontats amb altres més objectius, socialment compartits, i amb els quals el procés d'ensenyament, d'alguna manera, ha d'efectuar certes ruptures. Particularment, la visió sincrètica de la realitat, la perspectiva egocèntrica i les explicacions màgiques i finalístiques, que són pròpies del pensament infantil, han de ser inicialment recollides, però finalment trencades en una educació, que permeti accedir a la comprensió de la diversitat i complexitat de la realitat i de l'autonomia dels processos del món respecte de la subjectivitat del pensament. L'ensenyament ha de permetre també iniciar-se en la comprensió dels vincles de necessitat implicats en la causalitat natural, i fer pren-

dre consciència a l'alumnat de la necessitat d'elaborar conceptes abstractes i d'operar-hi per entendre el món, tant natural, com social, i poder-hi actuar.

En el doble camí que va del subjectiu a l'objectiu, i del global a l'analític, reconduint els preconceptes infantils, s'insinua ja, en aquesta àrea, una manera d'exploració de la realitat que és, en rigor, el propi de la ciència; s'inclou així una introducció al coneixement científic, com a instrument i mètode, que permet, ja en aquesta edat, ampliar, aprofundir, enriquir i objectivar progressivament l'experiència personal. En aquests anys no es tracta, és evident, d'un coneixement científic entès com un saber disciplinat, elaborat i formalitzat, sinó, més aviat com a conjunt de conceptes, de procediments i d'actituds davant la realitat que contribueixen a explorar-la, a descobrir en ella elements abans insospitats, i, amb això, a comprendre-la millor.

Les principals aportacions que, conseqüentment, l'àrea de "Coneixement del medi" fa als objectius de l'Educació Primària són:

1. El desenvolupament de l'autonomia personal, la capacitat d'orientar-se i desplaçar-se de manera autònoma com a conseqüència dels aprenentatges relatius a les característiques de l'espai físic i social on es viu, assolint una capacitat creixent d'actuar i de desenvolupar-se en àmbits socials més i més amplis de pertinença, adquirint l'alumne una confiança també augmentada en si mateix per actuar en aquests àmbits de forma ajustada, conscient del paper que hi té, de les seves possibilitats i de les seves limitacions.

2. El desenvolupament de la identificació amb els grups socials de pertinença i de referència, en cercles que, a partir de la pròpia família i escola, es van estenent, a través del barri o la localitat, a col·lectivitats o agrupacions més àmplies i conseqüentment també més abstractes, com la Comunitat Autònoma, Espanya i la Comunitat Europea, per abastar en darrer terme la idea d'humanitat, en la qual es recullen i integren, sense anul·lar-se, les diferències entre els humans. Són d'especial importància en aquesta línia les capacitats de participació responsable i crítica en l'activitat social, de valoració dels costums, tradicions i formes culturals, sigui dels propis grups de pertinença, sigui d'altres, de respecte i de solidaritat entre els éssers humans en les seves diferències de sexe, econòmiques, racials i d'altres.

3. L'adquisició i pràctica autònoma dels hàbits elementals d'higiene, alimentació i cura personal, integrant aquesta adquisició i pràctica en actituds i capacitats més generals relacionades amb la salut i la qualitat de vida, amb la utilització racional dels avanços científics i tecnològics, i amb la conservació i la millora de l'entorn.

4. Les capacitats d'indagació, exploració i recerca d'explicacions i de solucions als problemes que planteja la pròpia experiència quotidiana, capacitats que són a la base d'un gènere de coneixement, el desenvolupament ple, aplicació i formalització del qual el constitueix la ciència. En aquesta línia es tracta de proporcionar a l'alumnat els rudiments de l'aproximació científica a l'anàlisi del medi: l'adopció d'una actitud indagadora, la tendència a formular hipòtesis i plantejar-se problemes, l'elaboració d'estratègies metòdiques per resoldre'ls, la recerca sistemàtica i confrontada d'informacions pertinents, l'intercanvi d'opinions i punts de vista, la recerca de proves que donin suport a les explicacions, la flexibilitat per renunciar a hipòtesis i conceptes previs, quan els fets els desmenteixen, el gust pel rigor i la precisió.

D'acord amb aquesta delimitació de l'àrea i de les seves principals aportacions als objectius de l'educació Primària, els continguts de "Coneixement del medi" s'han seleccionat a l'entorn de certes bipolaritats en les quals s'organitzen i articulen tot al llarg d'un continu algunes dimensions bàsiques del medi:

- La de medi físic/medi social, en allò que difereixen, però també en la seva relació d'interdependència.
- La d'individu/societat en la seva referència recíproca, així com en les seves tensions, que han de ser resoltes en qualche punt no sols equidistant, sinó integrador, més enllà dels extrems de col·lectivisme despersonalitzador i l'individualisme asocial.
- La de natura viva/no viva, ajudant els alumnes a superar la concepció infantil animista de la natura i a identificar les propietats específiques dels éssers vius.
- La de natura/cultura, o natura transformada per l'acció humana, captant les transformacions que els éssers humans han realitzat sobre l'entorn físic, tant en l'extracció i transformació de matèries primeres, com en els instruments i tecnologies desenvolupats per a la producció material i cultural.

Hi ha altres eixos que, a més de referir-se a continguts, comporten una estratègia educativa:

- La dimensió espacial, en la qual s'ordenen els fenòmens de l'entorn físic i social en funció del seu grau de proximitat o llunyania en l'espai.
- La dimensió temporal que els situa en un continu d'immediatezza o llunyania en el temps.

Respecte d'aquestes dues dimensions la progressió educativa de l'alumne, a la qual ha d'ajustar-se el procés d'ensenyament, es realitza a partir del més proper i immediat en direcció al més remot, tant en l'espai, com en el temps. En allò que es refereix al domini de l'espai, els mitjans de comunicació, tant de transport, com d'informació, permeten actualment transcendir el medi proper i introduir progressivament el nin en medis més llunyans. En allò que es refereix a la dimensió temporal, tot al llarg d'aquesta etapa s'han de posar les bases per a les nocions bàsiques de la història i per a la comprensió del temps històric.

La consideració conjunta del medi, de les dimensions que el configuren i de les capacitats de l'alumnat el desenvolupament de les quals s'intenta promoure a través d'aquesta àrea permet establir quatre grans apartats a l'entorn dels quals s'organitzen els continguts proposats. Un primer apartat es refereix al coneixement de si mateix i de la interacció amb l'entorn físic i social; el segon afecta el coneixement del medi físico-natural; un tercer apartat recull el coneixement de la societat i les seves relacions amb l'entorn físico-natural; i l'últim d'ells integra el coneixement del pas del temps.

Objectius generals

L'ensenyament del Coneixement del Medi a l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats següents:

1. Comportar-se d'acord amb els hàbits de salut i atenció corporal que es deriven del coneixement del cos humà i de les seves possibilitats i limitacions i mostrar una actitud d'acceptació i respecte per les diferències individuals (edat, sexe, característiques físiques, personalitat, etc.).

2. Participar en activitats grupals adoptant un comportament constructiu, responsable i solidari, valorant les aportacions pròpies i alienes en funció d'objectius comuns i respectant els principis bàsics del funcionament democràtic.

3. Reconèixer i apreciar la seva pertinença a uns grups socials amb característiques i trets propis (pautes de convivència, relacions entre els membres, costums i valors compartits, llengua comuna, interessos, etc.) respectant i valorant les diferències amb altres grups i rebutjant qualsevol classe de discriminació per aquest fet.

4. Analitzar algunes manifestacions de la intervenció humana en el medi, valorar-ne críticament la necessitat i l'assoliment i adoptar un comportament en la vida quotidiana d'acord amb l'actitud de defensa i recuperació de l'equilibri ecològic i de conservació del patrimoni cultural.

5. Reconèixer en els elements del medi sòcio-natural els canvis i transformacions relacionats amb el pas del temps, indagar-ne algunes relacions de simultaneïtat i successió i aplicar aquests conceptes al coneixement d'altres moments històrics.

6. Identificar els principals elements de l'entorn natural, analitzar-ne les característiques més rellevants, l'organització i interaccions i progressar en el domini d'àmbits espacials cada vegada més complexes.

7. Interpretar, expressar i representar fets, conceptes i processos del medi sòcio-natural mitjançant codis diferents (cartogràfics, numèrics, tècnics...).

8. Identificar, plantejar-se i resoldre interrogants i problemes relacionats amb elements significatius de l'entorn, utilitzant estratègies, progressivament més sistemàtiques i complexes, de recerca, emmagatzematge i tractament d'informació, de formulació de conjectures, de posar-les a prova i d'exploració de solucions alternatives.

9. Dissenyar i construir dispositius i aparells amb una finalitat establerta prèviament, utilitzant el coneixement de les propietats elementals d'alguns materials, substàncies i objectes.

10. Identificar alguns objectes i recursos tecnològics en el medi, valorar-ne la contribució per satisfer necessitats humanes determinades i adoptar posicions favorables perquè el desenvolupament tecnològic s'orienti cap a usos pacífics i una major qualitat de vida.

Continguts

1. L'ésser humà i la salut

Conceptes

1. L'home i la dona com a éssers vius. Els processos de creixement i transformació del cos al llarg del cicle vital (pes, talla, dentició, canvis puberals, etc).

2. Aspectes bàsics de les funcions de relació (sensacions i moviments), nutrició (digestió, circulació, respiració i excreció) i reproducció. Identificació i localització dels principals òrgans i aparells.

3. La salut.

— Factors i pràctiques socials que afavoreixen o pertorben la salut (esport, descans, tabaquisme, alcoholisme, contaminació, oci i diversions, condicions de vida infrahumanes, etc.)

— Usos i costums en l'alimentació i llurs repercussions sobre la salut.

— Seguretat i primers auxilis.

4. Activitats destinades a la pròpia cura personal en relació a l'alimentació, el vestit i els objectes d'ús individual.

5. La relació afectiva i sexual.

Procediments

1. Exploració d'objectes i situacions utilitzant tots els sentits i integrant les informacions rebudes.

2. Recollida i elaboració d'informacions sobre usos i costums de cura corporal.

3. Anàlisi de les repercussions de determinades pràctiques i activitats socials sobre el desenvolupament i la salut.

4. Utilització de tècniques de consulta i interpretació de guies i models anatòmics per a la identificació d'òrgans i aparells.

5. Domini de les habilitats i recursos per realitzar amb autonomia les tasques domèstiques.

Actituds

1. Adopció d'hàbits de neteja, de salut, d'alimentació sana i de prevenció de malalties.

2. Sensibilitat vers la influència de les condicions de vida en les limitacions i mancances físiques.

3. Actitud crítica en relació als factors i pràctiques socials que afavoreixen o entrebanquen el desenvolupament sa del cos i comportament responsable davant d'ells.

4. Valoració crítica dels aspectes socials i culturals de la sexualitat.

5. Acceptació de les possibilitats i limitacions del propi cos en els aspectes sensorials, motors i de creixement.

6. Respecte per les diferències derivades dels distints aspectes de creixement i desenvolupament corporal (estatura, pes, diferències sexuals, etc.).

7. Valorar l'aportació al benestar propi i al dels altres a través de l'execució, distribució i organització de les tasques i activitats domèstiques.

2. El paisatge

Conceptes

1. Els elements que configuren el paisatge natural: el relleu, el clima, les aigües, la vegetació i la fauna.

— Principals accidents que conformen el relleu de la comarca, de la Comunitat i d'Espanya.

— Diversitat de climes en el territori espanyol: mediterrani, continental i atlàntic.

— L'aigua al paisatge: rius, llacs i mars.

- Les espècies més característiques de la vegetació i la fauna de la comarca, de la Comunitat Autònoma i d'Espanya.
- 2. Les grans regions naturals espanyoles.
- 3. La presència humana en el paisatge.
 - Adaptació al medi i la seva modificació per les persones. Paisatge rural i urbà.
 - Principals tipus i vies de comunicació de la comarca, de la Comunitat Autònoma i d'Espanya.
 - Principals poblacions de la comarca, de la Comunitat Autònoma i d'Espanya.
 - Transformació del paisatge: conservació, degradació i millora.
- 4. La diversitat de paisatges a la comarca i a la Comunitat Autònoma. Semblances i diferències amb altres Comunitats Autònomes.

Procediments

1. Preparació, realització i sistematització d'observacions del paisatge i dels elements que el configuren.
2. Confecció de maquetes, croquis i dibuixos a partir de l'observació directa del paisatge.
3. Elaboració de plànols i interpretació de plànols i mapes senzills utilitzant signes convencionals i aplicant nocions bàsiques d'escala.
4. Utilització de plànols per orientar-se i desplaçar-se en l'espai.
5. Utilització de tècniques de recollida, arxiu i consulta d'imatges, sons, materials impresos, etc.
6. Lectura i interpretació de fotos aèries corresponents a paisatges coneguts.
7. Comparació de dos paisatges a partir d'informacions diverses (mapes, fotografies i texts).

Actituds

1. Sensibilitat i respecte per la conservació del paisatge.
2. Interès i curiositat per identificar i conèixer els elements més característics del paisatge.
3. Valoració de la diversitat i riquesa dels paisatges del territori espanyol.
4. Sensibilitat i gust per la precisió i sentit estètic en l'elaboració i presentació (oral, escrita, gràfica, etc.) de les informacions.

3. El medi físic

Conceptes

1. L'aire i els fenòmens atmosfèrics.
 - L'aire: característiques i propietats (pes, moviment, volum, etc.)
 - Temps atmosfèric (precipitacions, vents, temperatures, etc.)
 - Instruments de mesura (termòmetre, giravent, pluviòmetre, etc.)
2. Les roques i el sòl.
 - Característiques observables de les roques (color, duresa, textura, fragilitat, homogeneïtat).
 - Les roques i el relleu en la configuració del paisatge.
 - Components del sòl.
 - Importància de les roques per a l'home.
3. L'aigua.
 - Característiques físiques de l'aigua (forma, color, olor, sabor, poder dissolvent).
 - El cicle de l'aigua.

- L'aigua i la configuració del paisatge (pluja, rius, llacs, mars).
 - *Els usos de l'aigua (consum, regadiu, higiene, indústria, etc.).*
4. El cel.
- El cel de dia: trajectòria del sol, l'ombra dels objectes, els núvols.
 - El cel de nit: cicle lunar, planetes, estels.
 - La successió del dia i la nit.
 - Les estacions.
 - L'orientació i els punts cardinals.
5. Factors i activitats humanes que degraden el medi físic.

Procediments

1. Elaboració i interpretació de gràfiques de temperatura i dades climàtiques.
2. Maneig d'instruments per a l'observació i mesura del temps atmosfèric (termòmetre, giravent, pluviòmetre, etc.).
3. Planificació i realització d'experiències per estudiar les propietats i característiques físiques de l'aire, l'aigua, les roques i els minerals.
4. Utilització de tècniques de recollida i classificació de mostres de roques i minerals (etiquetat, data, descripció del lloc, etc.) sense alterar el medi.
5. Utilització de tècniques de consulta i interpretació de mapes físics.
6. Elaboració, realització i interpretació de qüestionaris i entrevistes sobre els usos humans dels elements del medi físic (aire, aigua, roques, minerals, llum solar).
7. Utilització de tècniques per orientar-se mitjançant l'observació dels elements del medi físic (sol, estrelles, arbres, clarianes, obagues, etc.) i la brúixola.

8. Maneig d'aparells senzills per a l'observació del cel (prismàtics).

Actituds

1. Sensibilitat i respecte per la conservació del medi físic.
2. Sensibilitat per la precisió i el rigor en l'observació sistemàtica dels elements del medi físic i en l'elaboració i interpretació de les informacions corresponents.
3. Valoració de l'aigua com a bé preciós i escàs i el seu ús responsable.
4. Sensibilitat per percebre els canvis que es produeixen en els elements naturals de l'entorn (llum, ombra, so, precipitacions, humitat, temperatura, etc.).

4. Els éssers vius

Conceptes

1. Els éssers vius: característiques bàsiques.
 - Els animals i les plantes com a éssers vius. Diferències.
 - Interaccions entre els animals, les plantes i les persones.
2. Les principals plantes i animals de l'entorn pròxim: morfologia, alimentació, reproducció i resposta als estímuls.
 - Relacions alimentàries entre animals i plantes.
 - Les plantes: arbres, arbusts i herbes.
 - Els animals: vertebrats i invertebrats.
3. Importància dels animals i de les plantes per a les persones.

Procediments

1. Observació i registre sistemàtic del creixement de plantes i del desenvolupament i formes de vida d'animals.

-
2. Construcció i manteniment de terraris, aquaris, etc.
 3. Identificació d'animals i plantes mitjançant la consulta de guies senzilles.
 4. Elaboració d'informes senzills, sobre animals i plantes, integrant informacions diverses (observacions, consulta de llibres, etc.).
 5. Maneig d'instruments senzills per a l'observació d'animals i plantes (pinces, lupa binocular, etc.).

Actituds

1. Interès per l'observació i l'estudi dels éssers vius.
2. Respecte pels animals i plantes.
3. Responsabilitat en les tasques de manteniment i cura d'animals i plantes a l'aula i a l'entorn escolar.
4. Respecte de les normes d'ús, de seguretat i de manteniment dels instruments d'observació i dels materials de treball.
5. Sensibilitat per la precisió i el rigor en l'observació sistemàtica dels animals i plantes i en l'elaboració dels informes corresponents.

5. Els materials i llurs propietats

Conceptes

1. Materials: origen i propietats:
 - Materials d'ús més freqüent a l'entorn immediat.
 - Sòlids, líquids i gasos: forma, volum i massa.
 - Altres característiques dels materials sòlids: textura, color, duresa i elasticitat.
2. Mescles heterogènies i homogènies (dissolucions). Tècniques de separació: decantació i filtració.
3. Els canvis en els materials.

- Canvis físics: fusió, solidificació, evaporació, condensació i ebullició.
 - Canvis químics: les combustions.
4. Comportament dels materials al pas de la llum i l'electricitat i davant la calor i la humitat.
 5. Els usos dels materials.
 - Propietats dels materials (paper, fusta, teixits, plàstic, metall, etc.) i usos que possibiliten.
 - Eines utilitzades en el treball amb els materials.
 - Reciclatge de materials.

Procediments

1. Exploració i classificació de materials d'ús comú per l'origen, propietats i aplicacions.
2. Planificació i realització d'experiències senzilles per estudiar les propietats de materials d'ús comú i el seu comportament davant la llum, la calor, la humitat i l'electricitat.
3. Utilització d'eines senzilles i de tècniques elementals per a la manipulació dels materials d'ús comú (retallar, plegar, aferrar, modelar, clavar, cosir, polir, pintar, serrar, limar, collar).
4. Selecció dels materials adequats, tenint en compte llurs propietats, per resoldre problemes senzills de construcció.

Actituds

1. Esment en l'ús dels materials atenent criteris d'economia, eficàcia i seguretat.
2. Curiositat per descobrir les possibilitats d'ús dels materials presents a l'entorn.
3. Sensibilitat per la necessitat que nines i nins participin de forma igualitària en la realització d'experiències diverses, rebutjant la divisió del treball en funció del sexe.

6. Població i activitats humanes

Conceptes

1. La població local: trets demogràfics.
 - Nombre d'habitants, densitat, grups de població per sexe, edat i professions, raça, etc.
 - Evolució de la població local en els darrers cent anys.
 - Moviment de població: natalitat, mortalitat, migracions.
2. Treballs i professions.
 - Professions més habituals a l'entorn, característiques i relacions amb el medi físic.
 - Professions i grups de població (segons el sexe, l'edat, etc.)
 - Relacions laborals (ocupació, atur, salaris, sindicats, organització del treball, etc.)
 - La incorporació de la dona al món del treball.
 - Treballs no remunerats. El treball domèstic. La tecnologia a la llar. L'atenció a la infantesa i a les persones ancianes.
3. Els sectors de producció.
 - Activitats econòmiques dels sectors primari, secundari i terciari.
 - Procés d'extracció, transformació i comercialització d'alguns productes bàsics.
 - La publicitat i el consum dels productes.
 - Els costos de producció i els preus dels productes.
4. Activitats de lleure.

Procediments

1. Elaboració i realització d'enquestes i qüestionaris per a la recollida de dades sobre població.

2. Construcció i interpretació de gràfiques de població elaborades a partir de dades d'obtenció directa.

3. Localització en el mapa d'agrupaments de població i representació de moviments de població.

4. Recollida, sistematització i interpretació d'informacions de fonts diverses (T.V., premsa, etc.) sobre la problemàtica laboral (llocs de feina, atur, subocupació) i de l'emigració.

5. Anàlisi de l'elaboració d'un producte des de l'extracció de les matèries que el componen fins al seu consum.

6. Anàlisi d'alguns missatges publicitaris oferts per diferents mitjans de comunicació (cartells, anuncis lluminosos, ràdio, T.V., etc.) i llur incidència en el consum.

7. Planificació d'activitats d'oci de forma autònoma i creativa.

8. Anàlisi de les causes que provoquen les situacions de marginació i injustícia social per raons de sexe, raça o altres.

Actituds

1. Sensibilitat i respecte pels costums i modes de vida de poblacions distintes de la pròpia.

2. Valoració dels diferents treballs i professions i de la seva funció complementària en el conjunt de la societat.

3. Sensibilitat i rebuig de les desigualtats socials associades a l'edat, el sexe, les condicions socials i econòmiques i solidaritat amb els grups més afectats.

4. Valoració de la influència del desenvolupament tecnològic en les condicions de vida i en el treball.

5. Actitud crítica davant la promoció del consum massiu de productes mitjançant la publicitat i davant la imatge que ofereix de l'home i la dona.

6. Valoració de l'oci com a activitat humana amb possibilitats creatives i de satisfacció personal.

7. Participació en activitats lúdiques i d'oci que s'organitzin a l'entorn.

7. Màquines i aparells

Conceptes

1. Màquines i aparells d'ús més freqüent.
 - Màquines i aparells presents a la casa, l'escola, les tendes, etc.
 - Màquines simples i compostes.
 - Elements (operadors) comuns a distintes màquines.
 - Combinació d'operadors i funció global de la màquina.
2. Força i moviment en les màquines.
 - Efectes de les forces sobre els cossos.
 - Les màquines, transmissores i transformadores de les forces i del moviment.
 - Operadors que transmeten i transformen les forces i el moviment (eix, roda, cable, palanca, politja, engranatge i maneta)
3. L'energia i les seves transformacions.
 - Utilització habitual de distintes formes d'energia.
 - Els combustibles: una forma habitual d'obtenir energia.
 - L'energia elèctrica. El circuit elèctric: pila, interruptor, llum elèctric.
 - Transformació de l'energia.
 - Les màquines transformadores d'energia.

Procediments

1. Observació, manipulació (desmuntar i muntar) i anàlisi del funcionament d'aparells i màquines senzilles de l'entorn habitual (bicicleta, joguines mecàniques, etc.).

2. Identificació d'operadors (politges, palanques, rodes, etc.) a l'entorn habitual i anàlisi de les seves funcions.

3. Planificació i realització d'experiències senzilles per analitzar la transformació i transmissió del moviment i de les forces que duen a terme algunes màquines i aparells senzills de l'entorn habitual.

4. Identificació dels distints tipus d'energia utilitzada per al seu funcionament per les màquines i aparells de l'entorn.

5. Elaboració de qüestionaris i entrevistes sobre els usos dels diferents tipus d'energia a l'entorn immediat.

6. Construcció i anàlisi del funcionament de circuits elèctrics senzills.

7. Construcció i avaluació de dispositius que realitzin determinades funcions establertes prèviament.

Actituds

1. Curiositat i interès per descobrir com estan fets els aparells i màquines de l'entorn habitual i per conèixer llur funcionament.

2. Valoració dels aparells i màquines de l'entorn habitual com a construccions humanes destinades a satisfer les necessitats de les persones i a millorar llur qualitat de vida.

3. Respecte de les normes d'ús, seguretat i manteniment en el maneig d'eines, aparells i màquines (electrodomèstics, ascensors, bicicleta, etc.).

4. Valoració de les habilitats manuals implicades en el maneig d'eines, aparells i màquines, per superar estereotips sexistes.

5. Interès i gust per la planificació, construcció i avaluació de dispositius senzills.

6. Presa de consciència dels riscos i perills que suposa el maneig d'eines i materials.

8. Organització social

Conceptes

1. La vida en societat.
 - Convivència i organització social.
 - Harmonització d'interessos individuals i col·lectius.
 - Els conflictes d'interessos i llur solució.
 - La importància del diàleg per a la pau. Organismes internacionals.
2. Organitzacions socials en què participa el nin.
 - La comunitat domèstica: noves formes d'organitzar el treball, la relació d'igualtat entre els sexes i l'atenció a persones en situacions de dependència (edat, malaltia, etc.).
 - Els grups d'iguals.
 - La comunitat escolar: membres, drets i deures, òrgans de govern.
3. L'organització social i política de la localitat, Província, Comunitat Autònoma i de l'Estat.
 - Associacions cívico-culturals, polítiques i socials.
 - L'organització política de la localitat, de la Província, de la Comunitat Autònoma i de l'Estat. Els seus principis i institucions bàsiques.
 - L'Administració i els serveis públics. Els impostos.
4. Divisió político-administrativa del territori espanyol.
5. La Comunitat Europea.
 - Països que la formen.
 - Trets i interessos comuns.

Procediments

1. Planificació i realització d'entrevistes i qüestionaris per obtenir informació sobre el funcionament de diferents organitza-

cions i grups socials i sobre les opinions i interessos dels seus membres.

2. Dramatització i simulació de la cooperació i dels conflictes entre grups socials i culturals.

3. Domini de les regles de funcionament de l'assemblea (torn de paraula, exposició d'opinions, extracció de conclusions, papers de moderador i secretari, etc.) com a instrument de participació en les decisions col·lectives i de resolució de conflictes.

4. Recollida i interpretació de la informació a través dels mitjans de comunicació sobre esdeveniments de la Comunitat Europea.

5. Planificació i realització d'experiències senzilles referides a l'organització d'una activitat o d'una jornada domèstica.

6. Anàlisi crítica de les diferències en funció del sexe, en l'assignació de tasques i responsabilitats a la família, la comunitat escolar i altres instàncies.

Actituds

1. Participació responsable en la realització de tasques del grup (família, classe, grup d'iguals, etc.).

2. Participació responsable en la presa de decisions del grup aportant les opinions pròpies i respectant les dels altres.

3. Respecte pels acords i decisions preses en assemblea i assolits a través del diàleg entre tots els implicats.

4. Responsabilitat en l'exercici dels drets i dels deures que corresponen com a membres del grup (a la família, a la classe, a l'escola, al carrer, al grup d'iguals, etc.).

5. Rebuig de discriminacions en l'organització d'activitats grupals per raons ètniques, de sexe, d'estatus social, etc.

6. Solidaritat i comprensió dels problemes i necessitats dels altres (de companys i companyes, del veïnat, etc.).

7. Valoració del diàleg com a instrument privilegiat per solucionar els problemes de convivència i els conflictes d'interessos en la relació amb els altres.

8. Reconeixement del valor i funció col·lectius del treball domèstic.

9. Mitjans de comunicació i transport

Conceptes

1. Mitjans de comunicació de la informació.
 - Els mitjans de masses: premsa, ràdio, TV, cine, video, satèl·lits. Informació: notícies i publicitat i el consum; la informació a través de la imatge, l'ordinador.
 - Els mitjans de comunicació interpersonal: correu, telèfon, telègraf, etc.
 - Informàtica: emmagatzematge, tractament i difusió de la informació.
2. Xarxes i mitjans de transport.
 - Xarxes i infraestructura de transport: carreteres, ferrocarrils, ports, aeroports, etc.
 - Mitjans de transport.
 - Mitjans de transport i activitat econòmica.
 - Mitjans de transport i turisme.
3. Normes i senyals de trànsit.
 - Normes de la circulació a la ciutat i a la carretera dirigides al vianant i al conductor.

Procediments

1. Maneig d'aparells senzills de comunicació (telèfon, càmera fotogràfica, magnetòfon, projector, vídeo, etc.) amb la finalitat de recollir o transmetre informacions.
2. Utilització de distints mitjans d'expressió (periòdic, còmic, guió radiofònic, etc.) per presentar i comunicar informacions diverses.

3. Utilització dels distints mitjans de comunicació com a fonts d'informació útils per a l'estudi i el coneixement de problemes i temes particulars.

4. Iniciació en l'anàlisi crítica de la informació i dels missatges publicitaris rebuts a través de distints mitjans.

5. Anàlisi crítica de la utilització de la imatge de l'home i de la dona en la publicitat.

6. Planificació d'itineraris de viatges simulats i reals utilitzant diversos mitjans de transport i situant-los en el mapa.

7. Ús i consulta de guies de viatge, fullets turístics, mapes de carreteres i ferrocarrils, etc. en la planificació d'itineraris de viatges simulats o reals.

8. Previsió dels requisits i necessitats que es plantegen en la realització d'un viatge (consulta de mapes, pressupost, combinació de transports, roba necessària, informació sobre el lloc de destí, etc.).

9. Utilització autònoma dels mitjans de transport habituals de la localitat.

10. Anàlisi i classificació dels diferents tipus de senyalització vial: marques vials, senyals verticals i lluminosos.

Actituds

1. Actitud crítica envers les informacions rebudes a través dels distints mitjans de comunicació.

2. Sensibilitat davant la influència que exerceixen els mitjans de comunicació en la formació d'opinions, amb especial atenció a la publicitat, als estereotips sexistes, racistes i al consum.

3. Valoració dels mitjans de transport col·lectius respectant-ne les normes establertes per al seu ús.

4. Valoració de l'impacte del desenvolupament tecnològic sobre l'evolució dels mitjans de comunicació i transport.

5. Interès per l'ús de l'ordinador en el tractament i control de la informació i comunicació i actitud crítica envers les seves utilitzacions en la vida quotidiana.

6. Valoració de la importància de la infraestructura en el transport i comercialització dels productes.

7. Respecte de les normes i senyals de trànsit com a reguladors dels desplaçaments de les persones en les vies públiques.

10. Els canvis i els paisatges històrics

Conceptes

1. Aspectes bàsics del temps històric (present-passat-futur, durada, simultaneïtat i successió).

2. Les unitats de mesura temporals (dia, setmana, mes, any, dècada, segle, etc.).

3. Font orals, escrites, audiovisuals i materials per a la reconstrucció del passat.

4. Evolució de qualche aspecte bàsic de la vida quotidiana al llarg de la història (vestit, trets del paisatge, habitatge, treball, transport, etc.).

5. Aspectes de la vida quotidiana en el darrer segle i alguns fets històrics rellevants (canvis socials i polítics, avanços tecnològics, evolució de la situació de les dones, etc.) que els són associats.

6. Alguns fets i persones rellevants en la història d'Espanya.

7. Formes de vida quotidiana en les societats de les grans èpoques històriques (cultures primitives, antiguitat clàssica, època medieval i revolució industrial).

8. Vestigis del passat en el nostre medi com a testimonis de la vida en altres èpoques.

— Restes materials: monuments, edificis, objectes, instruments, etc.

— Costums i manifestacions culturals: festes, gastronomia, arquitectura, pintura, música, esports, etc.

— Documents orals, escrits i visuals.

Procediments

1. Elaboració de qüestionaris i realització d'entrevistes per recollir testimonis directes sobre esdeveniments passats.
2. Recollida, arxiu i classificació de documents històrics diversos relatius a la història personal, familiar i al passat històric (fotografies, documents personals i familiars, cromos, retalls de premsa, objectes i informacions diverses, cançons, etc.).
3. Utilització d'eixos cronològics (fris de la història) situant els principals esdeveniments històrics del nostre segle, persones, societats i fets històrics estudiats.
4. Localització en mapes de llocs relatius als esdeveniments i personatges estudiats.
5. Iniciació a la recollida d'informació sobre el passat a partir de restes arqueològiques, imatges, obres d'art i texts escrits senzills.
6. Elaboració i interpretació de quadres cronològics comparatius de l'evolució històrica a distintes escales (personal, familiar, local, nacional i mundial) i d'aspectes diversos (assentament, economia, cultura, art).

Actituds

1. Respecte pel patrimoni cultural i natural (festes, artesanía, jocs, gastronomia, vestits, habitatges, etc.) de la comunitat i interès pel seu manteniment i recuperació.
2. Valoració i respecte pels costums i formes de vida dels avantpassats.
3. Consideració dels objectes quotidians actuals com a portadors potencials d'informació històrica per a les generacions venidores.
4. Valoració de la història com a un producte humà i del paper que hi juguen les persones com a subjectes actius.
5. Valoració i conservació de les restes històrico-artístiques presents en el medi com a fonts d'informació sobre la història dels nostres avantpassats.

6. Respecte i tolerància vers les formes de vida i valors diferents dels propis en diferents moments històrics.

7. Responsabilitat i esment en l'ús i consulta de documents històrics.

Criteris d'avaluació

1. Recollir informació, seguint criteris i pautes d'observació sistemàtica, sobre les característiques observables i regulars dels objectes, animals i plantes de l'entorn.

En aquest criteri d'avaluació el més important és la capacitat d'observació de l'alumne, l'ús que fa de tots els sentits per reconèixer les característiques observables en els objectes o en els grups socials, com també la capacitat per comparar, contrastar i classificar la informació aportada per les característiques observades

Les comparacions seran realitzades per contrast i seran establertes relacions de semblança i diferència. En la classificació d'éssers vius s'empraran sempre claus dicotòmiques, molt adaptades i per contrast (viu-no viu, vertebrat-invertebrat, fulla caduca-fulla perenne). Un darrer aspecte a considerar és la major o menor adequació dels criteris que utilitza en la classificació, en relació a la pregunta inicial que motivà l'observació.

2. Obtenir informació concreta i rellevant sobre fets o fenòmens prèviament delimitats a partir de la consulta de documents diversos (imatges, plànols, mapes, textos descriptius i taules estadístiques senzilles) seleccionades pel professor.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat dels alumnes per aconseguir informació sobre fets o situacions, la selecció i organització que en fa, com també la capacitat per treure conclusions coherents i comunicar-les amb un llenguatge adequat.

Hom valorarà, també, la presentació formal de l'informe.

3. Ordenar temporalment alguns fets històrics rellevants i altres fets referits a l'evolució de l'habitatge, el treball, el transport i els mitjans de comunicació al llarg

de la història, utilitzant nocions bàsiques de successió, durada i simultaneïtat (abans de, després de, alhora que, mentre).

En aquest criteri d'avaluació es tracta de comprovar si l'alumne té adquirides les nocions bàsiques del temps històric: present-passat-futur, durada, anterior-posterior; si les utilitza adequadament en referir-se a persones o fets de la història familiar i en l'estudi de fets rellevants i d'evolució d'aspectes de la vida quotidiana.

Hom donarà més importància a les relacions d'abans i després que a la situació exacta (del fet o persona) en el fris de la història.

4. Descriure l'evolució d'alguns aspectes característics de la vida quotidiana de les persones (vestit, habitatge, treball, eines, mitjans de transport, armament) en les etapes històriques principals de la humanitat.

Aquest criteri d'avaluació tracta de comprovar si l'alumne reconeix determinades restes, usos, costums, activitats, eines com a indicadores de formes de vida característiques de societats d'una època històrica concreta.

Hom tindrà en compte les relacions que estableix entre alguns fets i llur aparició en el temps, és a dir, l'ús que fa dels conceptes temporals de successió i simultaneïtat, situant-los abans o després a una època històrica concreta. L'avaluació es realitzarà sobre breus períodes de temps característics de les societats primitives, de l'antiguitat clàssica, de l'època medieval i de la revolució industrial.

5. Utilitzar les nocions espacials i la referència als punts cardinals per situar-se a si mateix i localitzar o descriure la situació dels objectes en espais delimitats.

Amb aquest criteri d'avaluació es tracta de comprovar si l'alumne ha interioritzat les nocions espacials, si sap localitzar la situació dels punts cardinals i si és capaç de situar-se i desplaçar-se a l'espai tot fent-hi referència. Quan es tracti de situar-se ell mateix o de descriure la situació dels objectes amb referència als punts cardinals, els punts de referència poden implicar canvi de perspectiva.

6. Representar espais mitjançant plànols elementals i utilitzar plànols i mapes amb escala gràfica per orientar-se i desplaçar-se en llocs desconeguts.

Aquest criteri pretén avaluar la funcionalitat i aplicació que l'alumne dona als seus coneixements sobre interpretació de plànols i mapes en situacions en les quals ha d'orientar-se i desplaçar-se en llocs desconeguts i si és capaç de realitzar croquis i plànols senzills.

7. Identificar, comparar i classificar els principals animals i plantes del seu entorn aplicant el coneixement que té de la seva morfologia, alimentació, desplaçament i reproducció.

Amb aquest criteri es tractaria de comprovar si l'alumne o l'alumna identifica els arbres i plantes més representatius del seu entorn i si mitjançant el maneig d'alguns instruments senzills, com fitxes, làmines i claus senzilles i adaptades és capaç d'establir alguna classificació. Les claus que utilitzi seran sempre adaptades i dicotòmiques.

8. Identificar i classificar les principals activitats econòmiques del seu entorn associant-les als sectors de producció i a algunes característiques del medi natural.

Aquest criteri d'avaluació tracta de comprovar que l'alumne identifica les principals activitats econòmiques del seu entorn i en reconeix els trets més remarcables de cada una, i capta les diferències entre la botiga on es ven un producte i la fàbrica on es transforma. S'avaluarà també si l'alumne reconeix l'activitat econòmica predominant al seu medi i si és capaç d'identificar algunes interaccions que es donen entre el medi físic i els éssers humans.

9. Utilitzar fonts energètiques simples, operadors que converteixen o transmeten moviments i suports senzills per construir alguns aparells amb finalitat prèvia.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar fins a quin punt l'alumne relaciona causes i efectes i valorar fins a quin punt ha evolucionat el seu pensament tècnic. Es valorarà, per una part, l'adequació de l'operador per a la funció que ha de complir, i per l'altra, les relacions que estableix entre fonts petites d'energia i els operadors que la converteixen o transmeten, de tal manera que

pugui construir alguns aparells i que responguin a una finalitat establerta.

En la construcció d'aparells s'utilitzaran com a fonts d'energia les piles, bandes de goma, molles, vent i aigua; els operadors propis d'aquesta etapa (eix, roda, politja, palanca, motors elèctrics, roda excèntrica, maneta, torn) i altres recursos com articulacions, perfils, tiranys i suports.

10. Identificar i localitzar els principals òrgans implicats en la realització de les funcions vitals del cos humà, establint algunes relacions fonamentals entre aquestes i determinats hàbits d'alimentació, higiene i salut.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que l'alumne i l'alumna localitzen els principals òrgans del cos humà i que els relacionen amb la funció corresponent. A més, han de ser capaços d'establir relacions entre algunes funcions i hàbits de salut i higiene, com la necessitat de mastegar bé i poc a poc els aliments per facilitar l'acció de l'estómac, o la pràctica de l'exercici físic per afavorir la circulació.

11. Identificar les repercussions sobre la salut individual i social d'alguns hàbits d'alimentació, higiene i descans.

Aquest criteri d'avaluació pretén comprovar que l'alumne ha comprès, a un nivell bàsic, de quina manera certs hàbits milloren la seva salut i que descobreix fets i pràctiques socials que afavoreixen o pertorben el desenvolupament del cos i la seva salut.

12. Participar en activitats de grup (família i escola) respectant les normes de funcionament, realitzant amb responsabilitat les tasques encomanades i assumint els drets i deures que li corresponen com a membre del grup.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si l'alumne participa activament en les tasques col·lectives, respecta les idees dels altres, col·labora amb la resta de membres del grup en la planificació i realització de treballs comuns i compartits, cerca solucions noves i assumeix responsabilitats. Hom valorarà, també, el respecte envers les normes de funcionament i l'ús que en fa.

13. Descriure l'organització, funcions i forma d'elecció d'alguns òrgans de govern del centre escolar, del Municipi, de les Comunitats Autònomes i de l'Estat,

Aquest criteri d'avaluació és per comprovar si l'alumne identifica les principals institucions locals, la seva organització, les funcions que compleixen i els canals de representació i participació ciutadana que estableixen, com també si coneix de forma molt general les principals institucions de caràcter autonòmic i estatal, i el funcionament dels seus serveis bàsics.

14. Utilitzar el coneixement dels elements característics (paisatge, activitats humanes, població) de les distintes regions espanyoles per establir-ne semblances i diferències, i valorar la diversitat i riquesa del conjunt del país.

Amb aquest criteri d'avaluació es tracta de comprovar el coneixement que l'alumne té sobre els elements relleu, clima, vegetació, fauna, assentaments de població, cultura i llengua de les distintes regions d'Espanya i si és capaç d'establir-hi semblances i diferències, com també de considerar la diversitat com a un valor apreciable.

15. Identificar, a partir d'exemples de la vida diària, alguns dels principals usos que les persones fan del recursos naturals (aire, sòl, aigua), assenyalant-ne alguns avantatges i inconvenients derivats de l'ús.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumne identifica l'aigua, l'aire i el sòl com a elements necessaris per satisfer les necessitats bàsiques de la vida de les persones i que valora la importància de promoure un ús racional dels esmentats recursos a casa seva, al centre i a la comunitat on es mou i les conseqüències que es deriven del seu mal ús per a l'individu i la societat.

16. Formular conjectures per explicar les relacions entre alguns factors del medi físic (llum, temperatura i humitat) i algunes característiques dels éssers vius.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si l'alumne ha descobert la relació entre les condicions del medi físic i el desenvolupament adequat dels éssers vius, i les diferències d'aquestes condicions a les distintes espècies. Les conjectures faran referència a les relacions senzi-

lles que es donen entre els éssers vius i la llum, la temperatura i la humitat del medi i en cap cas no s'abordaran aspectes més complexes com la influència de les condicions del sòl (PH, naturalesa dels seus components...)

17. Abordar problemes senzills, referits a l'entorn immediat, recollint informació de diverses fonts (enquestes, qüestionaris, imatges, documents escrits) elaborant la informació recollida (taules, gràfiques, resums), traient-ne conclusions i aportant possibles solucions.

Aquest criteri d'avaluació va dirigit a comprovar si l'alumne ha aconseguit certa familiaritat en l'aplicació del mètode d'investigació. Com a mitjà de coneixement i anàlisi per a problemes concrets de la realitat. Es valorarà l'autonomia dels i de les alumnes per obtenir informació rellevant de les distintes fonts i la sistematització que en fan i la implicació personal en les solucions aportades.

18. Utilitzar el diàleg per superar els conflictes i mostrar, en la seva conducta habitual i en l'ús del llenguatge, respecte vers les persones i els grups de diferent edat, sexe, raça, i origen social, com també vers les persones i grups amb creences i opinions distintes a les pròpies.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumne ha desenvolupat actituds de tolerància i respecte vers les persones i els grups, de característiques diferents a les seves, i que recorre al diàleg de manera habitual per superar les diferències que li poden sorgir en la seva relació amb els altres.

Educació Artística

Introducció

Dins l'àrea d'Educació Artística s'hi troben diverses formes d'expressió i representació -plàstica, musical i dramàtica- a través de les quals s'aprehenen, expressen i comuniquen diversos aspectes de la realitat exterior i del món interior del nin i la nina.

La música empra com a element material i mediador certes qualitats articulades de la sonoritat: timbre, to, intensitat, durada, ritme. La plàstica té com a element les imatges, siguin les realitzades a través d'instruments clàssics (dibuix, pintura i escultura), siguin les produïdes per mitjans tecnològics més recents (fotografia, cine, televisió, video). La dramatització combina els elements del gest corporal, la veu, i l'espai i el temps escènics.

L'educació plàstica, musical i dramàtica contribueix al fet que els nins i les nines reconstrueixin els continguts de la seva experiència, del seu pensament i de la seva fantasia.

Els diferents suports materials i els diversos procediments mediadors de les arts poden ser entesos com a llenguatges en la mesura que utilitzen codis amb caràcter representatiu i normatiu, i, en sentit ampli, "lingüístic". Realitats i conceptes com els de significat, significat, emissor i receptor, suport material de la representació, expressió i comunicació, són comuns a l'expressió verbal i a les artístiques, que, per tant, poden entendre's també com a llenguatges. Aquests llenguatges es relacionen i enriqueixen entre si i amb el llenguatge verbal.

Tradicionalment, l'escola ha potenciat un cert tipus de llenguatges codificats, el verbal i el numèric, concedint una atenció només marginal als llenguatges artístics. Malgrat això, actualment, es reconeix la importància dels llenguatges artístics en el desenvolupament personal i en l'expressió i comunicació dels pensaments, experiències i sentiments. Les activitats expressives es consideren fonamentals per al desenvolupament de la capacitat creadora de l'alumnat i per als processos de socialització. Malgrat això, no és correcte adjudicar la responsabilitat d'aquest desenvolupament exclusivament a l'àrea d'Educació Artística. Totes les àrees educatives han de promoure el desenvolupament de processos autònoms, d'exploració activa, d'expressió personal, de creació, de recerca d'estratègies pròpies de resolució de problemes i de sensibilitat estètica. Encara que hi contribueix de forma específica, la creativitat, no està lligada únicament als elements propis d'aquesta àrea.

L'Educació Primària ha de potenciar el desenvolupament de les capacitats necessàries per a la realització de dos processos bàsics: el de la percepció de representacions plàstiques, musicals i dramàtiques, i el de l'expressió de sentiments i idees, a través d'aquests mateixos medis. Ambdós aspectes estan íntimament relacionats entre si i es criden l'un a l'altre en la dimensió comunicativa dels processos artístics. En aquests processos, tant de percepció i interpretació, com d'expressió, elaboració i ús de formes de representació artística, l'alumne i l'alumna han de ser subjectes actius. Això no significa estimular l'alumnat únicament en l'ús espontani dels propis recursos. L'espontaneïtat expressiva no equival, per si mateixa, a la capacitat per a l'expressió o elaboració creativa. A part d'aquesta espontaneïtat, és necessari dotar l'alumnat de recursos variats per tal de conferir major capacitat expressiva a les pròpies realitzacions, fent possible i propiciant la creació en situacions variades i amb diferents finalitats.

Les distintes formes de representació, expressió i comunicació, comporten l'ús de regles i elements d'acord amb un codi propi, que, d'altra banda, varia segons els moments històrics i les cultures. Aquests codis convencionals contenen elements formals i normatius, unitats, principis i regles, que, mentre regulen i de vegades limiten les possibilitats d'expressió, contribueixen a la possibilitat de comprensió del producte artístic per part d'altres. Són codis menys estrictes que els d'altres llenguatges, sigui el lògic-matemàtic, o el llenguatge verbal. En aquests la subjecció a convencions establertes és més àmplia i flexible, és més oberta a ruptures i a la possibilitat

d'establir convencions noves. La iniciació en el coneixement d'aquests codis és un dels continguts de l'àrea d'Educació Artística a Primària.

Amb aquesta iniciació, els nins i les nines han de ser educats en l'aprehensió de significats i de valors estètics. Per això se'ls ha d'ensenyar a captar els diferents nivells de la producció artística: el nivell formal estructural, que es refereix a l'articulació dels elements compositius; el nivell material tècnic, relatiu als suports materials utilitzats i a les tècniques que els transformen, ordenen i conformen en unitats de significat; el nivell de contingut, representat i expressat, com també el significat que l'obra agafa. D'altra banda, el fenomen de la producció artística és obert i plural, no solament per les molt diferents classes de realitzacions materials i d'estils que comprèn, sinó també perquè els objectes artístics sovint tenen un ús instrumental, funcional o simbòlic, que fa molt borrosa la distinció entre els objectes artístics i els que no ho són. En tot cas, la capacitat de descobrir valors de bellesa en un objecte, en un gest o en un so d'ús quotidià constitueix també un dels objectius de l'àrea d'Educació Artística.

L'activitat d'expressió i elaboració artística té un component social i cultural important. És la societat la que elabora o confirma els codis de la producció artística, com també els seus significats. La producció artística forma part del patrimoni cultural d'un poble. Conseqüentment, l'educació artística ha de permetre l'accés a aquest patrimoni cultural, a la seva estima, al reconeixement de les variacions en els criteris i en els estils tot al llarg del temps i d'unes societats a altres. A l'educació primària, l'alumnat ha de començar a apreciar tant l'art, com la seva diversitat i els diferents valors i significats que comporta. Tota representació artística té un significat que s'extreu del seu context històric-cultural, de la seva evolució en la història. L'accés a aquestes representacions és una forma d'accedir també als valors i significats de les respectives èpoques o societats.

És important que a l'educació primària comenci l'anàlisi i reflexió respecte de la producció artística. Això es pot fer experimentant amb els diferents elements presents en la producció musical, plàstica o dramàtica, i manipulant-los per explorar i trobar relacions noves entre si. Les obres artístiques aconseguides, a més a més, serveixen de referent exemplar per a aquesta anàlisi i reflexió, en la mesura que constitueixen solucions eficaces i creatives a problemes i a

propòsits d'expressió que l'autor s'ha plantejat i que ha aconseguit resoldre de manera satisfactòria.

Música, plàstica i dramatització constitueixen àmbits artístics ben diferenciats, àmbits que també en la pràctica educativa s'haurien de diferenciar. A l'Educació Primària, malgrat això, queden englobats en una sola àrea. Hi ha per això raons curriculars, i és la principal en aquesta etapa que l'educació ha de ser predominantment globalitzada. Hi ha, d'altra banda, estretes connexions entre les distintes formes d'expressió i representació artística: així, per exemple, entre la dramatització i la dansa, alhora, vinculada amb la música. A més, més enllà del veïnatge d'unes arts amb altres convé destacar que tots els intents d'un art "total", des de l'òpera o el ballet clàssics, fins a les propostes més recents i avançades d'un espai escènic carregat d'elements plàstics i sonors, coincideixen a esborrar les fronteres entre els diferents gèneres convencionals d'art i a incorporar, de diferents maneres i mesures, components clàssicament pertanyents a diferents arts: l'espai, el volum, la forma, el color, el moviment del cos humà, el so musical i el ritme.

L'especial menció de música, plàstica i dramatització no ha d'excloure, per això, la iniciació en altres manifestacions artístiques, en particular l'arquitectura i l'urbanisme com a espais habitables. En estreta relació, sobretot, amb la plàstica, és possible començar a educar la sensibilitat dels nins i les nines respecte a l'espai humanitzat a la casa i a la ciutat: a l'espai interior i al seu mobiliari, com també a la presentació exterior de les cases, habitatges i edificis públics; però també en les grans línies de disposició, dels carrers, places i jardins de pobles i ciutats

En qualsevol cas, les diferents possibilitats expressives i artístiques es complementen i enriqueixen mútuament. D'aquí ve que sigui possible i aconsellable el tractament conjunt dels diferents àmbits i dels seus elements, tractament que precisament la seva integració en una sola àrea educativa pot contribuir a afavorir. Aquesta integració, de totes formes, no és fàcil de realitzar i és lluny de tenir un tractament educatiu senzill.

Plàstica

El coneixement i interpretació de la imatge és un objectiu d'aquesta àrea. La nostra cultura és plena d'elements icònics trans-

mesos per diferents mitjans d'expressió i comunicació. Vivim precisament una època poblada d'imatges de tota classe. Encara que la difusió i el potencial de les imatges no és peculiar del nostre segle, ha assolit al nostre temps unes dimensions incomparables. El caràcter elitista de la imatge en altres temps ha desaparegut en gran part: les imatges són un element de consum massiu en la nostra societat. És necessari, doncs, educar per saber "mirar", analitzar, i comprendre la imatge.

Actualment, a més, les imatges es poden realitzar per mitjans molt diversos, alguns tradicionals, com la pintura, el dibuix o el modelat, i d'altres generats per la tecnologia moderna: la fotografia, el cine, la televisió, el vídeo, l'ordinador, etc. Cadascun d'aquests mitjans posseeix les seves pròpies característiques, que afecten de manera específica les possibilitats d'expressió i representació com també la relació de comunicació establerta entre l'emissor i el receptor. Aquesta relació varia segons els mitjans de comunicació àudio-visuals. A tots emissor i autor mantenen un major poder sobre la relació, però varien en el nivell de rèplica o resposta que deixen al receptor i arriben, en alguns casos, a atorgar-li únicament les possibilitats d'interpretació i d'anàlisi crítica.

A l'educació plàstica i des d'aquest punt de vista es tracta, per tant, d'ajudar l'alumne a llegir el missatge, a reconèixer el paper diferent en cada cas que com a receptor té, i a iniciar-lo, en la interpretació de significats i en l'anàlisi crítica dels missatges icònics. Cal ensenyar-li que la percepció de la imatge no és únicament captació d'elements substitutius de la realitat, sinó un acte pel qual el perceptor evoca les seves experiències prèvies, elabora i contrasta hipòtesis, es planteja i resol interrogants. En la percepció de la imatge conclou un acte de comunicació en què el receptor o espectador contribueix activament a culminar un procés iniciat per qui ha elaborat la imatge.

La percepció visual-plàstica és un procés complex, en interdependència amb la resta dels processos cognoscitius: implica identificar elements als quals se'ls atribueix qualche significat, establir relacions entre allò que es contempla i les experiències o coneixements previs, utilitzar estratègies d'anàlisi que facilitin la comprensió. El nin i la nina poden, en part, realitzar de manera espontània aquest procés; però l'educació els ha de proporcionar les categories i les tècniques necessàries per realitzar-lo i controlar-lo més eficaçment, i per

dirigir de forma autònoma les seves activitats de percepció i d'expressió artística.

Res de tot això no es pot fer sense esforç, ni la percepció de l'obra artística, ni tampoc l'elaboració o expressió creativa. Cal capacitar l'alumne perquè pugui dur a terme aquestes activitats de manera progressivament autònoma. L'educació plàstica ha d'evitar caure en excessos que duen a catalogar qualsevol producció dels alumnes com a creativa i innovadora, però també s'ha d'abstenir de propugnar que només hi ha una forma única (la "clàssica"), o un sol cànon ortodox, que, consegüentment hagi de ser reproduït mimèticament per expressar uns determinats continguts o missatges.

El progrés dins l'àrea permetrà la construcció d'elements que facin possible la lectura de la imatge, l'anàlisi i el gaudi de l'obra artística i l'ús expressiu de la representació plàstica. Per això la proposta didàctica en aquesta àrea ha de fer referència a conceptes, temes per representar, tècniques i materials i actituds.

L'educació plàstica, és cert, no consisteix únicament en la producció de materials com a conseqüència d'activitats de tipus manual mecànic. L'educació plàstica suposa el domini de conceptes i de processos relacionats amb la línia, el color, la superfície, el volum i la textura dels materials. Cal proporcionar a l'alumnat les solucions de l'espai, els processos bàsics d'observació i lectura de la imatge, amb les seves corresponents estratègies. L'alumne també ha de ser iniciat en l'experimentació de realitzacions, ajudant-lo a trobar progressivament procediments més personals i innovadors, assajant formes noves de representar la mateixa idea o element, de variar, combinar, simplificar, substituir, invertir, etc. És un objectiu d'aquesta àrea aconseguir en els nins i nines les actituds bàsiques d'interès, rigor i paciència en la recerca de formes noves i personals d'expressió, en la valoració del treball propi i organitzat, en el respecte i la curiositat cap a les produccions d'altres i cap a les produccions culturals, i el gaudi que tot això suposa.

Música

De manera semblant a altres arts, ja que és forma d'expressió, representació i comunicació, la música es caracteritza per basar-se en l'ordenació temporal de sons d'una certa qualitat. La seva

major difusió i presència en l'experiència cultural del nostre temps, gràcies a l'auge dels mitjans de reproducció àudio-visual, reclama una formació musical com a element indispensable de l'educació bàsica. Amb ella s'aspira a educar l'alumnat, a observar, a analitzar i a apreciar les realitats sonores, en particular la realitat musical produïda tant per instruments, com per la pròpia veu humana. Es pretén també formar el nin i la nina per tal de participar en activitats musicals, d'audició activa, i de producció o interpretació pròpia, iniciant-los a la música com a font d'experiència plaent.

De manera semblant a altres àmbits artístics, l'experiència musical i, per tant, la seva educació inclou, per una banda, percepció activa i audició atenta i, d'altra, expressió i elaboració musical.

La percepció musical, o activitat d'audició activa, implica la sensibilització vers el món sonor en general i, en particular, vers patrons organitzats de sons de qualitat musical. A l'educació Primària s'ha de començar per oferir a l'alumnat la possibilitat d'identificar, discriminar i analitzar els sons de l'entorn, com també familiaritzar-s'hi. El progrés de l'alumnat en la selecció, descripció i apreciació dels sons els permetrà escoltar música atentament, comprenent-la i gaudint-ne. En aquesta edat cal desenvolupar una audició activa, i habitar els nins i les nines a valorar la sonoritat que els envolta, a percebre els sons i les seves variacions, i a jugar-hi. A més d'això, i com a continuació i progressió del reconeixement de les qualitats sonores, s'ha d'iniciar l'alumnat en la producció sonora de valor cultural exemplar que és la música. La seva educació s'ha de proposar el reconeixement i la comprensió del llenguatge musical: diferenciació d'altura, durada, ritme, identificació de frases musicals i de formes, percepció i memòria de fragments musicals.

Respecte de l'expressió, producció o elaboració musical, l'ensenyament i l'aprenentatge es realitzen a través de tres mitjans diferents, la veu i el cant, els instruments, i el moviment i la dansa.

La veu, en la seva doble activitat de llenguatge i de cant, és l'instrument comunicatiu i expressiu per excel·lència. Particularment, el cant, com a fusió de música i llenguatge, és vehicle ideal per desenvolupar espontàniament l'expressió i la comunicació. Les cançons són un element bàsic del comportament musical quotidià del nin i la

nina. Els alumnes i les alumnes de Primària han de conèixer moltes cançons que els aportin varietat expressiva, que tinguin interès i significació per a ells per aconduir els seus sentiments i enriquir la seva representació del món.

La pràctica instrumental afavoreix el desenvolupament integrat de capacitats molt variades: conrea simultàniament habilitats motrius i capacitats auditives. El conjunt instrumental, a més, contribueix al desenvolupament d'actituds i habilitats de cooperació.

Relacionats amb esdeveniments musicals, el moviment rítmic i la dansa integren l'expressió corporal amb els elements musicals. Al seu través hom conrea la capacitat d'audició de sons significatius, l'expressió dels propis sentiments i representacions a través del moviment corporal i la comunicació amb els altres i amb l'espai. L'educació en aquest àmbit ha d'incloure l'aprenentatge d'algunes danses senzilles.

En aquest període és fonamental el desenvolupament del sentit del ritme que es realitza en aprofitar la manifestació espontània que sorgeix en el nin i la nina en tractar d'acompanyar l'audició musical amb el moviment del propi cos. Es tracta de desbloquejar les pròpies capacitats expressives, explorant les possibilitats d'improvisació de moviments segons la música que altres ofereixen.

A Primària és possible iniciar també la lectura i escriptura de la notació musical. La familiaritat amb un sistema de signes ha de sorgir de la pràctica, interpretativa, creadora i auditiva. Per això és d'enorme importància la selecció d'un apropiat repertori de cançons, peces instrumentals i danses que ajudin a la integració del llenguatge musical en la seva activitat quotidiana.

L'educació musical, tot comptat, es proposa preparar l'alumnat com a intèrpret, com a auditor i receptor de música, com a realitzador expressiu i creatiu, i com a coneixedor dels rudiments de la tècnica i del llenguatge musical. Aquests quatre aspectes, alhora, es treballen tant per a la comunicació, com per a l'expressió de vivències, sentiments i emocions personals. L'alumne i l'alumna de Primària han de començar també a prendre consciència del paper de la música en la societat actual i a apreciar críticament les distintes classes de música.

Dramatització

La dramatització és una forma de representació que utilitza el cos, la veu, l'espai i temps escènic per expressar i comunicar idees, sentiments i vivències. Els diferents elements que la componen reben també tractament educatiu des d'altres àrees, particularment des de l'àrea d'Educació Física, que contribueix al domini progressiu dels aspectes motors i d'expressió corporal. Es vincula en canvi, a l'àrea d'Educació Artística l'adopció de papers de representació i interpretació d'esdeveniments i personatges. Se li atribueix també la dimensió estètica i la integració dels diferents recursos expressius.

Des de petits, els nins i les nines participen en situacions que escenifiquen i recreen personatges i formes de vida habituals. El joc infantil tradicional de jugar a mares i a pares, a botigues, a metges, etc., és un joc simbòlic en el qual s'adopten formes i pautes de comportament diferents de les pròpies, estils de conducta i valors diversos dels que habitualment regeixen la vida dels nins i nines en el seu comportament quotidià. A l'àrea d'Educació Artística, i respecte a l'àmbit de dramatització, es tracta d'enriquir els recursos expressius i representatius que el nin posseeix: veu, disfressa, gest dramàtic, moviment corporal, procurant-li mitjans per sistematitzar-los i usar-los en l'adopció d'altres papers, i ampliar així el camp de què disposen per comunicar als altres un missatge o un "efecte" determinat. Així, l'alumne i l'alumna prenen consciència de les seves possibilitats i les canalitzen per expressar i representar per a altri i, en certa manera, també per a si mateixos.

Les realitzacions dramàtiques tenen molt en comú amb altres possibilitats expressives, amb les quals es complementen i enriqueixen mútuament: la música, la plàstica, el tractament expressiu de la imatge. Així mateix, la percepció i realització del comportament dramàtic en la creació escènica suposa utilitzar moltes de les capacitats i habilitats que l'alumnat posseeix i que s'han pogut adquirir a altres àrees: de Llengua i Literatura, d'Educació Física, de Coneixement del Medi, com també a altres àmbits de l'àrea d'Educació Artística.

En aquest àmbit de la dramatització s'incidirà en el conjunt de la integració dels diferents elements. Pel seu caràcter eminentment global, la dramatització utilitza, de forma interrelacionada, continguts contemplats en altres àrees i en altres àmbits de camp artístic. En el

seu si es conjuga el llenguatge i la comunicació verbal amb l'expressió i comunicació no verbal, a través de moviments, gests corporals i expressions facials. La dramatització també pot realitzar-se a través de substituïts simbòlics de la persona humana, com són el guinyol o les teresetes, amb els quals els nins i les nines poden, bé identificar-s'hi, o bé distanciar-se dels papers i dels esdeveniments escenificats.

Tant l'escenificació amb el propi cos, com a través de substituïts simbòlics, es poden dur a terme subjectant-se o no a un text o a un guió previ. Moltes de les propostes i possibilitats d'expressió dramàtica parteixen d'elements ja coneguts: una paraula, una cançó, una vivència o conflicte, o de propostes específiques amb aquesta finalitat: textos dramàtics, arguments o guions per representar-se individualment o en grup. Entre els continguts de la dramatització en aquesta etapa hi ha d'haver el desenvolupament de la capacitat d'assumir altres papers, representant, expressant i explorant a través de les possibilitats del propi ésser. Tot això es pot fer de forma específica a través del joc dramàtic, la peça teatral, el mim, però, per davant de tot, en l'anomenat "joc de rols", on sobre una pauta summament genèrica, i sense un text prèviament definit, els individus desenvolupen espontàniament una escena, on cadascú assumeix un paper i tracta d'adaptar-se a l'argument general de la situació simulada. També es pot fer en la representació subjecta a un text, tal i com passa en la interpretació de breus escenes teatrals, agafades de la literatura infantil o elaborades pels propis nins i nines totalment o parcialment.

Objectius generals

L'Educació Artística a l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats següents:

1. Comprendre les possibilitats del so, la imatge, el gest i el moviment com a elements de representació i utilitzar-les per expressar idees, sentiments i vivències de manera personal i autònoma en situacions de comunicació i joc.

2. Aplicar llurs coneixements artístics a l'observació de les característiques més significatives de les situacions i objectes de la realitat quotidiana, i intentar seleccionar-ne les que consideri més útils i adequades per al desenvolupament de les activitats artístiques i expressives.

3. Utilitzar el coneixement dels elements plàstics, musicals i dramàtics bàsics en l'anàlisi de produccions artístiques pròpies i alienes i en l'elaboració de produccions pròpies.

4. Expressar-se i comunicar-se produint missatges diversos, utilitzant els codis i formes bàsiques dels distints llenguatges artístics, com també les seves tècniques específiques.

5. Realitzar produccions artístiques de forma cooperativa que suposin papers diferenciats i complementaris en l'elaboració d'un producte final.

6. Explorar materials i instruments diversos (musicals, plàstics i dramàtics) per conèixer les seves propietats i possibilitats d'utilització amb finalitats expressives, comunicatives i lúdiques.

7. Utilitzar la veu i el propi cos com a instruments de representació i comunicació plàstica, musical i dramàtica i contribuir així a l'equilibri afectiu i la relació amb els altres.

8. Conèixer els mitjans de comunicació en què intervenen la imatge i el so, i els contextos en els quals es desenvolupen, i ser capaços d'apreciar críticament els elements d'interès expressiu i estètic.

9. Comprendre i utilitzar els elements bàsics de la notació musical com a mitjà de representació, expressió i coneixement d'idees musicals pròpies o d'altri.

10. Tenir confiança en les elaboracions artístiques pròpies, gaudir-ne amb la seva realització i valorar-ne la contribució al fruïment i al benestar personal.

11. Conèixer i respectar les principals manifestacions artístiques presents a l'entorn, com també els elements més destacats del patrimoni cultural, i desenvolupar criteris propis de valoració.

Continguts

1. La imatge i la forma

Conceptes

1. Formes naturals i artificials de l'entorn.

2. Contexts habituals en què s'usa la imatge com a element de comunicació.
3. Formes que adopta la comunicació per imatges
 - Tridimensionals, bidimensionals.
 - Figuratives i abstractes.
4. Mitjans de representació més habituals:
 - Dibuix, pintura, modelat, arquitectura.
 - Fotografia, cinematografia, video, TV i ordinador.
5. Nivells d'anàlisi de la imatge. Aspectes bàsics:
 - Tècnico-material. Formal. Temàtic o de contingut. Socio-cultural.
 - Els estils fonamentals.
6. Signes i símbols en la comunicació visual.

Procediments

1. Observació i classificació de les formes naturals i artificials de l'entorn.
2. Exploració sensorial i anàlisi de la imatge i la realitat que representa.
3. Reconèixer aspectes relacionats amb els diferents nivells presents en la composició d'imatges.
4. Estratègies de "lectura" dels elements que componen la imatge en diferents contextos i situacions en què es presenta.
5. Descripció del contingut dels missatges transmesos per les imatges, intentant comprendre la intenció de l'emissor i reconèixer els recursos utilitzats i els efectes aconseguits.
6. Reconeixement de les funcions informatives, publicitàries i artístiques utilitzades en les imatges especialment dirigides a captar l'atenció dels nins: anuncis, cartells, còmics...
7. Interpretació de signes i símbols convencionals senzills.

Actituds

1. Valoració de les imatges de manera crítica i interès per analitzar els diferents elements continguts en la seva composició.
2. Curiositat per les imatges i per manifestacions artístiques del seu medi cultural.
3. Tendència a usar les imatges per expressar sentiments, vivències i idees o per reflectir la realitat que s'observa.
4. Apreciació de les imatges artístiques i fruïció amb llur contemplació.

2. L'elaboració de composicions plàstiques i imatges

Conceptes

1. L'elaboració d'imatges com a instrument d'expressió i comunicació.
2. Les tècniques i els materials de l'elaboració plàstica.
 - Tècniques de dues dimensions: dibuix, collage, pintura, tècniques d'impressió.
 - Tècniques de tres dimensions: modelació, construcció.
 - Fotografia, cine, televisió, vídeo, ordinador.
3. Les passes del procés d'elaboració, planificació, realització i valoració.

Procediments

1. Coordinació i precisió del gest gràfic en les composicions plàstiques de lliure expressió.
2. Observació i anàlisi de personatges, situacions, paisatges i ambients interiors.
3. Planificació del procés d'elaboració d'imatges, considerant algunes característiques del receptor-espectador.

4. Selecció de materials i tècniques per a la realització d'un producte artístic determinat.

5. Organització de l'espai i el temps de producció i revisió d'imatges.

6. Representació narrativa d'esdeveniments reals o ficticis, seqüenciant accions i diàlegs, i utilitzant tècniques i formes variades.

7. Utilització de les tècniques bàsiques d'elaboració de composicions plàstiques i imatges amb finalitats expressives i estètiques.

8. Manipulació de materials diversos (papers, teles, fusta, ceres, carbonets, tèmpera, materials de desfeta, etc.) per conèixer-ne les qualitats expressives, estiguin o no relacionades directament amb la producció visual i plàstica.

9. Maneig d'instruments (pinzells, llapis, barres de ceres, estilets, etc.) i aparells per afermar-ne el domini i apreciar-ne el rendiment.

10. Realització de formes i composicions noves utilitzant recursos variats.

11. Composició de cartells, collage, murals i còmics col.laborant amb altres en l'elaboració.

12. Realització de construccions, artefactes i aparells senzills (joguines o màquines) amb materials diversos.

Actituds

1. Satisfacció per realitzar el procés de producció artística de manera progressivament més autònoma.

2. Confiança en les possibilitats de realització i execució artística i valoració de les produccions pròpies i dels altres.

3. Curiositat pel maneig de materials i instruments i desig de conèixer-ne les característiques.

4. Seguiment de les normes i instruccions de maneig i conservació d'instruments, materials i espais amb una distribució equitativa de responsabilitats entre nins i nines.

5. Tendència a realitzar apunts i esbossos de les característiques d'allò observat preparatoris de la producció, a revisar el que hom

realitza ajustant-ho progressivament a les intencions i a aprofundir o insistir en els aspectes menys elaborats.

6. Esforç per crear formes variades progressivament més personals.

7. Desig d'explotar les possibilitats de producció amb tècniques variades i materials diversos.

8. Esforç per controlar, variar i assajar traços diversos amb possibilitats expressives noves.

3. La composició plàstica i visual: elements formals

Conceptes

1. La composició plàstica:

— L'organització de les formes en l'espai i en el temps.

2. Els elements bàsics del llenguatge plàstic i visual:

La línia: Tipus de línia, qualitats expressives.

Plans i formes.

La creació de tridimensionalitat en el pla (perspectiva i escala intuïtiva).

El color: Les taques de color.

Colors purs; combinacions de colors i mescles.

Variacions del color: tons, matisos i contrastos.

La relativitat del color.

La Textura: Tipus de textura en els diferents materials.

La Forma: Dimensions, proporcions i grandàries: qualitats expressives.

El volum: buit i ple.

3. Articulació dels diferents elements del llenguatge plàstic i visual.

4. Elements formals de la imatge fixa i animada.

- La il·lusió de moviment en la representació bidimensional tridimensional.

Procediments

1. Estructuració dels diferents elements d'acord amb les intencions expressives que es persegueixen en la composició.

2. Variació sistemàtica dels elements i recursos emprats per aconseguir l'efecte que més s'ajusta a les pròpies pretensions.

3. Exploració de les possibilitats expressives de la línia i de les relatives a la creació d'espai bidimensional. Reconeixement de formes bàsiques a l'entorn.

4. Exploració visual i tàctil de diferents textures.

5. Anàlisi dels colors per poder-los utilitzar de forma adequada en la composició.

6. Realització de composicions figuratives o no figuratives, organitzant l'espai en diferents elements plàstics i les seves combinacions, utilitzant criteris d'escala intuïtiva i perspectiva (dibuix, pintura, collage, mosaic).

7. Ús de nocions bàsiques d'escala i perspectiva amb finalitats expressives diverses.

8. Representació narrativa d'esdeveniments coordinant elements plàstics, visuals i verbals (còmics, cartells, muntatge fotogràfic).

9. Exploració de les possibilitats expressives de la imatge fixa i animada.

10. Representació de la figura humana estructurada en diferents posicions i moviments, formant part del conjunt amb altres objectes o elements.

11. Construcció d'objectes que poden desplaçar-se i/o variar de posició (mòbils i construccions).

Actituds

1. Esforçar-se per crear formes variades progressivament més personals, variant i assajant noves possibilitats expressives.
2. Tendència a valorar els efectes diversos que s'aconsegueixen amb els diferents elements plàstics i visuals.
3. Curiositat per conèixer el que altres han aconseguit en la creació de formes noves i configuracions plàstiques determinades.
4. Disposició per sistematitzar les troballes de les exploracions que es duguin a terme amb els diferents elements plàstics i visuals.

4. Cant. Expressió vocal i instrumental

Conceptes

1. Emissió de la veu:
 - Respiració, articulació, ressonància, entonació.
2. L'expressió vocal i el cant:
 - Les intencions expressives i comunicatives del cant.
 - Elements que contextualitzen el cant (tipus de veu i nombre de participants).
3. Aspectes musicals i expressius de la cançó i la peça instrumental.
 - Musicals: ritme, melodia, harmonia i forma.
 - Expressius: *intensitat, temps, timbre, articulació, fraseig i caràcter.*
4. El cos i els instruments.
 - El cos com a instrument.
 - Instruments de percussió.
 - Instruments populars.
 - Altres instruments.

5. Possibilitats sonores dels instruments segons el material i la forma de tocar-los.

6. Famílies d'instruments: tipus i agrupacions.

7. Els instruments com a mitjà d'acompanyament de cançons i danses.

Procediments

1. Pràctica de relaxació, respiració, articulació i entonació.

2. Exploració i manipulació de les possibilitats sonores i expressives de la veu, el cos i els instruments.

3. Recreació musical d'un text oral o escrit.

4. Interpretació de cançons i peces instrumentals senzilles.

5. Improvisació de motius, frases i petites formes, rítmiques i melòdiques.

6. Utilització del cos com a instrument de percussió: gest sonor i recurs vocal.

7. Coordinació per tocar i interpretar.

8. Improvisació vocal i instrumental per acompanyar el moviment i la dansa.

9. Realització d'instrumentacions per a texts, danses i representacions dramàtiques.

10. Us de materials i objectes amb finalitats musicals.

11. Construcció d'instruments senzills.

12. Pràctica de repertori musical i instrumental.

Actituds

1. Valoració de la veu i del propi cos com a instruments d'expressió i comunicació.

2. Delectació amb el cant propi i la producció i expressió vocal i instrumental.

3. Interès per investigar sobre materials amb possibilitats sonores.

4. Respecte per les contribucions dels companys i escolta activa per unir la pròpia veu i la interpretació a la d'altres.

5. Valoració del treball en grup: actuació desinhibida, integració, qualitat de la interpretació, respecte a la persona que assumeixi la direcció i les normes de treball en grup.

6. Interès vers noves propostes del professor i dels companys. Aportació d'idees i solucions.

7. Cura i responsabilització dels instruments de la classe, maneig amb correcció i llur manteniment.

8. Fruïment amb la interpretació d'obres musicals noves i repeticions anteriors.

9. Valoració del silenci com a element imprescindible per a l'execució musical.

10. Rebuig del renou molest i desagradable i sensibilitat vers la contaminació sonora.

5. Llenguatge musical

Conceptes

1. Les qualitats del so: durada, intensitat, altura, timbre.

2. Elements de la música: ritme, melodia, harmonia i textura.

3. Elements i tipus de grafia bàsics com a mitjà de representació de la música.

— No convencional: traços, punts, línies, colors.

— Convencional: notació (figures, silencis, etc.) elements (compàs, pentagrama).

4. L'obra i les seves característiques: qualitats del so, elements de la música i organització formal.

Procediments

1. Discriminació auditiva de les qualitats del so en fonts sonores diverses.
2. Lectura de cançons i de peces musicals senzilles per interpretar.
3. Elaboració rítmica de textos i transformacions de textos en ritmes.
4. Escriitura musical dirigida i de creació.
5. Reproducció d'unitats musicals senzilles (ostinatos, fórmules rítmiques, melodies, etc.).
6. Composició de petites peces musicals elaborades des dels processos d'improvisació en grup.
7. Audició de petites peces i de fragments musicals d'obres majors que tinguin significat per si mateixes i respecte a l'obra en general.
8. Reconeixement dels elements formals d'una obra musical contextualitzada.

Actituds

1. Atenció i interès en el descobriment de sons aïllats, de l'entorn i en la invenció de sons nous.
2. Valoració de la lectura i escriptura musical com a mitjà per comunicar-se millor en activitats musicals i en dansa i com a mitjà per aprendre d'altres.
3. Atenció i interès per comprendre el significat de les grafies i utilització creativa dels recursos plàstics per representar música i dansa.
4. Aplicació habitual dels coneixements de lectoescriptura musical per apropar-se a noves obres: audició i interpretació.
5. Fruïment amb la interpretació i la representació gràfica de les obres que improvisa, les que és capaç d'executar i aquelles les estructures bàsiques de les quals ha treballat.
6. Fruïment amb l'audició d'obres musicals de diferents gèneres i estils.

6. El llenguatge corporal

Conceptes

1. Els sentits com a mitjà de percepció i relació.
2. El moviment expressiu: pantomima, expressió corporal i dansa.
3. Bases expressives del moviment:
 - Relaxació i respiració.
 - Qualitats del moviment: pesat, lleuger, fort, suau, lent, ràpid...
4. L'espai i el temps individual i de relació.
 - Orientació, direcció i trajectòries.
 - Ritme, durada, velocitat, etc.

Procediments

1. Exploració sensorial de persones, objectes i materials com a mitjà de relació, expressió i comunicació.
2. Pràctica de les activitats bàsiques del moviment: locomoció, gest, elevació, rotació i posició.
3. Experimentació de la respiració i la relaxació.
4. Improvisació sobre l'espai, el ritme i els estats anímics.
5. Interpretació del moviment adequat al ritme i al sentit musical.
6. Elaboració i representació d'escenes, personatges i situacions amb recursos mímics.
7. Utilització de recursos corporals expressius per al joc dramàtic i musical.
8. Utilització d'un repertori de danses, ritmes i moviments fixats i inventats.
9. Diferenciació espai-temps en la realització personal i de grup del moviment i la dansa.

10. Elaboració de coreografies.
11. Exploració de recursos vocals (respiració, vocalització, entonació, articulació, etc.) com a mitjà expressiu i dramàtic.
12. Exploració, percepció i vivència de les pròpies sensacions internes.
13. *Experimentació de l'espai i temps individual per a la relaxació i el joc amb els altres.*
14. Utilització de diferents llenguatges: plàstic, musical i dramàtic per a l'expressió de la percepció sensorial.

Actituds

1. Desinhibició i espontaneïtat de gestos i moviments.
2. Valoració del propi cos i coneixement de les seves possibilitats expressives.
3. Disposició per provar diferents ritmes, moviments i actituds corporals, valorant les habilitats pròpies en aquest camp.
4. Disposició per coordinar la pròpia acció amb les del grup amb finalitats expressives i estètiques.
5. Valoració de les produccions artístiques en les quals la música, el moviment expressiu i la dansa siguin una de les manifestacions més usuals.
6. Sensibilitat i gaudi en l'experiència sensorial.
7. Interès en la recerca de *noves possibilitats de la veu com a recurs expressiu i dramàtic.*

7. El joc dramàtic

Conceptes

1. Jocs tradicionals, funcionals i de personatge.
2. El joc dramàtic:

- Elements bàsics: personatges, conflicte, trama, espai i temps.
- 3. Diverses tècniques dramàtiques:
 - Titelles, teresetes, teatre d'ombres, teatre d'animació i llum negra.

Procediments

1. Pràctica de jocs populars, d'animació i d'invenció pròpia.
2. Observació i anàlisi d'accions corporals: gest, postures, moviments.
3. Improvisació de situacions quotidianes: personatges, acció, caracterització.
4. Creació de personatges i situacions dramàtiques a partir de distintes fonts (contes, imatges, objectes, sons, etc) i utilitzant diversos recursos a l'abast (titelles, ombres xineses, llum negra, etc).
5. Transformació i manipulació d'objectes reals o imaginaris.
6. Construcció i manipulació de titelles i teresetes.
7. Utilització de tècniques de representació que impliquin la cura del gest, la veu i el moviment interpretatiu.
8. Creació de situacions dramàtiques i fer-ne la resolució individual i grupal.
9. Exploració de recursos materials (música, llums, elements plàstics, etc.) amb la finalitat de provocar un efecte escènic determinat.
10. Coordinació de la interpretació pròpia amb la dels altres del grup. Sentit d'equip i de conjunt.

Actituds

1. Acceptació del propi cos a partir de les sensacions i impressions que percebem i que som capaços de transmetre als altres.

2. Valoració del grup com a mitjà de creació de situacions, històries i personatges.

3. Interès per improvisar amb tots els recursos disponibles i per millorar les tècniques que faciliten la creació d'històries.

4. Gaudi amb la caracterització (disfresses, maquillatge, etc.) i amb la recerca de formes diverses i noves de crear un mateix personatge.

5. Disposició per aconseguir qualitat en la representació mitjançant l'assaig i l'organització del treball del grup.

8. Arts i Cultura

Conceptes

1. L'obra artística a l'àmbit socio-cultural.
 - Les arts com a element d'expressió i comunicació.
 - Manifestacions artístiques i obres representatives de la nostra cultura.
 - Diversitat de les arts i la seva interrelació.
 - Contextualització de l'obra artística.
2. L'obra artística a l'escola i a l'entorn.
 - Exposicions i manifestacions artístiques.
 - La pràctica artística com a oci.
3. L'obra artística en els mitjans de comunicació.
 - Formes (segons el suport): ràdio, TV, vídeo, ordinador, etc.
 - Tipus de missatge.

Procediments

1. Recerca d'informació sobre distintes manifestacions artístiques i elaboració de dades que en contribueixin de forma eficaç a un gaudi més gran.

2. Planificació i organització de la visita a museus, exposicions i esdeveniments dramàtics i musicals.
3. Comentari i valoració de les manifestacions artístiques a què s'hagi assistit.
4. Utilització dels mitjans tecnològics per a l'elaboració de produccions artístiques.
5. Realització de gravacions del procés d'elaboració de les activitats artístiques portades a terme a l'aula i comentar-les.
6. Planificació i realització de festes, exposicions, representacions, concerts, etc.
7. Ús dels diferents recursos artístics i estètics en situacions quotidianes (vestit, organització de l'espai personal, comunicació amb altres).

Actituds

1. Valoració del patrimoni artístic (exposicions, festes, danses, artesanía) de la comunitat i respecte per les seves manifestacions.
2. Obertura a altres manifestacions artístiques representatives d'altres pobles i grups.
3. Respecte per l'espectacle: coneixement i observança de les normes de comportament més usuals en espectacles artístics.
4. Fruïció de l'oci.
5. Contribució al manteniment d'un paisatge i interiors estètics, amb gusts progressivament més personalitzats i a manifestar sensibilitat en l'elecció d'objectes personals.
6. Sensibilitat i interès vers les noves manifestacions artístiques.
7. Valoració dels mitjans de comunicació com a instrument de coneixement, fruïció i relació amb els altres.
8. Actuació coherent amb el seu paper d'actor o espectador, relacionant-se sense dificultat amb altres nins i adults en les manifestacions artístiques que ofereix l'escola, el seu poble o ciutat.

Criteris d'avaluació

1. Identificar algunes característiques plàstiques i visuals observables (color, forma, textura, mesura) en elements naturals i en manifestacions artístiques presents a l'entorn i establir relacions de semblança i diferència amb les produccions pròpies.

En aquest criteri cal donar una importància especial a l'observació. Es dirigirà a reconèixer alguns elements observables presents en les manifestacions artístiques de l'entorn (festes populars, natura, artesanía) i relacionar-los amb les seves produccions, descobrint-hi semblances o diferències que li permetrà anar-se iniciant en la sensibilitat i el gust pel fet artístic.

2. Descriure algun dels elements constitutius (signes, punts de vista de l'observador, amplitud de pla, contingut, etc.) d'un missatge visual present a l'entorn.

Amb aquest criteri hom vol comprovar si els alumnes i les alumnes identifiquen i descriuen amb detall algun dels aspectes bàsics que intervenen en els missatges visuals que els envolten diàriament (imatges de TV, anuncis publicitaris, vídeo-clips, cartells, etc.). És important que l'avaluació es realitzi sobre missatges coneguts d'antuvi per l'alumne.

3. Realitzar representacions plàstiques en què es tenguí en compte la distribució de masses, la proporció i la utilització de diferents textures com a elements modificadors de la composició.

Mitjançant aquest criteri hom pretén comprovar si els alumnes i les alumnes realitzen una distribució adequada dels elements plàstics de la composició, si tenen en compte les relacions de mesura entre les figures i les formes que hi apareixen, i incorporen materials de diferents textures a la producció.

4. Representar per mitjà d'imatges seqüenciades (còmic, diapositives, historieta) personatges, objectes i accions que apareixen en un determinat ordre espacial i temporal.

Amb aquest criteri es vol comprovar si els alumnes tenen en compte, en la successió d'imatges que proposen, el punt de vista de

l'observador, un ordre espàcio-temporal adequat i una correcta parcel·lació de les accions, personatges o objectes en plans successius. També valorarem, en els casos que ho requereixin, la integració del llenguatge verbal i l'icònic.

5. Identificar aspectes distints dels paràmetres del so (agut-greu, llarg-curt, fort-piano, timbre) de manera aïllada i en interrelació.

En aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumne coneix principis i relacions relatius al llenguatge musical, a través de la identificació dels paràmetres del so aïlladament i en audicions curtes de fragments musicals. L'avaluació es realitzarà en activitats de joc i familiars.

6. Identificar alguns elements del llenguatge musical (timbre, ritme, velocitat, dinàmica, etc.) en l'audició d'obres musicals senzilles treballades habitualment a l'aula.

Amb aquest criteri hom pretén avaluar el coneixement del llenguatge musical des de la perspectiva del qui escolta i la comprensió dels components d'una obra musical senzilla. Els alumnes descriuran alguns aspectes de l'obra o fragment escoltat, establint relacions entre els elements utilitzats en la descripció i l'experiència musical prèvia.

7. Respondre, en situacions d'improvisació, fórmules rítmiques i melòdiques senzilles, utilitzant algun dels recursos expressius musicals (el moviment i la dansa, la veu, els instruments).

En aquest criteri es tracta de comprovar, en uns casos, el grau d'ajustament o precisió en les activitats de moviment que requereixin una resposta individual i de grup, la destresa en el maneig d'instruments musicals, el grau de precisió per executar els ritmes proposats, i la utilització que l'alumnat realitza de les seves possibilitats vocals.

8. Utilitzar la notació musical per a la lectura d'esquemes rítmics i melòdics senzills treballats habitualment a l'aula.

Es tracta de comprovar si l'alumne i l'alumna associen sons a símbols musicals que els serveixin per interpretar o comunicar-se amb altres. L'avaluació es realitzarà en situacions familiars, on s'hagi vivenciat corporalment o vocalment el que es representi mitjançant les grafies musicals.

9. Utilitzar els recursos expressius de la veu adequadament, com a instrument per a la improvisació i per al cant.

Amb aquest criteri s'avalua l'abast que l'alumne ha aconseguit en el maneig tècnic i expressiu de la veu: vocalització, articulació, respiració i intensitat, i que li permet participar en activitats de cant de complexitat creixent. Hom valorarà també la participació desinhibida en el cant individual i col·lectiu.

10. Utilitzar els recursos expressius del cos, els objectes, la llum i el so per representar personatges i situacions dramàtiques senzilles i per comunicar idees, sentiments i vivències.

Amb aquest criteri es vol comprovar si l'alumnat, a través del joc dramàtic, inventa i desenvolupa personatges reals o imaginaris, coordina les seves accions amb altres membres del grup i utilitza els recursos expressius dels cos per comunicar sentiments, idees i situacions.

11. Identificar algun dels elements bàsics del joc dramàtic (personatges, conflicte, trama, espai, temps) i realitzar-ne improvisacions.

L'alumne ha d'identificar i diferenciar amb claredat els distints components del joc dramàtic, i donar la seva opinió raonada sobre l'obra a la qual ha assistit (festivals de teatre infantil, espectacles de mim, accions i teatre de carrer, etc.) També es tendrà en compte la resolució en el tractament de les improvisacions: caracterització dels personatges, desenvolupament del conflicte, adequació a l'espai i temps dramàtic, etc.

12. Imitar mitjançant pantomima, personatges o accions quotidianes, incorporant a la representació renous i onomatopeies i adequant el ritme i la velocitat en els moviments a les característiques del personatge o acció representada.

Amb aquest criteri es vol avaluar si l'alumne coordina els seus moviments amb fluïdesa, economitzant al màxim gestos i moviments superflus i donant-los expressivitat. Hom tendrà en compte, igualment, la incorporació de recursos vocals (exageracions, renous produïts per la llengua, onomatopeies, etc.) a l'acció.

13. Utilitzar alguns recursos dramàtics i expressius bàsics (titelles, terasetes, teatre d'ombres, etcètera) en la realització de representacions col·lectives amb altres companys.

Es tractaria que l'alumnat conegués algunes de les tècniques expressives que formen part del procés dramàtic, properes a l'àmbit escolar i als interessos de l'alumnat, per enriquir la seva creació. Hom valorarà l'espontaneïtat i l'ús personal dels recursos utilitzats, com també la coordinació de l'acció en el grup.

14. Realitzar individualment o en grup produccions artístiques senzilles on s'integrin els diferents llenguatges artístics i expressius (corporal, plàstic, icònic i musical).

Es tracta d'avaluar si els alumnes, coordinats pel professor, incorporen a llurs formes habituals d'expressió i representació del món imaginari, afectiu i social els coneixements artístics adquirits. Hom valorarà la integració que en el procés realitzen dels diferents llenguatges, més que no el resultat final obtingut, com també la col·laboració en el treball col·lectiu amb actituds cooperatives.

15. Comentar de forma raonada alguna de les manifestacions artístiques a què l'alumne i l'alumna tenen accés, relacionant els elements presents a l'obra amb l'experiència i gustos personals.

Amb aquest criteri es vol comprovar el coneixement que té l'alumnat de les manifestacions i fets artístics del seu voltant. Es valorarà el grau d'implicació de l'alumnat en distintes experiències expressives, la percepció sensible assolida en l'observació de la realitat i el comentari dels elements expressius i estètics que intervenen en la producció.

Educació Física

Introducció

La societat actual és conscient de la necessitat d'incorporar a la cultura i a l'educació bàsica aquells coneixements, habilitats i capacitats que relacionats amb el cos i la seva activitat motriu contribueixen al desenvolupament personal i a una millor qualitat de vida. Relacionats amb ells, també hi ha una demanda social d'educació en la cura del cos i de la salut, de la millora de la imatge corporal i la forma física, i de la utilització constructiva de l'oci a través de les activitats recreatives i esportives.

L'àrea d'Educació Física s'orienta cap al desenvolupament de les capacitats i habilitats instrumentals que perfeccionin i augmentin les possibilitats de moviment dels alumnes i les alumnes, cap a l'aprofundiment en el coneixement de la conducta motriu com a organització significant del comportament humà i assumir actituds, valors i normes referents al cos i a la conducta motriu. L'ensenyament en aquesta àrea implica tant la millora de les possibilitats d'acció de l'alumnat, *com el fet de propiciar la reflexió sobre la finalitat, sentit i efectes de la mateixa acció.*

La comprensió de la conducta motriu no es pot aïllar de la comprensió del propi cos com a element present en l'experiència de les persones i integrat en la vivència personal. Així mateix, l'educació a través del cos i del moviment no es pot reduir als aspectes perceptius o motors, sinó que implica a més aspectes expressius, comunicatius, afectius i cognoscitius.

El cos i el moviment es constitueixen en eixos bàsics de l'acció educativa en aquesta àrea. Així, es pretén cridar l'atenció cap a la

importància del coneixement corporal viscut i de les seves possibilitats lúdiques, expressives i comunicatives; cap a la importància de la pròpia acceptació, de sentir-se bé amb el propi cos i de millorar-lo i utilitzar-lo eficaçment. El moviment té, a més del valor funcional d'instrument, un caràcter social derivat de les seves propietats expressives i del significat que els altres li atribueixen en situacions de relació.

Les funcions del moviment són variades i han tingut diferent pes en el currículum de l'Educació Física, segons les intencions educatives predominants. Hi destaquen:

— Funció de coneixement, en la mesura que el moviment és un dels instruments cognoscitius fonamentals de la persona, tant per conèixer-se a si mateixa com per explorar i estructurar el seu entorn immediat. Mitjançant l'organització de les seves percepcions sensomotrius l'alumne pren consciència del seu cos i del món que l'envolta.

— Funció anatòmico-funcional, millorant i incrementant, a través del moviment, la pròpia capacitat motriu en diferents situacions i per a distints fins i activitats.

— Funció estètica i expressiva, a través de les manifestacions artístiques que es basen en l'expressió corporal i en el moviment.

— Funció comunicativa i de relació, ja que la persona utilitza el seu cos i el seu moviment corporal per relacionar-se amb altres persones, no solament en el joc i l'esport, sinó en general en tota classe d'activitats físiques.

— Funció higiènica, relativa a la conservació i millora de la salut i l'estat físic, com també a la prevenció de determinades malalties i disfuncions.

— Funció agonística, en el sentit que la persona pot demostrar la seva destresa, competir i superar dificultats a través del moviment corporal.

— Funcions catàrtica i hedonista, en la mesura que les persones, a través de l'exercici físic, s'alliberen de tensions, restableixen el seu equilibri psíquic, realitzen activitats d'oci i, gràcies a això, gaudeixen del seu propi moviment i de la seva eficàcia corporal.

— Funció de compensació, ja que el moviment compensa les restriccions del medi i el sedentarisme habitual de la societat actual.

L'àrea d'Educació Física ha de reconèixer aquesta multiplicitat de funcions i ha de contribuir a la consecució dels objectius generals de l'educació obligatòria, per la qual cosa ha de recollir tot el conjunt de pràctiques corporals que tracten de desenvolupar en l'alumnat les seves aptituds i capacitats psicomotrius, físicomotrius i sòciomotrius, i no aspectes parcials d'aquestes.

L'esport, en els darrers anys de l'educació obligatòria, té un valor social derivat de ser la forma més comuna d'entendre l'activitat física a la nostra societat. La pràctica esportiva, tot i això, tal i com és socialment apreciada, correspon a plantejaments competitius, selectius i restringits a una sola especialitat, que no sempre són compatibles amb les intencions educatives del currículum. Per constituir un fet educatiu, l'esport ha de tenir un caràcter obert, sense que la participació se supediti a característiques de sexe, nivells d'habilitat o altres criteris en la millora de les capacitats motrius i d'altra naturalesa, que són objectiu de l'educació, i no amb la finalitat d'obtenir un resultat en l'activitat competitiva.

L'ensenyament de l'Educació Física ha de promoure i facilitar que cada alumne i alumna arribi a comprendre el seu propi cos i les seves possibilitats i a conèixer i dominar un nombre variat d'activitats corporals i esportives de manera que, en el futur, pugui escollir les més convenients per al seu desenvolupament personal, ajudant-lo a adquirir els coneixements, destreses, actituds i hàbits que li permetin millorar les condicions de vida i de salut, com també gaudir i valorar les possibilitats del moviment com a mitjà d'enriquiment i gaudi personal i de relació amb els altres.

L'Educació Física contribueix a l'assoliment dels diversos fins educatius en l'Educació Primària: socialització, autonomia, aprenentatges instrumentals bàsics, i també a la millora de les possibilitats expressives, cognoscitives, comunicatives, lúdiques i de moviment. En aquesta etapa té particular importància la connexió entre desenvolupament motor i cognoscitiu. En aquest sentit, l'activitat física té valor educatiu per les possibilitats d'exploració que proporciona a l'entorn i per les relacions lògiques que afavoreix en les persones a través de les relacions amb els objectes, amb el medi, amb altres persones i amb un mateix. El nin i la nina construeixen les seves primeres nocions topològiques, temporals, espacials i de resolució de

problemes en activitats que emprenen amb altres en diferents situacions de moviment.

La millora funcional del domini corporal suposa, en aquestes edats, l'adquisició de múltiples conductes motrius de caràcter ja utilitari, ja lúdic o expressiu, que són fonamentals per al desenvolupament integral de l'alumnat. L'educació pel moviment s'ha de plantejar com un procés en el que, a través d'una exploració de les pròpies possibilitats corporals, s'activen mecanismes cognoscitius i motors.

En aquesta etapa, es tracta de dotar l'alumnat del major nombre de patrons amb els quals poder construir noves opcions de moviment i desenvolupar correctament les capacitats motrius i les habilitats bàsiques. El nivell educatiu s'agafarà com a punt de partida dels nous aprenentatges motors, però situant la intervenció educativa un pas per davant de les possibilitats d'actuació que són capaces d'exercir. El procés d'ensenyament i aprenentatge s'organitzarà seguint una seqüència d'adquisició que vagi del global i ampli a l'específic i especialitzat, respectant el nivell de partida, assegurant els dominis motors sobre els quals es basen aquests aprenentatges i primant el criteri de diversitat sobre el d'especialització.

En aquest procés cal evitar qualsevol discriminació per raó de sexe, en contra dels estereotips socials vigents que associen moviments expressius i rítmics a l'educació de les nines i elements de força, agressivitat i competitivitat a l'educació dels nins.

Molts dels aprenentatges d'habilitats i destreses es poden realitzar en una situació de joc, que en aquesta edat contribueix a l'aprenentatge espontani dels nins. El conflicte d'interessos i les regles externes pròpies dels jocs contribueixen, a més, que al seu través el nin pugui descentrar-se del punt de vista propi, admeti les esmentades regles, adopti diferents papers o funcions en situacions de cooperació i/o competició, estableixi estratègies d'equip i, en general, s'incorpori a activitats de grup. Per tot això, l'enfocament metodològic de l'Educació Física en l'etapa de Primària té un caràcter fonamentalment lúdic.

En aquesta etapa, l'àrea inclou coneixements, destreses i aptituds en relació amb la imatge, percepció i organització corporal, amb els hàbits i conductes més saludables o que més beneficien el desenvolupament corporal, amb les habilitats bàsiques de la com-

petència motriu en diferents medis i situacions, amb els jocs i amb la utilització del cos i el moviment com a mitjans d'expressió i comunicació.

Objectius generals

L'Educació Física en l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i en les alumnes les capacitats següents:

1. Conèixer i valorar el propi cos i l'activitat física com a mitjà d'exploració i fruïció de llurs possibilitats motrius, de relació amb els altres i com a recurs per organitzar el temps lliure.

2. Adoptar hàbits d'higiene, d'alimentació, de postures i d'exercici físic, i manifestar una actitud responsable envers el propi cos i de respecte als altres, i relacionar aquests hàbits amb els seus efectes sobre la salut.

3. Regular i dosificar el seu esforç i arribar a un nivell d'autoexigència acordada a les seves possibilitats i la naturalesa de la tasca que es realitza, i utilitzar com a criteri fonamental de valoració l'esmentat esforç i no el resultat obtingut.

4. Resoldre problemes que exigeixin el domini de patrons motrius bàsics i adequar-se als estímuls perceptius i seleccionar els moviments, prèvia valoració de les seves possibilitats.

5. Utilitzar llurs capacitats físiques bàsiques i destreses motrius i llur coneixement de l'estructura i funcionament del cos per a l'activitat física i per adaptar el moviment a les circumstàncies i condicions de cada situació.

6. Participar en jocs i activitats i establir relacions equilibrades i constructives amb els altres, evitant la discriminació per característiques personals, sexuals i socials com també els comportaments agressius i les actituds de rivalitat en les activitats competitives.

7. Conèixer i valorar la diversitat d'activitats físiques i esportives i els entorns en què es desenvolupen, participant en la seva conservació i millora.

8. Utilitzar els recursos expressius del cos i del moviment per comunicar sensacions, idees i estats d'ànim i comprendre missatges expressats en aquest mode.

Continguts

1. El cos: imatge i percepció

Conceptes

1. L'esquema corporal global i segmentari.
2. La percepció del propi cos en repòs i en moviment.
3. Elements orgànic-funcionals relacionats amb el moviment: to, respiració, relaxació, contracció, etc.
4. Les possibilitats perceptives i motrius del cos.
5. Nocions associades a relacions espacials i temporals.
 - Relacions espacials: sentit i direcció, orientació simetries, dimensions en plans i volums, nocions topològiques bàsiques (dins/fora, damunt/davall, davant/darrere, a través de...), etc.
 - Relacions temporals: ritme, durada, seqüència, velocitat, etc.

Procediments

1. Estructuració de l'esquema corporal: percepció, discriminació, utilització, representació i organització.
2. Afirmació de la lateralitat corporal.
3. Interiorització de l'actitud postural.
4. Control del cos en relació amb la tensió, la relaxació i la respiració.
5. Experimentació i exploració de les capacitats perceptivo-motrius.

6. Coordinació dinàmica, estàtica i visomotora per al control dinàmic general del cos.

7. Equilibri estàtic i dinàmic, i equilibri amb objectes.

8. Percepció i estructuració espacial (orientació en l'espai, estructuració de l'espai d'acció, treball amb distàncies).

9. Percepció i estructuració del temps (estructures rítmiques, interiorització de cadències, durada)

10. Percepció i estructuració de l'espai en relació al temps (velocitat, trajectòria, interceptació).

Actituds

1. Valoració i acceptació de la pròpia realitat corporal, les seves possibilitats i limitacions, i disposició favorable a la superació i l'esforç.

2. Actitud de respecte envers el propi cos i el seu desenvolupament.

3. Seguretat, confiança en si mateix i autonomia personal (sentiments d'autoestima, autoeficàcia i expectatives realistes d'èxit).

2. El cos: habilitats i destreses

Conceptes

1. Esquemes motors bàsics i adaptats: del moviment genèric a les habilitats bàsiques com a moviment organitzat.

2. Les capacitats físiques bàsiques com a condicionants de les habilitats.

3. Formes i possibilitats de moviment.

4. La competència motriu: aptitud global i habilitat.

Procediments

1. Millora de les conductes motrius habituals a través de l'ajustament neuro-motor.

2. Control i domini motor i corporal des d'un plantejament previ de l'acció (raonament motor).

3. Experimentació i utilització de les habilitats bàsiques en diferents situacions i formes d'execució (desplaçaments, girs, salts, maneig d'objectes: bots, desplaçaments amb baló, llançaments i recepcions).

4. Destresa en el maneig d'objectes i en la manipulació d'instruments habituals en la vida quotidiana i en les activitats d'aprenentatge escolar.

5. Adquisició de tipus de moviments i conductes motrius adaptades a diferents situacions i medis: transportar, colpejar, arrossegar, nedar, enfilar-se, reptar, rodar, etc.

6. Adaptació d'habilitats motrius per manejar-se amb seguretat i autonomia en altres medis diferents a l'habitual (medi natural, medi aquàtic, la neu...)

7. Preparació i realització d'activitats recreatives: marxa, acampada, orientació, cicloturisme, etc.

8. Acondicionament físic general (aspectes quantitius del moviment, tractats globalment i en funció del seu desenvolupament psico-biològic).

Actituds

1. Valoració del treball ben executat des del punt de vista motor.
2. Autonomia i confiança en les pròpies habilitats motrius en diversos tipus de situacions i medis.
3. Interès per augmentar la competència i habilitat motrius sobre la base de la pròpia superació i d'una apreciació de les pròpies possibilitats i limitacions.
4. Participació en activitats diverses, acceptant l'existència de diferències en el nivell de destresa.

3. El cos: expressió i comunicació

Conceptes

1. El cos com a instrument d'expressió i comunicació.
— Recursos expressius del cos: el gest, el moviment

- Manifestacions expressives associades al moviment: mímica, dansa, dramatització.
- 2. El ritme: estructures rítmiques, «tempo».
- 3. Les qualitats del moviment i els seus components.
 - Pesat, lleuger, fort, suau, ràpid, lent.
 - Objecte que es mou, forma de moviment, direcció, intensitat i durada.
- 4. Relació entre el llenguatge expressiu corporal i altres llenguatges.

Procediments

1. Exploració i experimentació de les possibilitats i recursos expressius del propi cos.
2. *Utilització personal del gest i el moviment per a l'expressió, la representació i la comunicació.*
3. Reproducció de seqüències i ritmes, i adequar-hi els moviment.
4. Pràctica de balls inventats, populars i tradicionals d'execució simple.
5. Exploració i integració de les qualitats de moviment en la pròpia execució motriu, tot relacionant-les amb actituds, sensacions i estats d'ànim.
6. Elaboració de missatges mitjançant la simbolització i codificació del moviment.

Actituds

1. Valoració dels usos expressius i comunicatius del cos.
2. Valoració del moviment dels altres, analitzant els recursos expressius emprats, llur plasticitat i llur intencionalitat.
3. Interès per millorar la qualitat del propi moviment.
4. Participació en situacions que suposin comunicació amb altres utilitzant recursos motors i corporals amb espontaneïtat.

4. Salut corporal

Conceptes

1. L'esment del cos: rutines, normes i activitats.
2. Efectes de l'activitat física en el procés de desenvolupament, en la salut i en la millora de les capacitats físiques.
3. Mesures de seguretat i de prevenció d'accidents en la pràctica de l'activitat física i en l'ús de materials i espais.

Procediments

1. Tècniques de treball presents en l'activitat corporal: escalfament i relaxació.
2. Adopció d'hàbits d'higiene corporal i postural.
3. Adequació de les possibilitats a l'activitat: economia i equilibri en la dosificació i abast del propi esforç; concentració i atenció en l'execució.
4. Adopció de les mesures bàsiques de seguretat i utilització correcta dels espais i materials.

Actituds

1. Interès i gust per l'esment del cos.
2. Autonomia lligada als aspectes bàsics del manteniment.
3. Respecte dels propis límits i restricció dels desitjos quan impliqui un risc per damunt de les possibilitats o un perill per a la salut.
4. Responsabilitat envers el propi cos i valoració de la importància de la pràctica d'activitats físiques, d'un desenvolupament físic equilibrat i de la salut.

5. Els joc

Conceptes

1. Tipus de jocs i d'activitats esportives

2. La regulació del joc: normes i regles bàsiques.
3. El joc com a manifestació social i cultural.
 - Recursos per a la pràctica del joc i de les activitats esportives en l'entorn immediat.
 - Jocs populars i tradicionals.

Procediments

1. Utilització de regles per a l'organització de situacions col·lectives de joc (jocs cooperatius, jocs de pati, grans jocs...).
2. Utilització de les estratègies bàsiques de joc: cooperació, oposició, cooperació/oposició.
3. Aplicació de les habilitats bàsiques en situacions de joc.
4. Pràctica d'activitats esportives adaptades mitjançant flexibilització de les normes de joc.
5. Recopilació d'informacions sobre els jocs populars i tradicionals i practicar-los.
6. Pràctica de jocs de camp, d'exploració i aventura.

Actituds

1. Participació en diferents tipus de jocs considerant el seu valor funcional o recreatiu i superar els estereotips.
2. Sensibilitat vers els diferents nivells de destresa, tant pròpies com en els altres, en la pràctica de jocs.
3. Actitud de respecte a les normes i regles del joc.
4. Acceptació, dins d'una organització en equip, del paper que correspongui exercir com a jugador.
5. Valoració de les possibilitats com a equip i de la participació de cada un dels seus membres amb independència del resultat obtingut.

6. Confiança en les pròpies possibilitats i valorar-les en l'elecció de les activitats per a l'ús del temps d'oci i esbarjo.

7. Acceptació del repte que suposa oposar-se a altres en situacions de joc sense que això derivi en actituds de rivalitat o menyspreu.

Criteris d'avaluació

1. Ajustar els moviments corporals a diferents canvis de les condicions d'una activitat, tals com durada i l'espai on es realitza.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si l'alumne és capaç de percebre els moviments globals del tronc i dels segments corporals que està realitzant (un tot provist de parts independents) i d'adaptar els seus moviments quan varia qualque condició de l'activitat en què participa: major o menor durada, restriccions en l'espai, diferents entorns, etc. Hom valorarà no únicament l'ajustament de la resposta motriu, sinó també que sigui diferent, original, econòmica.

2. Proposar estructures rítmiques senzilles i reproduir-les corporalment o amb instruments.

Aquest criteri pretén comprovar si els alumnes són capaços d'inventar i reproduir una estructura rítmica senzilla, bé per la combinació d'elements d'estructures que ja coneix, bé per l'aportació d'elements nous. La reproducció pot fer-se mitjançant el moviment corporal (bots, mamballetes, balandrejos, girs) o amb instruments de percussió.

3. Saltar coordinadament botant amb una o ambdues cames en funció de les característiques de l'acció que s'hagi de realitzar.

En aquesta etapa hom avaluarà el desenvolupament en l'habilitat de saltar. Serà més important no l'augment quantitatiu de l'habilitat, sinó la seva millora qualitativa. En aquest criteri és important observar el gest que s'executa en la batuda i l'adequat ajust dels braços amb les cames en el vol, com també la utilització que es fa

dels salts (com a manteniment d'un esquema rítmic, en els jocs o com a mitjà d'expressió).

4. Desplaçar-se, en qualsevol tipus de joc, mitjançant una carrera coordinada amb alternança braç-cama i un estalonament adequat i actiu del peu.

Aquest criteri pretén avaluar el domini aconseguit en els desplaçaments mitjançant carreres. L'observació anirà dirigida a l'alternança contralateral braç-cama, al tipus d'estalonament de la planta del peu i l'extensió sobre la seva punta. Altres factors més tècnics de la carrera no tenen tanta importància en aquesta fase.

5. Utilitzar en la seva activitat corporal l'habilitat de girar sobre el seu eix longitudinal i transversal per augmentar la competència motriu.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar la capacitat que tenen els nins i les nines d'utilitzar els girs en les activitats quotidianes. Els girs sobre l'eix longitudinal podran estar associats a desplaçaments i salts: canvis de direcció i sentit.

En l'avaluació hom no ha de cercar un ajust igual a un model, sinó l'ús que es fa dels girs per aconseguir respostes motrius millors, evitant en tot moment el risc.

6. Llançar amb una mà un objecte conegut composant un gest coordinat (avançar la cama contrària al braç de llançar).

En el camp dels llançaments és important comprovar la coordinació en el gest i la utilització que fa dels llançaments en les situacions de joc (davant contraris, passades llargues o curtes, objectes grans o petits). No s'inclouen en aquest nivell els aspectes relatius a la força i precisió dels llançaments.

7. Avançar-se a la trajectòria d'un objecte realitzant els moviments adequats per agafar-lo o colpejar-lo.

És important tenir en compte si els alumnes i les alumnes són capaços d'anticipar la trajectòria i velocitat d'un objecte, mitjançant el domini suficient de l'espai i el temps, per poder efectuar una col·locació correcta i recollir-lo o colpejar-lo correctament. En l'observació, a més d'una bona recepció de l'objecte, serà fonamental la

utilització de forma adequada d'ambdues mans i peus i de possibles instruments per colpejar-lo.

8. Botar pilotes de manera coordinada alternativament amb les dues mans, desplaçant-se per un espai conegut.

Amb aquest criteri hom pretén avaluar els progressos d'una altra de les habilitats del maneig d'objectes: el bot. L'avaluació es farà en situacions de joc, i serà més rellevant la capacitat de desplaçar l'objecte i el domini del bot amb les dues mans que la facilitat per resoldre situacions d'oposició.

9. Haver incrementat globalment les seves capacitats físiques bàsiques d'acord amb el seu moment de desenvolupament motor, i acostar-se als valors normals del grup d'edat en l'entorn de referència.

Aquest criteri pretén avaluar si els alumnes i les alumnes han desenvolupat les capacitats físiques al llarg de l'etapa. Per això serà necessari realitzar successives observacions i comparar-ne els resultats i comprovar-ne els progressos. Convé subretxar que en l'aplicació d'aquest criteri intervé tant la comparació amb un estàndard prèviament establert, com el progrés comparat per a cada alumne en les successives observacions realitzades.

10. Utilitzar els recursos expressius del cos per comunicar idees i sentiments i representar personatges o històries reals i imaginàries.

Amb aquest criteri es vol comprovar si els alumnes i les alumnes controlen el gest i el moviment i els utilitzen per comunicar-se. Hom valorarà la naturalitat i espontaneïtat dels moviments, la utilització personal no estereotipada dels gests i postures corporals i l'ús correcte que en fa de tots.

11. Participar en les activitats físiques, i ajustar la seva actuació al coneixement de les pròpies possibilitats i limitacions corporals i de moviment.

Aquest criteri pretén avaluar que en aquestes edats els nins i les nines tinguin coneixement suficient de les seves capacitats per practicar els jocs i activitats habituals amb seguretat per a ells i els seus companys. És igualment necessari observar si la participació en aquestes activitats es produeix habitualment.

12. Assenyalar algunes de les relacions que s'estableixen entre la pràctica correcta i habitual de l'exercici físic i la millora de la salut individual i col·lectiva.

Aquest criteri pretén comprovar si els alumnes i les alumnes són capaços d'establir relacions entre la pràctica d'exercici i el manteniment o la millora de la salut, com a bé individual i social al qual tots poden contribuir. És important que els alumnes coneguin la necessitat de l'exercici físic per a un creixement i desenvolupament equilibrat i alguns dels seus efectes positius.

13. Col·laborar de manera activa en el desenvolupament dels jocs de grup, mostrant una actitud d'acceptació envers els altres i de superació de les petites frustracions que poden produir-se.

Amb aquest criteri hom pretén avaluar si els alumnes i les alumnes es relacionen adequadament en el seu grup, se serveixen dels jocs com a instruments de relació, i el tipus de comportament que adopten durant la seva pràctica.

14. Respectar les normes establertes en els jocs i reconèixer-ne la necessitat per a una organització i un desenvolupament correctes.

Aquest criteri es dirigeix a comprovar si els alumnes són capaços de respectar les regles que el propi grup ha establert per organitzar i realitzar els seus jocs. Les normes poden ésser les tradicionals dels jocs o d'altres modificades o inventades.

15. Identificar, com a valors fonamentals dels jocs i la pràctica d'activitats d'iniciació esportiva, l'esforç personal i les relacions que s'estableixen amb el grup, donant-los més importància que a altres aspectes de la competició.

Amb aquest criteri pretenem comprovar si els alumnes i les alumnes situen la satisfacció pel propi esforç i les relacions personals que s'estableixen mitjançant la pràctica de jocs i activitats d'iniciació esportiva, per damunt dels resultats de la pròpia activitat (guanyar o perdre).

Llengua Castellana i Literatura

Introducció

El llenguatge constitueix una activitat humana complexa que assegura dues funcions bàsiques: la de comunicació i la de representació, mitjançant les quals, alhora, es regula la conducta pròpia i l'aliena. D'altra banda, són funcions que no s'exclouen entre sí, sinó que apareixen de forma interrelacionada en l'activitat lingüística. Les representacions —lingüístiques i d'altra naturalesa— constitueixen el principal contingut de la comunicació; i la comunicació, alhora, contribueix a la construcció de la representació de la realitat física i social. L'educació i l'aprenentatge en aquesta àrea han d'atendre aquesta múltiple funció de la llengua, de comunicació i de representació, com també de regulació del comportament aliè i propi. Ha d'incloure també una iniciació al text literari com a manifestació de la funcionalitat de la llengua.

Els éssers humans es comuniquen entre si a través de diferents mitjans i sistemes: els gests, la música, les representacions plàstiques, els símbols numèrics i gràfics. El llenguatge verbal, mitjà més universal de comunicació, permet rebre i transmetre informacions de diversa índole i influir sobre les altres persones amb què interactuem, regulant i orientant la seva activitat, alhora que elles ens influeixen i poden regular i orientar la nostra pròpia activitat. La comunicació, és, consegüentment, una funció essencial del llenguatge en l'intercanvi social.

Però el llenguatge no és només un instrument de comunicació entre persones. És, a més, un mitjà de representació del món. Encara que la nostra representació del món físic i social també

conté elements no lingüístics, d'imatges sensorials estretament vinculades a la percepció i a la motricitat, i encara que aquesta representació no lingüística sigui precisament la típica de l'ésser humà en els primers anys de la seva existència, en la persona adulta i també en el nin, des del moment que ha adquirit domini sobre el llenguatge, la major part de la seva representació és de caràcter lingüístic. El llenguatge, consegüentment, està estretament vinculat al pensament i, particularment, al coneixement. A través d'operacions cognoscitives, que en gran mesura constitueixen el llenguatge interior, ens comunicam amb nosaltres mateixos, analitzam els problemes, organitzam la informació de què disposam (especialment la informació disponible en els registres de memòria), elaboram plans, emprenem processos de decisió: és a dir, regulam i orientam la nostra pròpia activitat. Així el llenguatge aconsegueix una funció de representació i d'autoregulació del pensament i de l'acció.

Aprendre un llenguatge és aprendre un món de significats vinculat a un conjunt de significants. Això és vàlid per a qualsevol llenguatge. Quan el nin aprèn el llenguatge en la interacció amb les persones del seu entorn, no aprèn únicament unes paraules o un complet sistema de signes, sinó també els significats culturals que aquests signes transmeten i, amb ells, les maneres com les persones del seu entorn entenen i interpreten la realitat; en aquest sentit, s'ha de fomentar l'eliminació dels prejudicis sexistes, que normalment actuen discriminant la dona en transmetre una imatge estereotipada i falsa. El llenguatge contribueix a construir una representació del món socialment compartida i comunicable; i contribueix amb això també a la socialització del nin, a la seva integració social i cultural. Serveix, doncs, d'instrument bàsic per a la construcció del coneixement i l'adquisició d'aprenentatges, i per al domini d'altres habilitats i capacitats no estrictament lingüístiques.

D'acord amb una concepció funcional de la llengua, l'àmbit de l'actuació educativa en aquesta àrea ha de ser el discurs, en el que convergeixen i s'acompleixen les diferents funcions de la llengua. Això implica que l'educació lingüística ha d'incidir en diferents àmbits: el de l'adequació del discurs als components del context de situació, de la coherència dels texts i el de la correcció gramatical dels enunciats.

L'objectiu últim de l'educació en Llengua i Literatura a l'etapa d'Educació Primària ha de ser que els nins i les nines aconseguixin

un domini de les quatre destreses bàsiques de la llengua: escoltar, parlar, llegir i escriure. Concretament, es tracta d'enriquir la llengua oral que l'alumnat ja usa en començar l'escolaritat obligatòria i d'aprendre la utilització de la llengua escrita. També, es pretén la iniciació a una reflexió sistemàtica sobre les produccions lingüístiques que contribueixi al desenvolupament de les destreses discursives.

En la comunicació, tant oral com escrita, hi ha dos processos bàsics: el de la comprensió i el d'expressió. La comprensió és un procés actiu. Per comprendre, el receptor estableix connexions entre el missatge actual i la informació i coneixement previs; realitza inferències i interpretacions; selecciona, codifica i valora. Tot això requereix una persona activa, que participa en la determinació del sentit del missatge rebut i comprès i que contribueix amb això a dotar-lo de significat ple. Educar en la comprensió del llenguatge significa afavorir el desenvolupament d'estratègies que permetin interpretar, relacionar i valorar la informació i els missatges que es reben en la vida quotidiana. Particularment, l'educació en la capacitat d'audició ha de propiciar una actitud activa de ment oberta i participativa davant dels missatges rebuts. Aquesta activitat en el procés de comprensió constitueix, a Primària, el començament del pensament crític.

A través de l'expressió lingüística podem transmetre els nostres pensaments, vivències, idees i opinions. Alhora, la pràctica de l'expressió en els processos que l'educació ha d'impulsar, contribueix a generar idees, a centrar l'atenció sobre un tema, a organitzar l'estructura, a donar-li forma d'acord amb criteris d'adequació, coherència i correcció i a fer tot això amb un estil que sigui manifestació de quelcom propi que es desitja compartir.

Les nines i els nins són els protagonistes en el procés de comunicació lingüística, en la seva doble dimensió: receptiva i productiva. El desenvolupament de la seva capacitat lingüística depèn en bona part de l'intercanvi comunicatiu amb els companys i amb el professor en el marc escolar. En aquest context té una gran importància l'ús de la llengua com a instrument per a l'aprenentatge de les distintes àrees, és a dir, com a mediador didàctic. A totes les àrees s'aprèn llengua en realitzar els aprenentatges específics. El domini del discurs adequat a les situacions d'aprenentatge és una responsabilitat de l'escola a les diferents àrees, ja que des de totes i cadascuna d'elles s'ha de col·laborar al desenvolupament de la

capacitat d'utilitzar el llenguatge com a instrument de representació i de coneixement.

Particularment totes les àrees lingüístiques, que cerquen el desenvolupament i millora de la capacitat de comprensió i expressió, han de participar d'un marc teòric de referència comuna i d'uns criteris didàctics coherents i que respectin l'específic de cada disciplina.

La llengua ha de ser present a l'escola com un instrument per representar i per comunicar sentiments, estats d'ànim, records, expectatives..., per obtenir i oferir informació, i per promoure o realitzar una determinada acció o un conjunt d'accions. Potenciar el desenvolupament de la comunicació lingüística en els alumnes és propiciar que aquesta comunicació es desplegui i actualitzi a totes les seves funcions i dimensions

Per respondre a tot això, l'ensenyament de la Llengua i Literatura a Primària ha de partir dels usos de la llengua que els nins i les nines duen a l'escola. L'entorn lingüístic en què viuen, juntament amb els factors culturals i socio-econòmics que el determinen, comporta grans diferències en la seva competència lingüística al començament de la Primària i també, sovint, importants divergències d'ús (dialectals, lexicogràfiques, fonològiques, etc.). És necessari assumir i respectar aquest bagatge lingüístic, que és el llenguatge funcional del nin, i a partir d'ell suggerir i propiciar patrons lingüístics que amplïïn les possibilitats de comunicació i inserció social. En aquest enriquiment i rectificació, el llenguatge del professor i els texts que s'utilitzin han d'acomplir un paper modèlic per al desenvolupament de la competència lingüística.

En tot cas, els alumnes han d'apreciar les diferents varietats lingüístiques, tant les existents entre diferents llengües, com les de distints grups en l'ús d'una mateixa llengua, apreciand fins i tot aquelles varietats que potser estiguin culturalment menysvalorades, però que compleixen les funcions representativa i comunicativa dins d'un determinat medi social. També, i sobretot, l'alumnat ha de valorar les altres llengües d'Espanya que coexisteixen oficialment amb el castellà. En aquest sentit, l'educació ha d'afavorir el coneixement i l'estima de la realitat plurilingüe i pluricultural d'Espanya; i, a partir d'això, la valoració positiva de la varietat de les llengües que es parlen en el món.

És funció de l'Educació Primària l'increment i diversificació de les experiències comunicatives de l'alumnat, de manera que l'ús oral s'enriqueixi per l'estímul d'aquests contextos. Al costat d'això, és responsabilitat específica de l'escola l'ensenyament de l'ús de la llengua oral en situacions formals. El domini bàsic de la llengua oral és una condició prèvia per dominar la llengua escrita. Entre elles no hi ha una correspondència automàtica, però ambdues s'estalonen mútuament; per la qual cosa cal plantejar el seu ensenyament i aprenentatge en una estreta relació.

Tot al llarg de l'Educació Primària s'ha de desenvolupar l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura. És un aprenentatge que es realitza en situació de comunicació i en un marc de construcció de sentit. La lectura i l'escriptura s'entenen com a activitats cognoscitives complexes que no es poden assimilar a una simple traducció de codis. La funció comunicativa de la llengua, la comprensió i l'expressió, són els eixos essencials sobre els quals s'han de realitzar aquests aprenentatges

El fet que la llengua escrita, molt més que l'oral, requereixi un ensenyament sistemàtic i planificat, s'ha utilitzat algunes vegades com un argument per tal de justificar una major presència, de vegades exclusiva, de la llengua escrita a l'ensenyament escolar. No hi ha raons vàlides, però, per supeditar el coneixement de la llengua escrita al de la llengua oral, sobretot, quan ambdues tenen molts elements comuns, especialment en situacions més formalitzades. L'Educació Primària ha d'afavorir, en primer lloc, l'ús funcional del llenguatge, sigui oral, o escrit, com a eficaç instrument de comunicació i de representació.

L'aprenentatge de la llengua escrita ha de permetre als nins i nines descobrir les possibilitats que la lectura ofereix (i també la pròpia escriptura) com a font de plaer i fantasia, d'informació i de saber. Juntament amb els coneixements que sobre la mateixa llengua ofereixen els textos escrits (lèxic, morfosintaxi, ortografia, organització del discurs, etc.), aquests textos amplien els coneixements i experiències del nin sobre realitats distintes a les del seu entorn immediat.

Els textos escrits, a més, constitueixen mitjans culturals per a la construcció social del sentit. Tots els textos, com a tals, són portadors de significació. Però certs textos, ja literaris, ja filosòfics, ja de saviesa popular, cerquen intencionalment l'exploració i la construcció del sentit. Entre les experiències educatives que l'àrea de Llengua i

Literatura ha d'aportar es troba el contacte amb discursos en els quals es plasma la recerca humana de sentit, una recerca empresa també a través d'altres produccions culturals.

Aquests textos contribueixen, en rigor, no solament a orientar en l'exploració del sentit, sinó també a ampliar la visió del món, a desenvolupar la capacitat d'anàlisi i de crítica, i a despertar la consciència de la comunicació de cada subjecte lector amb una tradició i una cultura, en la qual han nascut cert textos i en la qual el mateix lector ha arribat a ser persona.

Els textos escrits, sobretot, els literaris, ja siguin pertanyents a la considerada, convencionalment, literatura infantil, ja siguin altres textos comprensibles i accessibles als nins en aquesta edat, ofereixen especials possibilitats de gaudi i fruïció, de diversió, i fins i tot de joc.

A l'Educació Primària, juntament amb el desenvolupament de les destreses bàsiques de parlar i escoltar, llegir i escriure, cal començar una reflexió sistemàtica sobre la llengua amb la finalitat de millorar i enriquir la pròpia competència comunicativa. L'alumnat d'aquesta etapa s'ha d'habituar a observar reflexivament la llengua que utilitza, com també a iniciar-se en la construcció d'uns conceptes bàsics sobre el funcionament i en l'aprenentatge d'una terminologia elemental que li permeti discutir alguns problemes lingüístics i ordenar les observacions realitzades. Es pretén que els alumnes siguin conseqüents respecte del funcionament de la llengua per adquirir major llibertat i seguretat en el seu ús. El cos de coneixements i de procediments de disciplines lingüístiques, de crítica literària, de semàntica, de teoria del text, etcètera, no ha d'arribar com a tal a l'alumnat, però serà d'un valor inapreciable per ajudar el professor a educar els nins en una consciència reflexiva respecte de la comunicació i de la representació lingüística.

El desenvolupament de les capacitats verbals és un component del desenvolupament de la capacitat simbòlica general. El llenguatge, a més, interactua freqüentment amb altres codis. L'educació lingüística ha de contemplar aquesta interacció i inclou en el currículum la relació entre codi verbal i codis no verbals, especialment en els mitjans de comunicació social.

En relació amb l'ús personal de la paraula, sigui oral, sigui escrita, apareix la qüestió del relatiu pes i equilibri a establir entre els

elements convencionals del llenguatge i l'originalitat personal en el seu ús. L'aprenentatge de la llengua, és evident, inclou el coneixement de les seves convencions, de les seves regles: fonològiques, morfosintàctiques, ortogràfiques, de discurs. El compliment de les regles convencionals del llenguatge, és al servei d'una comunicació més eficaç. Aquesta comunicació, juntament amb la representació de la realitat, és allò que ha de regir tot l'aprenentatge i ús de la llengua. El domini dels codis oral i escrit, l'assimilació de les convencions lingüístiques d'ús, estructura i forma, se supediten a un intercanvi comunicatiu fluid entre emissor i receptor, i, juntament amb això, han d'ordenar-se també a un ús personal, autònom i creatiu del llenguatge. Fomentar en les alumnes i els alumnes aquest ús del llenguatge contribueix a potenciar la seva educació integral com a persones autònomes, conscients i creatives en el medi en què viuen.

Objectius generals

L'ensenyament de la Llengua i la Literatura a l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats següents:

1. Comprendre discursos orals i escrits, interpretant-los amb una actitud crítica i aplicar-ne la seva comprensió a noves situacions d'aprenentatge.
2. Expressar-se oralment i per escrit de forma coherent, tenint en compte les característiques de les diferents situacions de comunicació i els aspectes normatius de la llengua.
3. Reconèixer i apreciar la unitat i diversitat lingüística d'Espanya i de la societat, valorant-ne l'existència com un fet cultural enriquidor.
4. Utilitzar la llengua oral per intercanviar idees, experiències i sentiments, adoptant una actitud respectuosa davant les aportacions dels altres i atenent les regles pròpies de l'intercanvi comunicatiu.
5. Combinar recursos expressius lingüístics i no lingüístics per interpretar i produir missatges amb diferents intencions comunicatives.

6. Utilitzar la lectura com a font de plaer, d'informació i d'aprenentatge i com a mitjà de perfeccionament i enriquiment lingüístic i personal.

7. Explorar les possibilitats expressives orals i escrites de la llengua per desenvolupar la sensibilitat estètica, cercant canals de comunicació creatius en l'ús autònom i personal del llenguatge.

8. Reflexionar sobre l'ús de la llengua, començant a establir relacions entre els aspectes formals i els contextos i intencions comunicatives als quals responen, per millorar les pròpies produccions

9. Reflexionar sobre l'ús de la llengua com a vehicle de valors i prejudicis classistes, racistes, sexistes, etcètera, amb la finalitat d'introduir les autocorreccions pertinents.

10. Utilitzar la llengua oralment i per escrit com a instrument d'aprenentatge i planificació de l'activitat mitjançant el recurs a procediments (discussió, esquema, guió, resum, notes) que faciliten l'elaboració i anticipació d'alternatives d'acció, la memorització d'informacions i la recapitulació i revisió del procés seguit.

Continguts

1. Usos i formes de la comunicació oral

Conceptes

1. Necessitats i situacions de comunicació oral en el medi habitual de l'alumnat.

2. Característiques de la situació de comunicació, intencions comunicatives i formes adequades.

- Característiques de la situació de comunicació: nombre i tipus d'interlocutors, moment i lloc de la comunicació, etc.
- Intencions comunicatives: expressar sentiments, narrar, descriure, informar, convèncer, imaginar, jugar amb les paraules, etc.

- Formes adequades a les distintes situacions i intencions comunicatives: estructura del text i de l'oració, vocabulari, etc.

3. Diversitat de texts en la comunicació oral.

- La comunicació oral en situacions d'intercanvi verbal: converses, diàlegs, debats, entrevistes, etc.
- Textos literaris de tradició oral: cançons, romanços i cobles; contes i llegendes populars; altres textos (refranys, endevinalles, dites populars, historietes locals, etc.).
- Altres textos orals: texts dels mitjans de comunicació social, gravacions de diferents tipus, exposicions, etc.

4. Elements lingüístics i no lingüístics de la comunicació oral: pronunciació, ritme i entonació; gest, postura i moviment corporal; etc.

5. Variants de la llengua oral.

- Diversitat lingüística a l'entorn pròxim: llengües d'immigració, argots propis de certs grups, etc.
- Diversitat lingüística en el medi rural, urbà i suburbà.
- Diversitat lingüística i cultural d'Espanya: llengües i dialectes.
- Diversitat lingüística en el món: llengües pròximes i allunyades.

Procediments

1. Utilització de les habilitats lingüístiques i no lingüístiques i de les regles pròpies de l'intercanvi comunicatiu en distintes situacions.

- Normes, recursos i estratègies en l'intercanvi comunicatiu: atenció i escolta, concentració, torns, adequació de la resposta a les intervencions precedents, etc.

2. Comprensió de textos orals atenent les diferents intencions i les característiques de la situació de comunicació.

3. Interpretació de missatges no explícits en els textos orals (doble sentit, sentit humorístic, missatges que suposen discriminació, fets comprovables i opinions, etc.).

4. Resum de textos orals.
5. Associació dels textos orals amb el propi entorn social i cultural.
6. Comentari i judici personal sobre els texts orals.
7. Adequació de la pròpia expressió a les diferents intencions i situacions comunicatives.
8. Producció de textos orals de manera estructurada i usant formes elementals que donin cohesió al text.
9. Recitació i representació de textos orals.
10. Exploració de les possibilitats expressives de la llengua oral a partir de l'observació i anàlisi de textos model.
11. Utilització de produccions orals (converses, diàlegs, debats, entrevistes, enquestes, etc.) com a instrument per recollir i organitzar la informació, per planificar experiències, per elaborar alternatives i anticipar solucions, per memoritzar missatges, etc.

Actituds

1. Valoració de la llengua oral com a instrument per satisfer les pròpies necessitats de comunicació, i per planificar i realitzar tasques concretes.
2. Respecte per les normes d'interacció verbal en les situacions de comunicació oral.
3. Sensibilitat, obertura i flexibilitat vers les aportacions d'altres persones.
4. Sensibilitat i actitud crítica davant el tractament de certs temes i usos de la llengua que suposen una discriminació social, sexual, racial, o de qualsevol tipus.
5. Valoració dels elements culturals tradicionals de la comunitat que es reflecteixen en els textos orals.
6. Sensibilitat per captar els elements imaginatius i emotius que confereixen expressivitat a la llengua oral.
7. Interès i respecte per la diversitat lingüística i cultural d'Espanya i de la societat en general.

2. Usos i formes de la comunicació escrita

Conceptes

1. Necessitats i situacions de comunicació escrita en el medi habitual de l'alumnat.

- El text escrit com a font de plaer, d'informació i aprenentatge, com a mitjà d'enriquiment lingüístic i personal, i com a expressió de valors socials i culturals.

2. Característiques de la situació de comunicació, intencions comunicatives i formes adequades.

- Característiques de la situació de comunicació: nombre i tipus d'interlocutors, distància en l'espai i en el temps. etc
- Intencions comunicatives: expressar sentiments, narrar, descriure, informar, convèncer, imaginar, jugar amb les paraules, etc.
- Formes bàsiques adequades a les distintes situacions i intencions comunicatives: vocabulari, estructura del text i de l'oració, etc.

3. Relacions entre la llengua oral i la llengua escrita.

- Correspondències fonema-grafia i llurs agrupacions.
- Accent, entonació i pauses. Títols i signes de puntuació.
- Altres aspectes de l'escriptura i dels textos escrits: direcció i sentit de l'escriptura, linealitat, distribució en el paper, separació de paraules, marges, funció de les il·lustracions, etc.

4. Diversitat de textos en la comunicació escrita.

- Textos literaris: poemes, contes, etc.
- Altres textos escrits: fullets, prospectes, receptes, rètols, publicitat estàtica, etc.

5. Estructures pròpies dels diferents tipus de text (narració, descripció, exposició, argumentació, etc.) i formes elementals que donen cohesió al text.

6. Elements lingüístics i no lingüístics de la comunicació escrita.
7. La biblioteca: organització, funcionament i ús.
8. Variants de la llengua escrita.
 - Diversitat lingüística a l'entorn pròxim (llengües d'immigració).
 - Diversitat lingüística a Espanya.
 - Diversitat lingüística en el món: llengües pròximes i allunyades.

Procediments

1. Descodificació i codificació usant els coneixements sobre el codi de la llengua escrita.
2. Comprensió de textos escrits a partir del propi bagatge d'experiències, sentiments i coneixements rellevants.
3. Anticipació i comprovació de les expectatives formulades al llarg del procés lector.
4. Utilització d'estratègies que permeten resoldre dubtes en la comprensió de textos (rellegir, avançar, consultar un diccionari, cercar informació complementària).
5. Lectura de textos en veu alta usant la pronunciació, el ritme i l'entonació adequades al seu contingut.
6. Resum de textos escrits.
7. Interpretació de missatges no explícits en els textos escrits (doble sentit, sentit humorístic, missatges que suposen discriminació, fets comprovables i opinions, etc.).
8. Anàlisi d'aspectes propis dels diferents tipus de text.
9. Comentari i judici personal sobre els textos escrits.
10. Utilització de diversos recursos i fonts d'informació escrita (biblioteca, fullets, prospectes, premsa, etc.) per satisfer necessitats concretes d'informació i d'aprenentatge.

11. Producció de textos escrits atenent diferents situacions i intencions comunicatives.

- Elecció de formes adequades a les característiques de la situació de comunicació i a la intenció pretesa.
- Organització del text d'acord amb l'estructura textual corresponent i ús de formes bàsiques que donin cohesió al text.
- Utilització correcta de les normes de l'escriptura.

12. Planificació i revisió dels textos escrits, comprovant que la forma s'adequa a la intenció desitjada i a les característiques de la situació de comunicació.

13. Utilització de textos de suport en el procés de producció d'un text escrit (diccionari, fitxes de consulta, llibretes ortogràfiques, texts model, manuals senzills, etc.).

14. Exploració de les possibilitats expressives de la llengua escrita a partir de l'observació i anàlisi de textos model.

15. Producció de textos escrits (resums, guions, esquemes, fitxes de recollida d'informació, qüestionaris, etc.) per recollir i organitzar la informació, per planificar experiències, per elaborar alternatives i anticipar solucions, per memoritzar missatges, etc.

Actituds

1. Valoració de la llengua escrita com a mitjà d'informació i de transmissió de cultura, i com a instrument per planificar i realitzar tasques concretes.

2. Valoració de la lectura i l'escriptura com a font de plaer i diversió.

- Formació de criteris i gusts personals en l'elecció de lectures.
- Iniciativa, autonomia i voluntarietat en la lectura.

3. Interès per intercanviar opinions i manifestar preferències sobre els textos llegits.

4. Actitud crítica davant els missatges transmesos pels texts escrits mostrant especial sensibilitat envers els que suposen una discriminació social, sexual, racial, etc.

5. Autoexigència en la realització de les pròpies produccions.

6. Valoració de la claredat, l'ordre i la netedat en els texts escrits per aconseguir una millor comunicació.

7. Actitud de recerca de canals comunicatius creatius i personals en l'ús de la llengua escrita.

8. Esment en l'ús dels llibres i altres materials escrits.

9. Interès per l'ús de biblioteques i respecte per les normes que en regeixen la utilització.

10. Valoració de la diversitat lingüística i cultural d'Espanya i de la societat en general com a manifestació cultural enriquidora.

3. Anàlisi i reflexió sobre la pròpia llengua

Conceptes

1. Necessitat de la forma com a mitjà per aconseguir un millor ús de la llengua.

2. Estructures bàsiques de la llengua (del text, de l'oració i de la paraula) i el seu funcionament dins del discurs.

— Tipus de text i estructures pròpies de cada un (narració, descripció, exposició, argumentació, etc.). Elements bàsics que donen cohesió al text.

— L'oració i elements necessaris per construir una oració simple.

— La paraula i classes de paraules.

3. Vocabulari.

— Sentit propi i figurat. Famílies lèxiques i camps semàntics. Homonímia, sinonímia, antonímia, polisèmia, etc.

— Modismes, locucions i frases fetes.

— Arcaïsmes, neologismes i estrangerismes.

4. Ortografia.

- Ortografia de la paraula (títols, b/v, h, etc.).
- Ortografia de l'oració (puntuació).
- Ortografia del text (ordenació en paràgrafs, etc.)

Procediments

1. Exploració de les estructures bàsiques de la llengua a partir de diverses transformacions (supressions, expansions, segmentacions i recomposicions, etc.), analitzant les conseqüències dels canvis realitzats sobre el sentit del missatge.

2. Observació de regularitats sintàctiques, morfològiques i ortogràfiques en les produccions verbals.

3. Formulació i comprovació de conjetures senzilles sobre el funcionament de les estructures bàsiques de la llengua.

4. Verbalització de les observacions realitzades, identificant les normes sintàctiques, morfològiques i ortogràfiques bàsiques i usant una terminologia adequada.

5. Indagació del significat de les paraules en diferents contextos.

6. Maneig del diccionari.

Actituds

1. Valoració de la forma com a mitjà per aconseguir un ús millor de la llengua.

2. Estima per la qualitat dels textos propis i aliens (la seva adequació, coherència i correcció) com a mitjà per assegurar una comunicació fluida i clara.

3. Acceptació i respecte per les normes bàsiques de la llengua.

4. Interès per la recerca de canals comunicatius personals i creatius en l'ús de la llengua.

5. Actitud crítica envers usos de la llengua que suposen una discriminació social, sexual, racial, etc.

6. Valoració de la llengua com a instrument viu i canviant de comunicació i respecte per les formes en desús.

7. Interès per la recerca de paraules en el diccionari que facilitin la precisió lèxica.

4. Sistemes de comunicació verbal i no verbal

Conceptes

1. Missatges que utilitzen de forma integrada sistemes de comunicació verbal i no verbal.

— Tipus de missatges (publicitat, documentals, dramatitzacions, altres gèneres artístics, etc.).

— Formes en què es manifesten aquests missatges (cartells, il·lustracions, còmics, historietes, fotonovelles, ràdio, televisió, cine, senyals de trànsit, etc.).

2. Sistemes i elements de comunicació no verbal: la imatge, el so, i el gest i moviment corporal.

— La imatge i la comunicació en la societat actual.

— Els llenguatges no verbals i la comunicació de persones amb deficiències sensorials (llenguatge de gests, llenguatge Braille, lectura labial).

— Altres elements de comunicació no verbal: so, gest i moviment corporal, etc.

Procediments

1. Comprensió de missatges que utilitzen articuladament sistemes de comunicació verbal i no verbal.

2. Anàlisi d'elements formals senzills per interpretar la intenció pretesa.

3. Contrast de les possibilitats que ofereixen els diferents sistemes de comunicació per expressar una intenció comunicativa.

4. Producció de missatges per expressar diverses intencions usant de forma integrada sistemes de comunicació verbal i no verbal.

Actituds

1. Sensibilitat estètica davant la forma de coordinar sistemes de comunicació verbal i no verbal (ordre, claredat, equilibri, ritme, etc.).
2. Actitud crítica davant els missatges que transmeten els mitjans de comunicació social i la publicitat, mostrant especial sensibilitat vers els que suposen una discriminació social, sexual, racial, etc.

Criteris d'avaluació

1. Participar de forma constructiva (escoltar, respectar les opinions d'altri, arribar a acords, aportar opinions raonades...) en situacions de comunicació relacionades amb l'activitat escolar (treballs en grup, debats, assemblees de classe, exposicions dels companys o del professor, etc.) respectant les normes que fan possible l'intercanvi en aquestes situacions.

Aquest criteri d'avaluació tracta de constatar que les alumnes i els alumnes actuen de forma planificada i cooperadora en les situacions d'intercanvi comunicatiu. Per això cal que coneguin les normes que regeixen aquestes situacions i que siguin capaços de respectar-les per a un intercanvi fluid i clar.

2. Captar el sentit de textos orals d'ús habitual mitjançant la comprensió de les idees expressades i de les relacions que s'hi estableixen i la interpretació d'alguns elements no explícits que hi són presents (doble sentit, sentit humorístic, etc.).

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumnat ha desenvolupat la seva capacitat per comprendre els textos orals de la seva vida quotidiana (contes o altres relats, gravacions de ràdio i televisió, instruccions, cançons, poemes...) S'ha de parar esment a la comprensió global com també al reconeixement de les relacions entre els seus distints elements (relacions espacials i temporals i seqüència lògica). És necessari, també, constatar que els alumnes són capaços de comprendre més enllà del sentit literal del text i de realitzar deduccions i inferències sobre elements senzills del seu contingut.

3. Memoritzar, reproduir i representar textos orals (poemes, cançons, endevinalles, embarbussaments, altres textos de caràcter literari...), usant la pronunciació, el ritme i l'entonació adequats al contingut del text.

En aquest criteri d'avaluació es presta atenció a la memorització de textos orals i a llur posterior recitació o representació; es pretén una memorització activa i no la simple repetició de frases sense sentit, com també una pronunciació, entonació i ritme adequats.

4. Produir textos orals (contes, relats de tipus divers, exposicions i explicacions senzilles...) en els quals es presentin de forma organitzada els fets, idees o vivències.

Mitjançant aquest criteri es pretén constatar en l'alumnat el desenvolupament de la capacitat per expressar oralment les pròpies vivències, fets o idees de forma estructurada i raonada. Es parlarà especial atenció a la coherència en la presentació dels diferents elements (organització del text, selecció de continguts rellevants al tema...) i a la utilització d'un vocabulari adequat.

5. Captar el sentit global dels textos escrits d'ús habitual, resumir les principals idees expressades i les relacions que s'hi estableixen i analitzar alguns aspectes senzills propis dels diferents tipus de text.

En aquest criteri d'avaluació es tracta de comprovar que els alumnes són capaços d'interpretar els textos escrits que manegen habitualment (informatius, literaris, etc.). Hom parlarà esment a la seva capacitat per captar el sentit del text i per comprendre les relacions que s'estableixen entre els seus diferents elements. Igualment, es pretén que siguin capaços de discernir idees principals i secundàries i d'elaborar un resum que contingui els elements més rellevants. Finalment, l'alumnat ha de reconèixer i analitzar aspectes senzills propis dels diferents tipus de text (estructura, vocabulari...).

6. En la lectura de textos, utilitzar estratègies de comprensió (ser conscient del propòsit de la lectura, utilitzar indicadors textuais i contextuais per formular i provar conjectures) i també estratègies adequades per resoldre els dubtes que es presentin (avançar i retrocedir, consultar un diccionari, cercar informació complementària).

Aquest criteri d'avaluació pretén constatar que els alumnes i les alumnes es mouen amb cert grau d'autonomia en la lectura d'un text. Es para atenció a la utilització de les estratègies que formen part d'aquest procés i que han d'incorporar-se a l'activitat de lectura.

7. Llegir textos de tipus divers amb fluïdesa (sense vacil·lacions, repeticions o salts de paraules) usant la pronunciació, l'entonació i el ritme adequats al seu contingut.

En aquest criteri d'avaluació s'incideix sobre la lectura en veu alta i sobre l'absència de titubejos, repeticions o salts de paraula que dificultin la comprensió del text. És molt important assegurar que la descodificació es realitza adequadament i de forma fluida, i que la utilització d'aquestes estratègies és al servei, en tot moment, de la interpretació del text.

8. Manifestar preferències en la selecció de lectures i expressar les pròpies opinions i gusts personals sobre els textos llegits.

Aquest criteri d'avaluació pretén avaluar la presència d'una actitud positiva cap a la lectura. Resulta molt important en aquesta etapa assegurar que l'alumnat ha desenvolupat interès per la lectura i que aquesta constitueix una experiència agradable en la seva activitat quotidiana.

9. Localitzar i utilitzar diferents recursos i fonts d'informació d'ús habitual en l'activitat escolar (biblioteca; fullets, llibres de consulta, mitjans de comunicació) per satisfer necessitats concretes d'informació i aprenentatge.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumne és capaç d'utilitzar la lectura com a instrument d'informació i d'aprenentatge, que és capaç d'acudir a diferents textos escrits per resoldre els seus dubtes o necessitats derivades de qualsevol activitat d'aprenentatge. És important que sàpiga fer ús de les fonts i els recursos més propers i que sigui capaç de localitzar allò que necessita en funció de les seves necessitats concretes.

10. Elaborar textos escrits de diferent tipus (narracions, descripcions, informes senzills, etc.) usant l'estructura textual corresponent i utilitzant els procediments bàsics que

donen cohesió al text (usar nexes, mantenir el temps verbal, puntuar adequadament, etc.).

Aquest criteri tracta de verificar que els alumnes són capaços d'expressar-se per escrit de forma coherent. Es para esment a la producció de diferents tipus de text d'acord amb l'estructura corresponent i als procediments fonamentals que donen cohesió als seus diferents elements. S'abasten textos de diferents tipus. Resulta molt important utilitzar textos d'ús habitual en altres àrees d'aprenentatge.

11. Incorporar a les pròpies produccions les normes ortogràfiques i usar suports que, en el procés de producció d'un text, permetin resoldre dubtes ortogràfics (diccionari, fitxes de consulta, llibretes de paraules...).

Aquest criteri pretén avaluar la utilització de l'ortografia en la producció de textos. En acabar l'etapa s'ha d'aconseguir l'automatització de les normes ortogràfiques d'aparició freqüent a la llengua habitual de l'alumnat. A més, és important que els alumnes s'habituin a dubtar de la seva ortografia i que, en aquests casos, sàpiguen resoldre els seus dubtes mitjançant la utilització dels suports pertinents.

12. Produir textos escrits d'acord amb un guió o pla prèviament establert, valorar l'adequació del producte al pla inicial mitjançant una discussió en grup o amb el professor, i introduir les modificacions oportunes.

Mitjançant aquest criteri es pretén verificar que la producció de textos escrits es realitza d'acord amb les passes pròpies d'aquest procés (planificació, revisió, incorporació de noves aportacions). És necessari que els alumnes valorin la utilitat d'aquestes passes per aconseguir un text més complet i adequat a la intenció desitjada.

13. Utilitzar produccions escrites pròpies i d'altri (notes, llistes, guions senzills, resums, etc.) per organitzar i dur a terme tasques concretes individuals o col·lectives.

Aquest criteri d'avaluació para atenció a la utilització de la llengua en la regulació i organització de la pròpia activitat. S'ha de comprovar que l'alumne és capaç d'usar les seves produccions escrites per a l'organització de les seves tasques quotidianes a qualsevol àrea

d'aprenentatge (pren notes per recordar informacions, fa un pla per realitzar ordenadament una experiència, elabora un guió senzill per organitzar informacions recollides prèviament, etc.).

14. Utilitzar les formes lingüístiques més adequades a les característiques de la situació de comunicació (intenció comunicativa i context) en les produccions pròpies.

A través d'aquest criteri d'avaluació es pretén constatar la capacitat de l'alumne per posar en relació les formes lingüístiques i les situacions comunicatives en què es produeixen. L'elecció de les formes adequades suposa una reflexió sobre el propi ús de la llengua en relació amb les característiques de les situacions de comunicació (diferents intencions i distints elements del context). Es parlarà esment a situacions que formen part d'activitats habituals (saludar diferents persones, cartes a distints interlocutors, expressió de sentiments vers qualche comunicació objectiva, etc.).

15. Identificar en els textos d'ús habitual els elements bàsics que constitueixen l'oració simple (subjecte i predicat), conèixer les principals classes de paraules i la seva formació, i usar aquests coneixements en la producció i revisió dels propis textos.

Aquest criteri tracta de comprovar que l'alumnat ha adquirit uns coneixements gramaticals bàsics sobre la llengua que usa. A més, es pretén constatar que aquests aprenentatges els usa en la realització i revisió dels seus textos per aconseguir una millor comunicació. Els continguts que s'han d'assolir en aquesta etapa inclouen els elements que constitueixen l'oració simple, com també el coneixement de les distintes classes de paraules (nom, adjectiu, verb, etc.) i de nocions bàsiques sobre com estan formades (variacions de gènere i nombre, variacions de temps, nombre i persona, prefixos i sufixos freqüents, etc.). Juntament amb aquest continguts, es fa necessari l'aprenentatge d'una terminologia que permeti discutir alguns problemes lingüístics i ordenar les observacions realitzades.

16. Produir textos usant articuladament la imatge i el llenguatge verbal (cartells, còmics...) i utilitzant elements senzills d'aquests llenguatges (disposició a l'espai, contrast, color, grandària...) per expressar intencions concretes de comunicació.

En aquest criteri d'avaluació es tracta de verificar la capacitat de l'alumne per expressar-se a través de diferents llenguatges de forma integrada. Es pretén la utilització de la imatge i del llenguatge verbal i l'ús d'elements senzills que permetin crear efectes determinats (cridar l'atenció, produir sensacions d'alegria, tristor, suavitat, agressivitat).

17. Identificar, en textos orals i escrits d'ús habitual, plantejaments de determinats temes i usos de la llengua que suposin una discriminació social, racial, sexual, o d'altre tipus, i tendir a l'autocorrecció.

Aquest criteri d'avaluació para atenció a la capacitat de l'alumnat per detectar certs usos de la llengua que suposen una discriminació. Es pretén el desenvolupament d'una actitud crítica davant els missatges que rep en la seva vida quotidiana i la recerca d'alternatives en la pròpia expressió que intentin corregir aquests usos. S'atendrà a expressions, acudits, exemples, il·lustracions, etc. que formen part de la comunicació habitual de l'alumnat.

18. Identificar en textos orals i escrits d'ús habitual (textos dels mitjans de comunicació, cartells, cançons...) les distintes llengües d'Espanya i diverses manifestacions de la pròpia.

Aquest criteri d'avaluació tracta de comprovar que l'alumne aprecia les diferents varietats lingüístiques, tant les existents entre diferents llengües, com les pròpies de diferents grups en l'ús d'una mateixa llengua. Ha d'entendre que totes serveixen per comunicar-se dins un medi social i cultural.

Tot això suposa el desenvolupament d'una actitud positiva cap al llenguatge com a forma gratificant i eficaç per comunicar-se, el reconeixement i l'estima de la diversitat intrínseca al llenguatge, i el respecte vers els seus parlants. Aquest plantejament possibilitarà l'eliminació de prejudicis i estereotips que suposen una desvalorització envers certes varietats lingüístiques.

Llengües Estrangeres

Introducció

La possibilitat de comunicar-se en una llengua estrangera constitueix una necessitat a la societat actual. És una necessitat apremiant en el marc de la unitat europea, de la circulació de professionals i treballadors entre els països de la Comunitat Europea, però també dels viatges a l'estranger, dels intercanvis culturals i de la comunicació de notícies i coneixements. Hi ha, per això, una gran demanda social per tal que l'educació obligatòria proporcioni als alumnes una competència comunicativa en qualque llengua estrangera.

Malgrat això, el sentit i funcions d'aquesta àrea a l'educació obligatòria, no estan determinats exclusivament per aquesta expectativa social. Hi ha, a més, raons profundament educatives, derivades de l'aportació que aquesta àrea realitza als objectius educatius generals. La capacitat de comunicar-se en una llengua estrangera i el seu mateix coneixement proporcionen una ajuda considerable per a una millor comprensió i domini de la llengua pròpia. Entrar en contacte amb altres cultures a través del canal de la llengua afavoreix la comprensió i el respecte cap a altres formes de pensar i actuar, i mostra una visió més àmplia i rica de la realitat. En un país multilingüe, com és Espanya, amb una gran riquesa de llengües, l'aprenentatge d'una llengua estrangera, al costat de les pròpies, té indubtable interès educatiu per desenrotllar la comunicació i la representació de la realitat, ja que les distintes llengües no són competitives entre si, sinó que compleixen essencialment les mateixes funcions i contribueixen a un mateix desenvolupament cognoscitiu i de la comunicació.

Coherentment amb el plantejament adoptat en el disseny curricular de llengua i literatura, el llenguatge es pot caracteritzar des d'un punt de vista funcional com una activitat humana complexa a través de la qual es realitzen dues funcions bàsiques: la comunicació i la representació, funcions que per altra part, apareixen de forma simultània i interrelacionada en l'activitat lingüística. En l'intercanvi social, el llenguatge ens permet de rebre i transmetre informacions de naturalesa molt diversa i, d'aquesta manera, influir sobre les altres persones, regulant i orientant llur activitat alhora que elles influeixen sobre nosaltres i poden regular i orientar la nostra.

Ara bé, el llenguatge és un instrument privilegiat de comunicació gràcies a la seva capacitat per representar la realitat d'una manera compartida en general, per tots els membres d'una comunitat lingüística. D'aquí ve que en aprendre una llengua, no s'adquireixi únicament un sistema de signes, sinó també els significats culturals que aquests signen comporten, és a dir, uns modes d'interpretar la realitat.

Al costat d'aquestes consideracions funcionals, s'han de tenir en compte igualment les característiques estructurals de les llengües. Des d'aquest punt de vista, la llengua es defineix com un sistema de signes interrelacionats. En la descripció de les unitats de la llengua, cada una només pren sentit si es fa referència al conjunt, al sistema complet. Per això, no s'ha d'oblidar que la concreció del sistema de la llengua és el discurs, observable en els texts on l'ús de les regles del sistema en els seus tres nivells (fonètico-fonològic, morfosintàctic i semàntic) depèn de la funció comunicativa general i de la situació concreta de producció i de recepció del missatge. Per tant, un acostament comunicatiu a les llengües sobrepassa, necessàriament, l'estudi de l'oració i ha de contemplar la globalitat textual.

És important destacar que la finalitat curricular d'aquesta àrea no és ensenyar una llengua estrangera, sinó a comunicar-s'hi. Això implica i explica adoptar un enfocament basat en la comunicació i orientant l'adquisició d'una competència comunicativa. Aquesta competència, al seu torn, inclou subcompetències diferents:

— La competència gramatical, o capacitat de posar en pràctica les unitats i regles de funcionament del sistema de la llengua.

— La competència discursiva, o capacitat d'utilitzar diferents tipus de discurs i organitzar-los en funció de la situació comunicativa i dels interlocutors.

— La competència sociolingüística, o capacitat d'adequar els enuncisats a un context concret, atenent els usos acceptats en una comunitat lingüística determinada.

— La competència estratègica, o capacitat per definir, corregir, matisar, o en general, realitzar ajustaments en el curs de la situació comunicativa.

— La competència sòcio-cultural, entesa com un cert grau de familiaritat amb el context social i cultural en què s'utilitza una llengua determinada.

En resum, el desenvolupament de la competència comunicativa —en el seu doble vessant receptiu i productiu i atenent tant la modalitat oral com escrita— en una llengua estrangera implica el domini d'un conjunt de subcompetències d'ordre divers: gramatical en sentit estricte, sociolingüístic, discursiu, estratègic i sòcio-cultural. A més, suposa utilitzar l'esmentada competència. «Dir quelcom» i utilitzar el llenguatge «per a quelcom» són dos elements clau en l'ensenyament de les llengües estrangeres. En altres termes, a través de la posada en pràctica es palesa la competència comunicativa. L'actuació de l'alumne constitueix així el nucli principal d'interès d'un disseny curricular de llengües estrangeres.

El procés d'adquisició d'una llengua estrangera es pot caracteritzar com una construcció creativa en el qual l'alumne, estalonat en un conjunt d'estratègies naturals, a partir de tot el cabal lingüístic rebut, formula hipòtesis per elaborar les regles que configuren la representació interna del nou sistema. Aquest procés li permet organitzar la llengua de manera comprensible i significativa amb la finalitat de produir missatges en les diverses situacions comunicatives. La reacció de l'entorn i les possibilitats de contrast que aquest li ofereix li permeten anar modificant, enriquint i afinant les hipòtesis inicials

Tot i que aquest procés de construcció sigui comú a l'adquisició de totes les llengües, convé tanmateix cridar l'atenció sobre alguns dels aspectes específics en el cas de l'ensenyament i aprenentatge d'una llengua estrangera.

La progressió en l'aprenentatge no es produeix d'una forma lineal, sinó més aviat global la qual cosa implica necessàriament al prin-

cipi una simplificació i exclusió de les particularitats que no són percebudes com essencials. El progrés consisteix aleshores a anar completant, matisant i enriquint progressivament aquesta aprehensió global del nou sistema de comunicació.

En un procés d'aprenentatge d'aquesta naturalesa, els errors que comet l'alumne ja no poden ser vists essencialment com a errades, sinó com a l'evidència del dinamisme subjacent en la comprensió i en el domini progressius del nou sistema comunicatiu. Alguns errors comesos per l'alumne poden ser el resultat de la transferència de regles des de la llengua materna, i això proporcionarà una indicació clara que està utilitzant estratègies similars en ambdues llengües. L'error ha de ser considerat com un indicador fonamental per a l'establiment de la progressió. Convé recordar respecte d'això, que fins i tot un domini molt limitat del sistema pot permetre que es produeixi una certa comunicació i, per tant, cal considerar-lo com un pas positiu.

Convé assenyalar també que els mecanismes responsables del processament de la informació operen també sovint quan l'alumne no està produint missatges. En els primers moments de l'aprenentatge d'una llengua estrangera, hi ha sovint períodes de silenci que no poden interpretar-se inequívocament com a absència d'aprenentatge; més aviat recobren en ocasions una intensa activitat no directament observable, que li permetrà, més envant, produir missatges que reflecteixin la representació interna que ha construït del nou sistema lingüístic durant aquests períodes de silenci. Si s'accepta que la construcció creativa pot donar-se sense necessitat de generar una resposta, caldrà admetre que les activitats receptives exerceixen un paper important en l'aprenentatge d'una llengua estrangera. Amb elles es pot contribuir a desenvolupar les competències concretes de comprensió, però també, el que no és tan evident, a desenvolupar la competència comunicativa general que subjau a l'ús de qualsevol sistema lingüístic

El desenvolupament de les destreses lingüístiques (llegir, escriure, escoltar i parlar), ha de contemplar-se com un procés d'integració. A la vida real, la majoria de les activitats comunicatives mobilitzen destreses distintes. Per tant, no sembla lògic abordar-les de manera aïllada. En tot cas, tot i tenint en compte que en aprendre una llengua estrangera es desenvolupen més les destreses receptives, és necessari crear i consolidar les destreses expressives de mode que els alumnes arribin a ser capaços de produir missatges orals i escrits

en la Llengua Estrangera amb el mínim de fluïdesa i correcció necessari per a una comunicació eficaç.

Ara bé, l'aprenentatge d'una llengua estrangera ha d'anar més enllà d'un enfocament merament funcional, per important que sigui aquest, ja que una llengua és expressió de tota una cultura, una forma d'entendre i codificar la realitat i d'organitzar les relacions interpersonalmentals. Els membres d'una comunitat lingüística comparteixen per mitjà de la llengua uns determinats significats culturals sense els quals és difícil una comunicació completa. Per tant, l'ensenyament d'una llengua estrangera ha d'introduir els alumnes en les característiques més rellevants del context social i cultural.

D'aquesta manera agafa el sentit ple la funció educativa de la llengua estrangera en l'ensenyament obligatori, perquè permet obrir els alumnes a altres formes d'entendre la realitat, enriqueix el seu món cultural i afavoreix el desenvolupament d'actituds de relativització i tolerància.

Malgrat sigui discutible la idea que els nins aprenen les llengües estrangeres més fàcilment que els adults, hi ha evidència suficient com per aconsellar una iniciació primerenca a aquest aprenentatge que, en tot cas, no obstaculitza l'aprenentatge de la llengua pròpia, oral i escrita, sinó que coopera en la seva consolidació, també en els nins que creixen en un medi bilingüe. En el desenvolupament de les capacitats cognoscitives i d'una representació més àmplia de la realitat, l'aprenentatge d'una llengua estrangera a l'Educació Primària contribueix a superar l'egocentrisme i localisme característics de la representació infantil del món.

En aquesta etapa, i per no perdre de vista l'enfocament globalitzador que la caracteritza, és fonamental tenir en compte que es tracta d'un període de sensibilització progressiva a la llengua i cultura estrangeres. El primer contacte ha de ser molt acurat perquè és la garantia d'un acostament positiu i d'un bon aprenentatge. És important partir dels camps d'interès dels nins d'aquestes edats i, principalment, del joc com expressió màxima del que ja dominen en la seva pròpia llengua i com la representació de la realitat que ells coneixen.

En el segon cicle de Primària els alumnes ja tenen al seu favor un bagatge fonamental: el coneixement de la llengua pròpia i de moltes paraules i expressions en la llengua estrangera transmeses principalment pels mitjans de comunicació. A més tenen un coneixement

difós del país o països en què s'hi parla la llengua objecte d'estudi. Per tant hom partirà d'aquesta base per familiaritzar-los i acostumar-los a la Llengua Estrangera, objectiu fonamental en els primers anys de l'ensenyament primari.

Si, com resta dit, l'aprenentatge d'una llengua estrangera és un procés de construcció creativa a partir de la llengua rebuda (escoltada, llegida) les activitats receptives adquireixen una importància primordial en aquesta etapa i especialment les auditives per ser la comunicació oral la més directa entre els éssers humans i especialment entre els nins. Els missatges es referiran a continguts propers a l'alumne que l'estimulin a participar i li permetin tenir una experiència d'èxit en la comunicació. També, hauran d'incloure aquells aspectes de la nova llengua susceptibles de ser aplicats a una àmplia gamma de situacions, que tinguin per tant un elevat potencial comunicatiu, de mode que amb un mínim de continguts lingüístics els alumnes siguin capaços de manejar un màxim de situacions. En aquestes situacions se'ls animarà a participar de la forma més espontània possible.

La consideració de la major importància del llenguatge oral sobre l'escrit no significa en absolut oblidar que, quan inicien l'aprenentatge de la llengua estrangera, els alumnes i les alumnes ja saben, per llur pròpia experiència en la llengua materna, el que és el codi escrit i la seva representació gràfica. El fet que tinguin ja una referència sobre la mecànica de la lecto-escriptura constitueix un punt d'arrencada avantatjós en la recerca de la necessària integració entre destreses orals i escrites durant l'Educació Primària

Objectius generals

L'ensenyament de les Llengües Estrangeres a l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els i les alumnes, les capacitats següents:

1. Comprendre textos orals i escrits senzills relatius a objectes, situacions, esdeveniments pròxims i coneguts, utilitzant les informacions, tant globals com específiques, transmeses pels esmentats textos amb finalitats concretes.

2. Utilitzar de forma oral la llengua estrangera per comunicar-se amb el professor i amb els altres estudiants en les activitats habituals

de classe i en les situacions de comunicació creades per a tal fi, atenent les normes bàsiques de la comunicació interpersonal i adoptant *una actitud respectuosa vers les aportacions dels altres*.

3. Produir textos escrits breus i senzills sobre temes familiars per als alumnes, respectant les regles bàsiques del codi escrit.

4. Llegir de forma comprensiva textos curts i senzills relacionats amb les activitats de l'aula, amb el coneixement que tenen del món i amb les seves experiències i interessos amb la finalitat d'obtenir les informacions desitjades, tant globals com específiques.

5. Reconèixer i apreciar el valor comunicatiu de les llengües estrangeres i la pròpia capacitat per aprendre a utilitzar-les, mostrant una actitud de comprensió i respecte vers altres llengües, els seus parlants i la seva cultura

6. Comprendre i utilitzar les convencions lingüístiques i no lingüístiques usades pels parlants de la llengua estrangera en situacions habituals (salutacions, acomiadaments, presentacions, felicitacions, etc.) amb la finalitat de fer més fàcil i fluida la comunicació.

7. Utilitzar, en l'aprenentatge de la llengua estrangera, els coneixements i les experiències prèvies amb d'altres llengües i desenvolupar progressivament les estratègies d'aprenentatge autònom.

8. Establir relacions entre el significat, la pronunciació i la representació gràfica d'algunes paraules i frases senzilles de la llengua estrangera, com també reconèixer-ne aspectes sonors, rítmics i d'entonació característics.

9. Utilitzar els recursos expressius no lingüístics (gestos, postura corporal, sons diversos, dibuixos, etc.) amb la finalitat d'intentar comprendre i fer-se comprendre mitjançant l'ús de la llengua estrangera.

Continguts

1. Usos i formes de la comunicació oral.

Conceptes

1. Necessitats i situacions de comunicació més habituals en la llengua oral. Intencions comunicatives i característiques de la situació:

- Diverses intencions comunicatives: saludar, identificar-se, donar i demanar informació, identificar i localitzar objectes, descriure, narrar, expressar necessitats i peticions, quantificar, etc.
 - Característiques de la situació de comunicació: nombre i tipus d'interlocutors, moment i lloc de la comunicació, situació de comunicació més o menys formal, etc.
2. Vocabulari i estructures lingüístiques necessàries per expressar oralment les necessitats bàsiques de comunicació:
- Diverses intencions comunicatives: saludar, identificar-se, donar i demanar informació, identificar i localitzar objectes, descriure, narrar, expressar necessitats i peticions, quantificar, etc.
 - Aspectes temàtics d'ús generalitzar, i també d'interès per als alumnes o nocions molts àmplies: els nombres, el temps (l'hora, data...), la casa, la família, les amistats, la classe, l'alimentació, la possessió, els gustos i preferències, les activitats diàries, els animals, el cos humà, els esports, el temps lliure, les vacances, la salut, el benestar personal, els serveis públics, etc.

Procediments

1. Familiarització i reconeixement dels sons característics de la llengua estrangera i de les seves pautes de ritme i entonació.
2. Comprensió de missatges orals de distintes característiques i procedents de distintes fonts (el professor, els altres companys, vídeo, magnetòfon):
 - Comprensió global de missatges orals (cara a cara i gravats) sobre temes coneguts.
 - Comprensió específica de missatges concrets senzills (cara a cara i gravats) en situacions contextualitzades.
3. Reacció lingüística i no lingüística davant distintes missatges orals i situacions de comunicació.
 - Producció d'expressions quotidianes destinades a satisfer necessitats simples de comunicació (saludar, identificar-se,

donar i demanar informació, identificar i localitzar objectes, descriure, narrar, expressar necessitats i peticions, etc.).

- Utilització de missatges bàsics prèviament apresos (fórmules de cortesia, etc.) i adequar-los a les característiques específiques de les situacions de comunicació.
- Participació activa en intercanvis lingüístics orals per expressar les necessitats de comunicació més immediates dins l'aula i en contextos pròxims a l'alumne.
- Participació en intercanvis lingüístics amb finalitats lúdiques (simulacions, representacions, improvisacions, etc.).
- Respostes orals davant missatges orals (respondre preguntes, lletrejar el propi nom i altres paraules d'ús freqüent, etc.).
- Respostes no lingüístiques a missatges orals (seguir indicacions del tipus aixecar-se, portar quelcom, tirar una pilota, posar-se un jersei, etc.).

4. Reconeixement de les formes gramaticals que permeten formular preguntes, afirmar, negar, expressar la possessió i el gènere, quantificar, descriure, narrar, expressar fets o accions presents i futures... i utilitzar-les per assolir una comunicació eficaç.

5. Reconeixement i utilització de les estratègies bàsiques de comunicació, ja siguin de tipus lingüístic (utilitzar una paraula per una altra, recórrer a una paraula semblant de la llengua materna, etc.) o extralingüístic (mímica, postura corporal, gestos, dibuix, etc.) que permeten superar obstacles i dificultats en la comunicació.

6. Utilització de les estratègies de comunicació pròpies de la llengua materna que permetin treure el màxim profit dels coneixements limitats de la llengua estrangera.

Actituds

1. Sensibilitat vers la importància de la comunicació oral en una llengua distinta de la pròpia.

2. Sensibilitat davant la realitat d'una altra cultura distinta a la pròpia reflectida a través de la llengua.

3. Actitud receptiva i respectuosa per a les persones que parlen una llengua distinta de la pròpia.

4. Gust per expressar-se oralment en una llengua estrangera mitjançant la participació en activitats de grup (jocs, treballs en equip, etc.).

5. Estima per la correcció en la interpretació i producció de textos orals senzills.

6. Actitud positiva i optimista davant la pròpia capacitat per aprendre a parlar en una llengua estrangera.

7. Tendència a utilitzar de forma imaginativa i creativa missatges orals prèviament apresos en distintes situacions de comunicació.

2. Usos i formes de la comunicació escrita

Conceptes

1. Necessitats i situacions de comunicació més habituals en llengua escrita. Intencions comunicatives i característiques de la situació:

- Diverses intencions comunicatives: saludar, identificar-se, identificar i localitzar objectes, expressar necessitats i peticions, etc.
- Característiques de la situació de comunicació: tipus d'interlocutors, situació de comunicació més o menys formal, etc.

2. Vocabulari i estructures lingüístiques necessàries per expressar per escrit les necessitats bàsiques de comunicació.

- Diverses intencions comunicatives: saludar, identificar-se, identificar i localitzar objectes, descriure, narrar, expressar necessitats i peticions, quantificar, etc.
- Aspectes temàtics d'ús generalitzar o nocions molts àmplies: els colors, els nombres, el temps (l'hora, data...), la casa, la família, les amistats, l'alimentació, la possessió, els gustos i preferències, les activitats diàries, els animals, el cos humà, els esports, el temps lliure, les vacances, el benestar personal, els serveis públics, etc.

3. Els noms de les lletres en la llengua estrangera i llur correspondència amb la seva grafia.

4. Relació entre el significat del vocabulari treballat, la seva pronúncia i la seva representació gràfica.

Procediments

1. Producció de textos escrits adequant-los a les característiques del lector i de la situació de comunicació.

2. Comprensió de missatges escrits de distinta naturalesa.

— Comprensió global de missatges escrits relacionats amb les activitats de l'aula; relacionats amb les necessitats de comunicació més immediates i amb els propis interessos; materials senzills autèntics amb suport visual sobre temes quotidians i concrets.

— Comprensió global de breus missatges escrits relacionats amb les necessitats de comunicació més immediates i amb els propis interessos (breus cartes personals, missatges entre companys, descripcions molt simples, etc.).

— Comprensió global de materials senzills autèntics amb suport visual sobre temes quotidians i concrets (anuncis públics, còmics, avisos a carreteres, etc.).

— Reconeixement d'elements específics, prèviament identificats, en textos que contenen paraules i estructures desconegudes (extreure dades relatives a dates, horaris, etc.) utilitzant material autèntic com invitacions a un aniversari, cartells, fulletons, anuncis, etc.

3. Utilització de les correspondències gràfico-fòniques per escriure lletrejant, per exemple, el nom i llinatges, data de naixement, dades personals, etc.

4. Producció de textos escrits en resposta a estímuls orals o escrits dirigits a distints tipus de lectors (notes breus i cartes dirigides a companys, dades personals, descripcions i narracions breus, invitacions, etc.).

5. Transferència al codi escrit d'informacions rebudes oralment o visual (inventaris, llistes, descripcions d'imatges o situacions, etc.).

6. Resolució de passatemps (encreuats, sopa de lletres, etc.) que requereixen el coneixement del vocabulari i l'ortografia treballats a classe.

7. Reconeixement en textos escrits d'estructures gramaticals que serveixin per demanar, afirmar, negar, expressar la possessió, el gènere i el nombre quantificar, expressar fets en present, passat i futur, etc.

8. Reconeixement en textos escrits d'alguns aspectes sòcio-culturals diferenciadors de la llengua estrangera respecte de la llengua materna, amb èmfasi especial en els de caràcter lúdic i musical (jocs, cançons, costums que tinguin relació amb els nins, etc.).

Actituds

1. Interès i curiositat vers el text escrit i valoració del paper que juga en la satisfacció de les necessitats de comunicació.

2. Reconeixement i valoració de la importància de saber llegir i escriure en una llengua estrangera.

3. Estima per la correcció en la confecció i interpretació de textos escrits senzills.

4. Interès per conèixer el vocabulari i les estructures lingüístiques bàsiques necessàries per expressar les necessitats elementals de comunicació en situacions en què previsiblement es trobarà l'alumne en entrar en contacte amb una llengua estrangera (relació amb altres al. lots i al. lotes de la mateixa edat, esports, gustos, afeccions, etc.).

5. Disposició per superar les dificultats que sorgeixen habitualment en la comunicació en una llengua estrangera degudes al seu domini imperfecte, utilitzant les estratègies de comunicació de la llengua materna que ja es posseeixen.

3. Aspectes sòcio-culturals

Conceptes

1. Aspectes socials i culturals dels països on es parla la llengua estrangera estudiada, propers als interessos dels nins.

- Expressions i gestos que acompanyen l'expressió oral: gestos de cortesia, to de veu, etc.
- Aspectes de la vida quotidiana: horaris, hàbits dels nins d'aquesta edat, imatges que formen part de la cultura i tradueixen una forma d'entendre i interpretar la realitat, etc.
- Modes de passar el temps de lleure: jocs, cançons i esports més populars entre els nins dels països la llengua dels quals s'estudia, llocs de trobada favorits, etc.

2. Presència a Espanya de la llengua estrangera estudiada: etiquetes de productes, cançons, pel·lícules, programes de televisió, etc.

Procediments

1. Reconeixement de certs aspectes socio-culturals del país on es parla la llengua estrangera estudiada.

2. Utilització contextualitzada en situacions molt habituals d'algunes regles i hàbits de conducta dels països la llengua dels quals s'estudia.

3. Comparació dels aspectes més rellevants de la vida quotidiana dels països on es parla la llengua estrangera estudiada amb els corresponents del propi país.

4. Utilització de materials autèntics procedents de distintes fonts pròximes al nin amb la finalitat d'obtenir les informacions desitjades.

Actituds

1. Curiositat i respecte pels aspectes més rellevants de la vida quotidiana i d'altres aspectes socio-culturals dels països on es parla la llengua estrangera estudiada.

2. Valoració dels comportaments socio-lingüístics que faciliten les relacions de convivència en les situacions estudiades.

3. Interès per conèixer gent d'altres països (correspondència amb nins i nines d'altres països, etc.).

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer i reproduir els fonemes característics de la llengua estrangera com també les pautes bàsiques de ritme i entonació, en paraules i oracions que apareguin en el context d'un ús real de la llengua.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumne s'ha familiaritzat amb els sons de la llengua i les pautes de ritme i entonació; és a dir, avaluar la seva capacitat per usar el sistema fonològic en els seus dos vessants: comprensió i producció. Tant els textos que senti com els que produeixi tendran sentit i, per tant, estaran contextualitzats.

2. Captar el sentit global de textos orals emesos en situacions de comunicació cara a cara, amb suport gestual i mímic i les repeticions necessàries, en els quals apareguin combinacions d'elements prèviament apresos i que versin sobre temes familiars i coneguts per l'alumne.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat dels i de les alumnes per comprendre l'essencial de textos orals en les condicions més idònies: comunicació directa, gran suport contextual i temes relacionats amb els esquemes de coneixement previ dels alumnes.

3. Extreure informacions específiques, prèviament requerides, de textos orals amb una estructura i vocabulari senzills que tractin temes familiars i d'interès per a l'alumne (la vida quotidiana, gustos, preferències i opinions i experiències personals).

Aquest criteri avalua la capacitat de l'alumne per comprendre no tan sols la idea principal sinó també alguns detalls concrets, prèviament requerits, de textos orals sobre temes molt coneguts, tot i que hi hagi altres parts del missatge que no capti amb precisió.

4. Participar en intercanvis orals breus relatius a activitats habituals de classe produint un discurs comprensible i adaptat a les característiques de la situació i a la intenció comunicativa.

Aquest criteri avalua la capacitat d'expressar-se oralment en situacions de comunicació pròpies de l'aula, amb la fluïdesa i correcció suficients perquè el missatge sigui comprensible i per formular les seves necessitats bàsiques: preguntar, demanar ajuda, demanar permís, demanar qualque cosa.

5. Participar en situacions de comunicació simulades que s'hagin treballat prèviament a classe, utilitzant amb propietat les fórmules de relació social més habituals en la llengua estrangera.

Amb aquest criteri hom pretén avaluar la capacitat de l'alumne per comunicar-se oralment en les situacions quotidianes més elementals utilitzant adequadament les fórmules de relació social pròpies dels nins de la seva edat. Les produccions dels alumnes poden presentar errors morfosintàctics i fonològics sempre que no incideixin en la comprensivitat del missatge.

6. Extreure el sentit global i algunes informacions específiques de textos escrits breus amb un desenvolupament lineal, unes estructures i un vocabulari senzills, en els quals es tractin temes familiars i d'interès per a l'alumne.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat de l'alumne per comprendre escrits breus del professor o de companys, cartes informals, instruccions, com també anuncis públics, cartells i altres textos amb suport gràfic com les historietes infantils, malgrat que contenguin alguns elements desconeguts no imprescindibles per a la comprensió del missatge.

7. Llegir amb l'ajuda del professor o del diccionari llibres senzills per a nins, amb suport visual, redundant amb escrits en la llengua estrangera i mostrar la comprensió assolida mitjançant una tasca específica.

S'avalua amb aquest criteri la capacitat de l'alumne per realitzar una lectura comprnent el missatge de forma global, llegint fora de l'aula un llibre d'acord amb les seves preferències personals i demostrant la seva comprensió mitjançant diverses tasques lingüístiques (no necessàriament en la llengua estrangera) o no lingüístiques ja que es tracta d'avaluar la comprensió i no l'expressió.

8. Produir textos escrits molt breus, comprensibles i adaptats a les característiques de la situació i a la intenció comunicativa, en els quals es reflecteixin continguts treballats a classe.

Es pretén avaluar la capacitat dels i de les alumnes per redactar breus notes com la llista de tot el necessari per a una excursió, notes i cartes dirigides a companys, dades personals o invitacions a aniversaris que, malgrat que presentin incorreccions, hauran de respectar el format i la presentació adequats i tenir en compte les característiques del codi escrit.

9. Reconèixer alguns trets socio-culturals característics de les comunitats de parlants de la llengua estrangera que apareguin implícits a les mostres de llengua treballades a classe.

Aquest criteri pretén comprovar que els alumnes, a partir dels coneixements sobre la seva pròpia cultura, són capaços de reconèixer que els referents culturals de les llengües estrangeres són diferents entre si i d'identificar els més característics de la vida quotidiana (horaris, formes de salutació, hàbits, etc.) als països en els quals es parla la llengua estrangera.

Matemàtiques

Introducció

A partir de la necessitat de comptar i classificar, i organitzades durant molt de temps com a ciència formal de l'espai i la quantitat, les matemàtiques constitueixen avui un conjunt ampli de models i procediments d'anàlisi, de càlcul, mesura i estimació, respecte de les relacions necessàries entre molts diferents aspectes de la realitat, no solament espacials i quantitatives. De manera semblant a altres disciplines, constitueixen un camp en contínua expansió i de complexitat creixent, on els constants avenços deixen antiquades les acotacions i concepcions tradicionals. Els progressos més recents, com també un millor coneixement de la mateixa naturalesa del coneixement matemàtic, tenen també conseqüències sobre l'educació a matemàtiques, una àrea que, si bé ha estat present tradicionalment a l'ensenyament acadèmic, això no obstant, pot i mereix ser ensenyada amb continguts i a través de procediments sovint ben diferents dels tradicionals. La mateixa introducció i aplicació de nous mitjans tecnològics a matemàtiques obliga a un plantejament diferent tant en els continguts com en la forma d'ensenyament.

Les matemàtiques deuen molt del seu prestigi acadèmic i social al doble caràcter que se'ls atribueix de ser una ciència exacta i deductiva. La qualitat de l'exactitud, malgrat això, representa solament una cara de la moneda, la més tradicional a les matemàtiques que actualment comprenen també àmbits tals com la teoria de la probabilitat, la de l'estimació, o la dels conjunts borrosos en els quals l'exactitud juga un paper diferent. De manera semblant, la tradicional idea de les matemàtiques com a ciència purament deducti-

va, idea certament vàlida per al coneixement matemàtic com a producte desenrotllat i ja elaborat, s'ha de corregir amb la consideració del procés inductiu i de construcció a través del qual ha arribat a desenrotllar-se aquest coneixement. L'especial transcendència que per a l'educació matemàtica té el procés, tant històric com personal, de construcció empírica i inductiva, del coneixement matemàtic, i no solament formal o deductiva, convida a ressaltar aquest procés de construcció.

Convé ressaltar per això que en el desenvolupament de l'aprenentatge matemàtic en el nin i l'adolescent exerceix un paper de primer ordre l'experiència i la inducció. A través d'operacions concretes com comptar, comparar, classificar, relacionar, el subjecte va adquirint representacions lògiques, i matemàtiques, que més endavant valdran per elles mateixes de manera abstracte i seran susceptibles de formalització en un sistema plenament deductiu, independent ja de l'experiència directa.

Cal, per tant, que el currículum reflecteixi el procés constructiu del coneixement matemàtic, tant en el seu progrés històric, com en la seva apropiació per l'individu. La formalització i estructuració del coneixement matemàtic com a sistema deductiu no és el punt de partida, sinó més bé un punt d'arribada d'un llarg procés d'aproximació a la realitat, de construcció d'instruments intel·lectuals eficaços per interpretar, representar, analitzar, explicar i predir determinats aspectes de la realitat.

La constant referència a la realitat, als aspectes de construcció inductiva i empírica, que es troben dins de l'activitat matemàtica no ha de fer oblidar, d'altra banda, els elements pels quals les matemàtiques precisament es distancien de la realitat en activitats i operacions que tenen a veure amb la creativitat, la crítica, el poder d'imaginar i representar, no solament espais multidimensionals, sinó, més generalment, una "realitat" alternativa. L'exploració en la possibilitat pura i el desenvolupament de models "purament" matemàtics quasi sempre contribueixen a descriure, comprendre i explicar millor la complexitat del món.

L'ensenyament de les matemàtiques ha estat sovint molt determinat, no solament per l'estructura interna del coneixement matemàtic, sinó també per objectius de desenvolupament intel·lectual general: es destacava que les matemàtiques contribueixen al desenvolupament de capacitats cognoscitives abstractes i formals, de raonament, abstracció, deducció, reflexió i anàlisi. Certament les matemàtiques

han de contribuir a aconseguir objectius educatius generals vinculats al desenvolupament de capacitats cognoscitives. Malgrat tot, i en connexió amb això, s'ha de destacar també el valor funcional que posseeixen com a conjunt de procediments per resoldre problemes en camps molt diferents, per posar en relleu aspectes i relacions de la realitat no directament observable, i per permetre avançar i predir fets, situacions o resultats abans que es produeixin o s'observin empíricament. Ambdós aspectes, el funcional i l'informatiu, són indisociables i complementaris, no antagònics.

Gairebé no cal ressaltar, d'altra banda, que a la societat actual és imprescindible manejar conceptes matemàtics relacionats amb la vida diària, a l'àmbit del consum, de l'economia privada, i a moltes situacions de la vida social. D'altra banda, a mesura que els alumnes progressen a través dels cicles de l'educació obligatòria, unes matemàtiques que van creixent en complexitat són necessàries per al coneixement, tant a les ciències de la naturalesa, com a les ciències socials. En relació amb això, i d'acord amb la naturalesa de les matemàtiques com a llenguatge amb característiques pròpies, el seu aprenentatge ha de dur a la capacitat d'utilitzar el llenguatge matemàtic en l'elaboració i comunicació de coneixements.

Així doncs, tot al llarg de l'educació obligatòria les matemàtiques han de desenvolupar, indisociablement i equilibradament, un paper formatiu bàsic de capacitats intel·lectuals, un paper instrumental, com a estructura formalitzadora de coneixements en altres matèries. Tot això justifica, en una línia no sempre coincident amb la tradicional, els continguts de les matemàtiques en aquesta etapa, com també les característiques didàctiques bàsiques del seu ensenyament.

De les consideracions exposades sobre el procediment de construcció del coneixement matemàtic, en la història i en l'aprenentatge de les persones, com també de les funcions educatives d'aquesta àrea a l'educació obligatòria, se'n dedueixen els principis que presideixen la selecció i organització dels seus continguts. Són principis que no s'apliquen igualment al començament de l'educació primària i al final de l'educació secundària, però que mantenen la seva vigència tot al llarg dels anys de l'educació obligatòria:

1. Les matemàtiques han de ser presentades a l'alumnat com un conjunt de coneixements i procediments que han evolucionat en el transcurs del temps, i que, amb seguretat, continuaran evolucionant.

nant en el futur. En aquesta presentació, han de quedar ressaltats els aspectes inductius i constructius del coneixement matemàtic, i no solament els aspectes deductius de l'organització formalitzada que el caracteritza com a producte final. En l'aprenentatge dels propis alumnes s'ha de reforçar l'ús del raonament deductiu i de l'abstracció.

2. Cal relacionar els continguts d'aprenentatge de les matemàtiques amb l'experiència de l'alumnat, com també presentar-los i ensenyar-los en un context de resolució de problemes i de contrast de punts de vista en aquesta resolució. Relacionat amb això, s'han de presentar les matemàtiques com un coneixement que serveix per emmagatzemar una informació no assimilable per altres procediments, per proposar models que permeten comprendre processos complexos del món natural i social, i per resoldre problemes de naturalesa molt distinta; i que tot això és possible gràcies a la possibilitat d'abstracció, simbolització i formalització pròpia de les matemàtiques.

3. L'ensenyament i l'aprenentatge de les matemàtiques ha d'atendre equilibradament els seus distints objectius educatius: a) a l'establiment de destreses cognoscitives de caràcter general, susceptibles de ser utilitzades en una àmplia gamma de casos particulars, i que contribueixen, per si mateixes, a la potenciació de les capacitats cognoscitives dels alumnes; b) a la seva aplicació funcional, possibilitant que els alumnes valorin i apliquin els seus coneixements matemàtics fora de l'àmbit escolar, en situacions de la vida quotidiana; c) al seu valor instrumental, creixent a mesura que l'alumne progressa cap a trams superiors de l'educació, i en la mesura que les matemàtiques proporcionen formalització al coneixement humà rigorós i, en particular, al coneixement científic.

Les característiques de l'adquisició del coneixement matemàtic, com també els diferents aspectes (formatiu, funcional, instrumental) que ha d'atendre aquesta àrea, són de màxima importància a l'etapa de Primària. Gran part dels conceptes i procediments matemàtics, pel seu grau de formalització, abstracció i complexitat, escapen a les possibilitats de comprensió dels alumnes fins a l'adolescència. La capacitat del nin, en els diferents moments d'aquesta etapa, condiciona la mateixa possibilitat d'assimilar i aprehendre l'estructura interna del saber matemàtic. Per això en aquesta etapa, i de manera semblant a allò que s'ha de fer amb altres àrees, el

punt de partida del procés de construcció del coneixement matemàtic ha de ser l'experiència pràctica i quotidiana que nins i nines posseeixen. Les relacions entre les propietats dels objectes i de les situacions que l'alumnat estableix de forma intuïtiva i espontània en el curs de les seves activitats diàries, s'han de convertir en objecte de reflexió, obrint pas així a les primeres experiències pròpiament matemàtiques. Es tracta d'experiències senzilles i quotidianes com l'organització de l'espai i orientar-s'hi a dins (a casa, al col·legi, al veïnat), els cicles i rutines temporals (dies de la setmana, hores de menjar, etc.), l'ús dels doblers a les compres quotidianes o la classificació d'objectes d'acord amb determinades propietats.

Inicialment, aquestes experiències matemàtiques seran de naturalesa essencialment intuïtiva i estaran vinculades a la manipulació d'objectes concrets i a l'actuació a situacions particulars. Són experiències, malgrat això, que constitueixen únicament un punt de partida, on, d'altra banda, potser calgui detenir-se durant períodes dilatats de temps. Un punt de partida que cal abandonar qualche moment, i procedir a la construcció del coneixement matemàtic, a través d'una abstracció i formalització creixents. En aquesta formalització, sovint, caldrà, a més, corregir els errors, distorsions i, en general, insuficiències de la intuïció espontània, gràcies als conceptes i als procediments matemàtics. L'orientació de l'ensenyament i de l'aprenentatge en aquesta etapa, se situa tot al llarg d'un continu que va de l'estrictament manipulatiu, pràctic i concret, fins a l'essencialment simbòlic, abstracte i formal. Cal, d'altra banda, destacar que sense necessitat d'assolir la comprensió plena d'alguns conceptes i procediments matemàtics, aquests poden complir les seves funcions instrumentals a un nivell que es correspon amb les necessitats i capacitats dels alumnes de Primària.

Sense necessitat de conèixer els seus fonaments matemàtics és important que els alumnes tinguin domini funcional d'estratègies bàsiques de còmput, de càlcul mental, d'estimacions de resultats i de mesures, com també d'utilització de la calculadora. Juntament amb això, els alumnes i les alumnes hauran d'adquirir una actitud positiva vers les matemàtiques, i ésser capaços de valorar i comprendre la utilitat del coneixement matemàtic, com també d'experimentar satisfacció pel seu ús, per la manera com permet ordenar la informació, comprendre la realitat i resoldre determinats problemes.

Objectius generals

L'ensenyament de les Matemàtiques a l'etapa d'Educació Primària tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats de:

1. Utilitzar el coneixement matemàtic per interpretar, valorar i produir informacions i missatges sobre fenòmens coneguts.

2. Reconèixer situacions del seu medi habitual en què hi hagi problemes per al tractament dels quals es requereixin operacions elementals de càlcul, formular-los mitjançant formes senzilles d'expressió matemàtica i resoldre'ls utilitzant els algorismes corresponents.

3. Utilitzar instruments senzills de càlcul i mesura i decidir, en cada cas, sobre la possible pertinença i avantatges que implica usar-los i sotmetre els resultats a una revisió sistemàtica.

4. Elaborar i utilitzar estratègies personals d'estimació, càlcul mental i orientació espacial per a la resolució de problemes senzills, i modificar-les de ser necessari.

5. Identificar formes geomètriques en el seu entorn immediat, *utilitzar el coneixement dels seus elements i propietats per incrementar llur comprensió i desenvolupar noves possibilitats d'acció en l'esmentat entorn.*

6. Utilitzar tècniques elementals de recollida de dades per obtenir informació sobre fenòmens i situacions del seu entorn; representar-la de forma gràfica i numèrica i formar-se'n un judici.

7. Apreciar el paper de les matemàtiques en la vida quotidiana, fruir-ne l'ús i reconèixer el valor d'actituds com l'exploració de distintes alternatives, la conveniència de la precisió o la perseverança en la recerca de solucions.

8. Identificar en la vida quotidiana situacions i problemes susceptibles de ser analitzats amb l'ajuda de codis i sistemes de numeració, i utilitzar-ne les propietats i característiques per aconseguir una millor comprensió i resolució dels esmentats problemes.

Continguts

1. Nombres i operacions

Conceptes

1. Nombres naturals, fraccionaris i decimals.
 - Necessitat i funcions: comptar, mesurar, ordenar, expressar quantitats o particions, etc.
 - Relacions entre nombres (major que, menor que, igual a, diferent de, major o igual que, aproximadament igual) i símbols per expressar-les.
 - Correspondències entre fraccions senzilles i els seus equivalents decimals.
 - El tant per cent d'una quantitat.
2. Nombres positius i negatius.
3. Nombres cardinals i ordinals.
4. Sistema de Numeració Decimal.
 - Base, valor de posició i regles de formació dels nombres.
5. Numeració romana.
6. Les operacions de suma, resta, multiplicació i divisió.
 - Situacions en què intervenen aquestes operacions.
 - La identificació de les operacions inverses (suma i resta; multiplicació i divisió).
 - Quadrats i cubs.
7. Algoritmes de les operacions.
8. Regles d'ús de la calculadora de quatre operacions.
9. Correspondències entre llenguatge verbal, representació gràfica i notació numèrica.

Procediments

1. Utilització de diferents estratègies per comptar de manera exacta i aproximada.
2. Comparació entre nombres naturals, decimals (de dues xifres decimals) i fraccions senzilles mitjançant ordenació, representació gràfica i transformació d'uns en altres.
3. Utilització del Sistema de Numeració Decimal.
 - Lectura i escriptura de nombres en diferents contextos.
 - Composició i descomposició de nombres.
4. Interpretació, càlcul i comparació de tants per cent.
5. Formulació i comprovació de conjetures sobre la regla que segueix una sèrie o classificació de nombres i construcció de sèries i classificacions d'acord amb una regla establerta.
6. Utilització de diferents estratègies per resoldre problemes numèrics (reduir una situació a una altra amb nombres més senzills, aproximació mitjançant assaig i error, etc.).
7. Explicació oral del procés seguit en la realització de càlculs i en la resolució de problemes numèrics.
8. Representació matemàtica d'una situació utilitzant successivament diferents llenguatges (verbal, gràfic i numèric) i establir-hi correspondències.
9. Decisió sobre la conveniència o no de fer càlculs exactes o aproximats en determinades situacions.
10. Estimació del resultat d'un càlcul i valoració de si una determinada resposta numèrica és o no raonable.
11. Automatització dels algorismes per efectuar les quatre operacions amb nombres naturals.
12. Automatització dels algorismes per efectuar les operacions de suma i resta amb nombres decimals de fins a dues xifres i amb fraccions senzilles.
13. Utilització de la composició i descomposició de nombres per elaborar estratègies de càlcul mental.

- Suma, resta, multiplicació i divisió amb nombres de dues xifres en casos senzills.
- Percentatges senzills.

14. Identificació de problemes de la vida quotidiana en què intervenen una o més de les quatre operacions, distingint la possible pertinència i aplicabilitat de cada una.

15. Utilització de la calculadora de quatre operacions i decisió sobre la conveniència o no d'usar-la.

Actituds

1. Curiositat per indagar i explorar sobre el significat dels codis numèrics i alfanumèrics i les regularitats i relacions que apareixen en conjunts de nombres.

2. Sensibilitat i interès per les informacions i missatges de naturalesa numèrica i apreciar la utilitat dels nombres en la vida quotidiana.

3. Rigor en la utilització precisa dels símbols numèrics i de les regles dels sistemes de numeració.

4. Interès per conèixer estratègies de càlcul distintes a les utilitzades habitualment.

5. Confiança en les pròpies capacitats i gust per l'elaboració i ús d'estratègies personals de càlcul mental.

6. Gust per la presentació ordenada i clara dels càlculs i de llurs resultats.

7. Confiança en l'ús de la calculadora.

8. Perseverança en la recerca de solucions a un problema.

2. La mesura

Conceptes

1. Necessitat i funcions del mesurament.

- Identificació de magnituds.
- Comparació de magnituds.

2. Unitats de referència. Unitats no convencionals.
3. Les unitats de mesura del Sistema Mètric Decimal.
 - Longitud.
 - Superfície.
 - Capacitat.
 - Massa.
4. Les unitats de mesura d'ús local.
5. Les unitats de mesura de temps.
6. La unitat de mesura d'angles: el grau.
7. Unitats monetàries.

Procediments

1. Mesuraments amb unitats convencionals i no convencionals.
2. Utilització d'instruments de mesura convencionals i construcció d'instruments senzills per efectuar mesuraments.
3. Elaboració i utilització d'estratègies personals per dur a terme estimacions de mesures en situacions quotidianes.
4. Presa de decisions sobre les unitats de mesura més adequades en cada cas atenent l'objectiu del mesurament.
5. Transformació de les unitats de mesura de la mateixa magnitud.
6. Expressió oral del procés seguit i de l'estratègia utilitzada en el mesurament.
7. Utilització del sistema monetari aplicant les equivalències i operacions corresponents.

Actituds

1. Valoració de la importància dels mesuraments i estimacions en la vida quotidiana.

2. Interès per utilitzar amb esment distints instruments de mesura i usar unitats adequades.

3. Gust per la precisió apropiada en la realització de mesuraments.

4. Curiositat i interès per esbrinar la mesura d'alguns objectes i temps familiars.

5. Valoració del Sistema Mètric Decimal com a sistema de mesura acceptat internacionalment.

6. Tendència a expressar els resultats numèrics dels mesuraments manifestant les unitats de mesura utilitzades.

3. Formes geomètriques i situació a l'espai

Conceptes

1. Punts i sistemes de referència.

- La situació d'un objecte a l'espai.
- Distàncies, desplaçaments, angles i girs com a elements de referència.
- Sistema de coordenades cartesianes.

2. Els elements geomètrics.

- Relacions entre elements geomètrics: paral·lelisme i perpendicularitat.

3. Formes planes

- *Les figures i els seus elements.*
- Relacions entre figures.
- Regularitats i simetries.

4. Formes espacials.

- Els cossos geomètrics i els seus elements.
- Relacions entre cossos geomètrics.
- Regularitats i simetries.

5. La representació elemental de l'espai.
 - Plànols, mapes, maquetes.
 - Escales: doble, meitat, triple, terç, etc.
 - Escales gràfiques.
6. Els instruments de dibuix (regla, compàs, escaire, cartabò, cercle graduat).

Procediments

1. Descripció de la situació i posició d'un objecte a l'espai en relació a si mateix i/o a altres punts de referència apropiats.
2. Representació i lectura de punts en els sistemes de coordenades cartesianes.
3. Elaboració, interpretació i descripció verbal de croquis i itineraris.
4. Lectura, interpretació i descripció verbal de plànols i maquetes utilitzant una escala gràfica.
5. Lectura, interpretació i reproducció de mapes.
6. Utilització dels instruments de dibuix habituals per a la construcció i exploració de formes geomètriques.
7. Utilització adequada del vocabulari geomètric bàsic en la descripció d'objectes familiars.
8. Construcció de formes geomètriques a partir de dades prèviament establertes.
9. Comparació i classificació de figures planes i cossos geomètrics utilitzant criteris diversos.
10. Formació de figures planes i cossos geomètrics a partir d'altres per composició i descomposició.
11. Recerca d'elements de regularitat i simetria en figures i cossos geomètrics.
12. Elaboració i utilització d'estratègies personals per dur a terme mesuraments i estimacions de perímetres i àrees.

Actituds

1. Valoració de la utilitat dels sistemes de referències i de la presentació espacial en activitats quotidianes.
2. Sensibilitat i gust per l'elaboració i per la presentació acurada de les construccions geomètriques.
3. Precisió i cura en l'ús d'instruments de dibuix i disposició favorable per a la recerca d'instruments alternatius.
4. Interès i perseverança en la recerca de solucions a situacions problemàtiques relacionades amb l'organització i utilització de l'espai.
5. Gust per la precisió en la descripció i representació de formes geomètriques.

4. Organització de la informació

Conceptes

1. La representació gràfica.
 - Característiques i funcions (presentació global de la informació, lectura ràpida, revalorament dels seus aspectes més importants, etc.).
2. Les taules de dades.
3. Tipus de gràfics estadístics: blocs de barres, pictogrames, diagrames lineals, etc.
4. La mitjana aritmètica i la moda.
5. Caràcter aleatori d'una experiència.

Procediments

1. Exploració sistemàtica, descripció verbal i interpretació dels elements significatius de gràfics senzills relatius a fenòmens familiars.
2. Recollida i registre de dades sobre objectes, fenòmens i situacions familiars utilitzant tècniques elementals d'enquesta, observació i mesura.

3. Interpretació de taules numèriques i alfanumèriques (d'operacions, horaris, preus, factures, etc.) presents a l'entorn habitual.
4. Elaboració i utilització de codis numèrics i alfanumèrics per representar objectes, situacions, esdeveniments i accions.
5. Utilització d'estratègies eficaces de recompte de dades.
6. Elaboració de taules de freqüència a partir de les dades obtingudes sobre objectes, fenòmens i situacions familiars.
7. Elaboració de gràfics estadístics amb dades poc nombroses relatives a situacions familiars.
8. Elaboració i interpretació de la mitjana aritmètica i de la moda en situacions familiars concretes.
9. Expressió senzilla del grau de probabilitat d'un succeït.

Actituds

1. Disposició favorable per a la interpretació i producció d'informacions i missatges que utilitzen una forma gràfica de representació.
2. Tendència a explorar tots els elements significatius d'una representació gràfica evitant interpretacions parcials i precipitades.
3. Valoració de l'expressivitat del llenguatge gràfic com a forma de representar moltes dades.
4. Estima de la nitidesa, l'ordre i la precisió en l'elaboració i presentació de gràfiques i taules.
5. Sensibilitat i gust per les qualitats estètiques dels gràfics observats o elaborats.
6. Sensibilitat per la precisió i veracitat en l'ús de les tècniques elementals de recollida i recompte de dades.

Criteris d'avaluació

- 1. En un context de resolució de problemes senzills, anticipar una solució raonable i cercar els procediments**

matemàtics més adequats per abordar el procés de resolució.

Aquest criteri està dirigit especialment a comprovar la capacitat de l'alumne o l'alumna en la resolució de problemes, atenent el procés que ha seguit. Es tracta de verificar que l'alumnat tracta de resoldre un problema de forma lògica i reflexiva.

2. Resoldre problemes senzills del seu entorn aplicant les quatre operacions amb nombres naturals i utilitzant estratègies personals de resolució.

En aquest criteri es pretén avaluar que l'alumnat sap seleccionar i aplicar degudament les operacions de càlcul en situacions reals. S'haurà d'atendre que siguin capaços de transferir els aprenentatges sobre els problemes proposats a l'aula a situacions de fora.

3. Llegir, escriure i ordenar nombres naturals i decimals, i interpretar el valor de cada una de les seves xifres (fins a les centèsimes), i realitzar operacions senzilles amb aquests nombres.

Amb aquest criteri hom pretén comprovar que l'alumnat maneja els nombres naturals i decimals; igualment, es tracta de veure que sap operar amb aquests nombres i que, en situacions de la vida quotidiana, n'interpreta el seu valor.

4. Realitzar càlculs numèrics mitjançant diferents procediments (algorismes, ús de la calculadora, càlcul mental i tempteig), utilitzant el seu coneixement sobre el sistema de numeració decimal.

Aquest criteri tracta de comprovar que els alumnes i les alumnes coneixen les relacions existents en el sistema de numeració i que realitzen càlculs numèrics elegint alguns dels diferents procediments. Igualment, hom pretén detectar que saben usar la calculadora de quatre operacions.

5. Realitzar estimacions i mesuraments escollint, entre les unitats i instruments de mesura més usuals, els que s'ajustin millor a la grandària i naturalesa de l'objecte a mesurar.

En aquest criteri es tracta que els alumnes i les alumnes demostrin llur coneixement sobre les unitats més usuales del SMD i sobre els instruments de mesura més comuns. També es pretén detectar si saben escollir els més pertinents en cada cas, i si saben estimar la mesura de magnituds de longitud, superfície, capacitat, massa i temps. Quant a les estimacions, hom pretén que facin previsions raonables.

6. Expressar amb precisió mesures de longitud, superfície, massa, capacitat i temps, utilitzant els múltiples i submúltiples usuales i convertir unes unitats en altres quan sigui necessari.

Amb aquest criteri es pretén detectar que els alumnes i les alumnes saben utilitzar amb correcció les unitats de mesura més usuales, que saben convertir unes unitats en altres (de la mateixa magnitud), i que els resultats dels mesuraments que realitzen els expressen en les unitats de mesura més adequades i utilitzades.

7. Realitzar i interpretar una representació espacial (croquis d'un itinerari, plànol, maqueta), prenent com a referència elements familiars i establint-hi relacions.

Aquest criteri pretén avaluar el desenvolupament de les capacitats espacials topològiques en relació amb punts de referència, distàncies, desplaçaments i eixos de coordenades. L'avaluació s'haurà de dur a terme mitjançant representacions d'espais coneguts o mitjançant jocs.

8. Reconèixer i descriure formes i cossos geomètrics de l'entorn proper, classificar-los i donar les raons del mode de classificació.

Aquest criteri pretén comprovar que l'alumne o l'alumna coneix algunes propietats bàsiques dels cossos i formes geomètriques, que n'elegeix alguna per classificar-les i que justifica i explica l'elecció.

9. Utilitzar les nocions geomètriques de simetria, paral·lelisme, perpendicularitat, perímetre i superfície per descriure i comprendre situacions de la vida quotidiana.

En aquest criteri és important detectar que els alumnes han après aquestes nocions i saben utilitzar els termes corresponents per donar i demanar informació.

10. Realitzar, llegir i interpretar representacions gràfiques d'un conjunt de dades relatives a l'entorn immediat.

Aquest criteri tracta de comprovar que l'alumne o l'alumna és capaç de recollir i enregistrar una informació que es pugui quantificar, que sap utilitzar alguns recursos senzills de representació gràfica, taules de dades, blocs de barres, diagrames lineals, etcètera, i que entén i comunica la informació expressada així.

11. Fer estimacions basades en l'experiència sobre el resultat de jocs d'atzar senzills, i comprovar aquest resultat.

Es tracta de comprovar que els alumnes comencen a constatar que hi ha esdeveniments impossibles, esdeveniments que amb tota seguretat es produeixen, o que es repeteixen, i que és més o menys probable aquesta repetició. Aquestes nocions estaran basades en la seva experiència.

12. Expressar de forma ordenada i clara les dades i les operacions realitzades en la resolució de problemes senzills.

Aquest criteri tracta de comprovar que l'alumne o l'alumna comprèn la importància que l'ordre i la claredat tenen en la presentació de les dades d'un problema, per a la recerca d'una bona solució, per detectar els possibles errors i per explicar el raonament seguit. Igualment, tracta de verificar que comprèn la importància que té l'esment en la disposició correcta de les xifres en realitzar els algorismes de les operacions proposades.

13. Perseverar en la recerca de dades i solucions precises en la formulació i la resolució d'un problema.

Es tracta de veure si l'alumne valora la precisió en les dades que recull i en els resultats que obté i si en persisteix en la recerca, en relació amb la mesura de les distintes magnituds, amb les dades recollides per fer una representació gràfica i amb la lectura de representacions.

Llengua Catalana i Literatura

Introducció

La finalitat essencial de les activitats de l'Àrea de Llengua Catalana i Literatura, és el desenvolupament de les capacitats lingüístiques dels alumnes, de manera que la Llengua Catalana, pròpia de les Illes Balears, pugui convertir-se per a ells en un instrument útil i eficaç de comunicació i en una eina vàlida per a la resta d'aprenentatges.

Un factor determinant del plantejament de l'Àrea ha de ser, necessàriament, la consideració de la situació real de la Llengua Catalana al si de la Comunitat Autònoma. La manca de normalitat en l'ús públic, derivada d'una determinada situació històrica anterior, provoca desequilibris importants en la presència social del català. Aquesta circumstància motiva que l'escola sigui un element fonamental per contribuir al restabliment d'una situació harmònica des del punt de vista lingüístic, prevista a l'ordenament jurídic vigent. Perquè l'escola és, en molts casos, l'única via d'accés al coneixement de la llengua territorial i l'indret que millor en possibilita l'ús.

La gran diversitat de procedències lingüístiques de les famílies residents, propiciada per la immigració i, en menor grau, pel turisme, és un altre factor a considerar en el paper de l'escola com a agent actiu per contribuir a l'equilibri lingüístic i a la integració de la població amb llengües d'origen diferent.

Al final de l'etapa de l'Educació Primària els alumnes han d'assolir un bon domini de les dues llengües oficials de la Comunitat Autònoma. No és possible, per tant, obviar el fet que la no uniformi-

tal lingüística exigeix actuacions diferents a les zones amb normalitat lingüística diferent. Així, l'escola, a més de la funció de transmissora d'un patrimoni cultural que li resulta específica, suposa un compromís constant envers una actuació coherent amb el desenvolupament i millora de la llengua amb què es vehicula tal patrimoni.

El currículum de Llengua Catalana i Literatura que l'escola dissenyi, ha de venir forçosament determinat pel context sociolingüístic i cultural dels alumnes, perquè d'aquesta subordinació en depèn que no existeixin disfuncions de ritme, d'intensitat o de metodologia en els processos d'ensenyament-aprenentatge de les dues llengües oficials.

En aquests processos caldrà considerar molt especialment aspectes diversos que incideixen directament en l'adquisició dels objectius propis de l'Àrea, partint de la realitat sociolingüística i cultural dels alumnes i atenent la legislació vigent en matèria lingüística. Així doncs les estratègies, recursos, metodologies i les propostes organitzatives (amb especial esment als projectes lingüístics de Centre), hauran de ser debatudes i perfilades d'acord amb els condicionants i les prescripcions citades. Cobra particular sentit, en aquest context, la presència de la llengua com a instrument de descodificació de la realitat, de l'entorn, on es basa fonamentalment el treball de l'escola i amb totes les implicacions derivades de la impregnació de la llengua sobre d'altres àrees curriculars.

El currículum de Llengua Catalana i Literatura indica els objectius generals, expressats en termes de capacitats, que els alumnes al final de l'Educació Primària hauran d'haver assumit; també estableix els continguts (conceptes, procediments i actituds). Uns criteris d'avaluació completen el currículum.

La presentació dels continguts es centra sobre dos grans eixos: la consideració de l'aspecte comunicatiu i d'ús de la llengua i l'altre, subordinat al primer; que subratlla el caràcter de reflexió sobre la llengua i en suposa un treball sistemàtic amb atenció a tots els seus components (fonètica, ortografia, lèxic i gramàtica). Són distribuïts, els continguts, en tres grans apartats: conceptes, procediments i actituds.

En l'apartat de conceptes l'explicitació és més lleugera per una raó fonamental: la intenció d'incidir sobre la funcionalitat del treball de la llengua, a la recerca d'un bon ús oral i escrit de la llengua en comptes d'uns coneixements teòrics. L'aprenentatge, basat en la

pràctica sistemàtica, es planteja com a fites quatre capacitats essencials: saber escoltar, saber parlar, saber llegir i saber escriure.

Per això els procediments presenten un nivell d'incidència més manifest. Primer, perquè constitueixen les estratègies que tots els alumnes hauran de seguir per resoldre les seves necessitats comunicatives (escolars i socials). En segon lloc, perquè a través seu, s'accedeix a d'altres tipus de coneixements.

Els procediments són aplicables a altres àmbits de l'estudi i, per tant, són eines vàlides per a l'adquisició i organització d'informacions noves, per a la planificació de la pròpia activitat i com a millora de les possibilitats intel·lectuals i comunicatives de l'alumne. La interrelació amb altres àrees és un aspecte fonamental possibilitat per aquest tipus de continguts.

En el context sociolingüístic definit, i en qualsevol altre, és fonamental que l'educació procuri cultivar una actitud global de sensibilitat lingüística i de fomentar un desenvolupament quantitatiu i qualitatiu de l'estima per la llengua (la lectura i l'escriptura com a font de plaer, de cultura i de possibilitats comunicatives). Però també és decisiu que aquestes actituds duguin afegit un altre valor: el sentit de pertinença a la pròpia comunitat i el sentit d'obertura a d'altres comunitats lingüístiques i culturals. El punt d'afirmació de la pròpia identitat que suposa un ús normal de la llengua no pot ser deixar de banda. Aquests són els fonaments dels continguts referits a actituds.

Objectius generals

L'ensenyament de la Llengua Catalana i Literatura en l'etapa d'Educació Primària, tindrà com a objectiu contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats següents:

1. Tenir competència comunicativa plena en el llenguatge oral com a mitjà de realització personal i social, com a base de la fixació del pensament i com a base per a l'adquisició i desenvolupament del llenguatge escrit.

2. Comprendre i expressar-se adequadament de forma oral o escrita, en les distintes situacions de comunicació i d'acord amb les necessitats escolars i socials pròpies de l'edat.

3. Adquirir hàbits lectors i avançar progressivament en la comprensió eficaç del text escrit en el seu aspecte literari, d'informació i

aprenentatge de valors estètics i com a ampliació i perfeccionament dels recursos expressius lingüístics.

4. Dominar els codis gràfics de l'escriptura i aplicar-los gradualment i correctament en tot tipus de comunicació escrita.

5. Afermar el lèxic fonamental, d'acord amb l'etapa evolutiva, i ampliar-lo progressivament.

6. Observar el funcionament de la llengua i reflexionar-hi per tal d'organitzar l'expressió segons la seqüència lògica de les idees, com també adquirir consciència i pràctica de totes les possibilitats expressives del llenguatge.

7. Expressar-se per escrit utilitzant tècniques diverses (narració, descripció, diàleg, cartes...) amb intenció comunicativa diversa (jocs d'imaginació, expressió de vivències, simulació de situacions comunicatives...).

8. Utilitzar el llenguatge oral i escrit com a instrument d'aprenentatge i planificació de l'activitat.

9. Descobrir en el llenguatge (oral, escrit, icònic, àudio-visual) un mitjà d'aproximació al propi patrimoni cultural, i través d'aquest endinsar-se en altres cultures.

10. Reconèixer i valorar les varietats dialectals de la llengua com a patrimoni comú de la comunitat lingüística i cultural de l'àrea del català.

11. Adquirir consciència del valor de la llengua com a signe d'identificació de la pròpia comunitat.

12. Conèixer i fer servir adequadament el català i eliminar progressivament les interferències amb altres sistemes lingüístics.

13. Mostrar una sensibilitat de respecte i d'interès per les manifestacions lingüístiques i culturals que faciliten el domini d'altres llengües, pel que suposen de mitjà d'ampliar les possibilitats de relació amb altres horitzons culturals.

Continguts

Conceptes

Ús i comunicació

1. Llengua parlada:
 - Elements no lingüístics.

- Registres d'ús.
- 2. Factors de les diferents situacions comunicatives:
 - Elements personals i no personals de la comunicació.
 - Diferències entre textos orals-escrits.
- 3. Llengua escrita:
 - Elements de la llengua escrita.
 - Registres d'ús i funcionalitat.
- 4. El text escrit com a mitjà de comunicació i font d'informació:
 - Tècniques d'expressió escrita.
- 5. Comunicació no verbal:
 - Tipus de missatges (publicitat, dramatitzacions...) i formes de manifestació (cartells, còmics, ràdio, TV, cinema...).
 - Sistemes i elements de la comunicació no verbal.

Treball sistemàtic de la llengua

- 6. Fonètica i ortografia:
 - Vocal.
 - Consonant.
 - Sil·laba.
 - Accentuació.
 - Normes ortogràfiques bàsiques.
- 7. Lèxic:
 - Relacions entre mots per la seva forma.
 - Relacions entre mots pel significat.
- 8. Gramàtica:
 - Paraules.
 - Concordança.
 - Tipus de frases.
 - Puntuació.

Procediments

Comprensió oral

1. Ordres, relats, explicacions i argumentacions.
2. Models i estructures diverses amb emissors diferents.
3. Discriminació fonètica, (sons, sil.labes, accents, paraules, frases).
4. Mitjans de comunicació.

Comprensió lectora

5. Comprensió lectora de tots els elements del text al llarg del procés de lectura (estratègies i habilitats per a la comprensió).
6. Lectura mental i expressiva.
7. Resum de les idees fonamentals de textos escrits, tot establint-hi relacions i en coherència amb la seqüència narrativa.
8. Utilització sistemàtica de recursos per a la comprensió: diccionaris, índexs, alfabet...
9. La lectura com a mitjà de recerca d'informació.
10. Relació text-imatge i mitjans de comunicació.

Expressió oral

11. Utilització de les habilitats lingüístiques i regles interactives adequades en l'intercanvi comunicatiu amb altres (conversa, diàleg, debat...).
12. Producció oral de models i estructures de tipologia diversa, referits a diferents intencions i situacions comunicatives, com també a partir d'anàlisis efectuades sobre textos model, amb experimentació de les possibilitats creatives del llenguatge oral.
13. Memorització i reproducció.
14. Ampliació i utilització del camp lèxic, semàntic i d'estructures de la llengua.

15. Entonació de la frase segons la intenció.
16. Accentuació prosòdica.

Expressió escrita

17. Interrelació entre els codis oral i escrit (correspondència fonema-grafia i llurs corresponents agrupacions; discriminació visual de les lletres del codi escrit...).

18. Producció de textos escrits:

- Creatius i comunicatius, de tipologia i intencions diverses (expressió de sentiments, narració, descripció, diàleg, intenció lúdica...).
- De recollida i organització de la informació, planificació d'experiències per a l'elaboració d'alternatives (resums, guions, esquemes, fitxes, qüestionaris...).
- A partir de l'anàlisi de models (organitzatius i d'elaboració estètica, lèxics, ortogràfics...) amb ús de tècniques d'imitació i reproducció i amb exploració de les possibilitats creatives del llenguatge escrit).

19. Accentuació gràfica.

20. Fixació de les normes ortogràfiques elementals.

21. Incorporació d'elements lèxics i semàntics.

22. Ús de diferents tipus de frases.

23. Substitució, ampliació i reducció d'agrupacions de paraules (connectors, complementació, pronoms...).

24. Producció de textos amb interrelació imatge-escriptura.

Actituds

1. Audició atenta, activa i crítica.

2. Respecta al torn de paraules, a les intervencions i a les idees dels altres.

3. Interès i gust per participar activament en situacions de comunicació oral.

4. Sensibilitat envers la declamació.
5. Gust per la qualitat de missatges propis i aliens (coherència, correcció i propietat) com a mitjà per a una comunicació clara i fluida.
6. Sentit de l'ús d'altres recursos comunicatius complementaris del llenguatge oral (gest, moviment corporal, etc.).
7. Valoració dels elements culturals tradicionals propis de la comunitat reflectits en textos de tradició oral.
8. Interès pels textos escrits.
9. Valoració del llenguatge escrit com a instrument necessari per manejar-se en la vida quotidiana.
10. Gust per la lectura.
11. Valoració del text escrit com a instrument de recerca de coneixements nous, com a mitjà de diversió i entreteniment i com a vehicle de transmissió cultural.
12. Sensibilitat estètica.
13. Sentit crític davant la producció escrita.
14. Interès per tenir una pronúncia correcta.
15. Gust per la qualitat dels textos escrits propis i aliens (coherència, correcció i propietat).
16. Interès per utilitzar les biblioteques.
17. Interès per enriquir el vocabulari.
18. Participació i gust pels jocs de paraules.
19. Curiositat i respecte per les variants idiomàtiques i estilístiques del llenguatge escrit.
20. Interès per l'observació i experimentació en el funcionament del llenguatge.
21. Sensibilitat estètica davant la manera de coordinar el llenguatge verbal amb altres sistemes de comunicació no verbals, en funció de la intenció comunicativa desitjada.

22. Interès per les funcions dels missatges de comunicació no verbal en els mitjans de comunicació social i actitud crítica envers els missatges que s'hi reben.

Criteris d'avaluació

1. Participar de manera constructiva (atenció, respecte a opinions alienes, argumentació de les pròpies...) en situacions comunicatives pròpies de la vida escolar (assemblees, exposicions, debats, col·loquis, activitats de grup...) amb integració de les convencions que possibiliten l'intercanvi en situacions semblants.

El criteri d'avaluació intenta de constatar l'adquisició d'hàbits convencionals en situacions de comunicació oral: petició de paraula, respectar torns, adequació del to i varietat de registres segons les situacions, etc. En conseqüència, cal que els alumnes coneguin les normes que estructurin i donen forma a tals situacions i siguin capaços d'entendre que de l'acceptació i respecte de tals requisits, se'n deriva una comunicació més rica i de millor qualitat.

2. Comprendre el sentit dels missatges orals habituals i interpretar la funció d'elements no explícits, lingüístics i no lingüístics, que en modifiquen o matisen la intenció comunicativa.

Aquest criteri pretén informar sobre el desenvolupament de la capacitat de comprensió de textos orals referits al que constitueix la quotidianitat dels alumnes (instruccions, narracions, missatges de ràdio i televisió, ordres, cançons, poemes...). Cal observar: comprensió global, establiment de relacions, captació de seqüències, integració dels elements extralingüístics... Tot això tenint en consideració, des del punt de vista avaluador, situacions espontànies i no espontànies, com també la capacitat dels alumnes de transcendir la literalitat del text i capacitats deductives i d'inferència.

3. Reproduir textos orals (poemes, cançons, embarbussaments, textos breus en prosa...) amb adequació de: pronúncia, ritme i entonació, com també de la simulació convenient (representació).

Mitjançant aquest criteri hom vol ponderar la capacitat d'exercir la memòria oral i la subsegüent capacitat de procedir a la reproducció dels textos orals memoritzats. Es pretén de constatar la incidència de la pluralitat d'activitats d'aprenentatge (escoltar, llegir, memoritzar, recitar, representar) que tractin de desenvolupar l'ús actiu de la memòria i l'ús dinàmic i adequat de la llengua oral, en situacions no espontànies (com a preparació per a d'altres situacions espontànies i de canvi de codi).

4. Produir textos orals, amb adequació de la dicció, l'entonació i la gesticulació, en els quals es presentin de manera coherent els fets, les idees o les vivències.

S'intenta constatar amb l'aplicació d'aquest criteri la capacitat dels alumnes en l'adequació de la parla a les situacions generades per les necessitats de comunicació (escolars i socials). Hom valorarà per una part, la producció escaient de les estructures fonètiques, morfològiques i sintàctiques dels nivells, com també aspectes no verbals (gest, moviments, postura corporal, vacil·lacions...); i per altra, la presentació dels diferents elements del missatge (estructura, idees principals i secundàries, vocabulari...).

5. Comprendre un text llegit de manera que, amb la utilització d'estratègies i habilitats de comprensió, s'aconsegueixi un equilibri entre la bona comprensió i la rapidesa lectora.

Amb aquest criteri hom vol comprovar la capacitat interpretativa de tot tipus de textos escrits. La comprensió (formulació de preguntes sobre el text, identificació de la idea principal i les secundàries) ha de contemplar també la recerca de la captació de les relacions que s'estableixen entre diversos elements, les associacions i les connotacions. La rapidesa lectora ha d'anar sempre lligada a la comprensió, en conseqüència, aspectes com l'ampliació del camp visual, la memorització de paraules o la capacitat de fixar l'atenció seran prioritàries en relació a d'altres. La utilització d'habilitats i estratègies reforça l'autonomia dels alumnes en la lectura del text. Amb aquest criteri es tracta de prestar atenció a la integració, per part dels alumnes, d'aquests tipus de recursos, per a una millora qualitativa de la comprensió lectora.

6. Llegir en veu alta textos escrits amb pronúncia, dicció, entonació i ritme adequats.

El criteri suposa posar atenció en la realització d'una lectura expressiva en veu alta (sense vacil·lacions, repeticions, bots, desequilibris en les pauses, entonació deslligada de la puntuació...) afavoridora de la comprensió (adequació i acceleració en la recepció d'informació).

7. Valorar positivament el text escrit com a instrument de comunicació, font de plaer i de comunicació, amb sentit crític.

L'objectiu d'aquest criteri és calibrar l'existència d'una actitud receptiva envers la lectura. L'interès per la lectura no pot ser només motivat per un dels aspectes indicats sinó per la conjunció de tots ells. És important de comprovar la capacitat (i l'hàbit) dels alumnes d'acudir a diferents textos escrits per tal de resoldre les seves necessitats d'aprenentatge (informació, resolució de dubtes, ampliació de coneixements...). Cal també tenir cura de comprovar l'existència o no de criteris selectius crítics a l'hora de seleccionar textos per a la consulta, la informació o el plaer.

8. Redactar textos diferents, amb aplicació equilibrada dels aspectes formals i adequació de registres a la intenció i situació comunicativa.

Es tracta de comprovar la capacitat dels alumnes per expressar-se per escrit amb coherència, propietat i correcció. Cal subratllar la necessitat de considerar produccions textuais de tipologia variada, amb especial esment a les qualitats anotades en funció de la millora de les possibilitats comunicatives dels alumnes. Aspectes globals generals d'ortografia, sintaxi (nexes i puntuació) i lèxic hauran de ser contemplats.

9. Integrar als textos escrits les normes ortogràfiques induïdes amb ús habitual dels suports teòrics necessaris per resoldre els dubtes d'aquesta índole plantejats.

Un dels objectius que s'han d'aconseguir en l'àrea és l'automatització de la normativa present en la llengua habitual dels alumnes. El criteri avaluatiu intenta valorar l'ús i aplicació del conjunt de coneixements ortogràfics que, gradualment i per via de l'observació, la reflexió i la pràctica sistemàtica de la lectura i escriptura, ha d'anar incorporant. Hom considerarà també l'hàbit de dubte sistemàtic i

l'actitud d'intentar resoldre mitjançant la utilització de recursos (diccionari, fonamentalment) els dubtes ortogràfics.

10. Produir textos escrits segons un pla prèviament establert i avaluar-hi l'adequació del resultat a les previsions mitjançant l'anàlisi col·lectiva o amb el professor, i introduir-hi les modificacions que hom consideri convenientes.

El criteri pretén verificar que la producció de textos escrits es realitza d'acord amb la gradació pròpia del procés (planificació, revisió, incorporació d'esmenes) i que els alumnes valoren la utilitat del procés com a via per millorar el text (precisió, adequació).

11. Elaborar i utilitzar textos escrits propis i aliens, com a tècniques d'organització del treball individual i col·lectiu.

El criteri tracta de parlar esment a la capacitat d'utilització de recursos de base lingüística (notes, resums, guions, esquemes, gràfics...) com a tècniques de treball i d'estudi en particular, i d'organització de la pròpia activitat, en general. Cal comprovar que hi hagi una relació directa entre l'ampliació de les capacitats expressives i l'aplicació que se'n fa a les tasques quotidianes de qualsevol àrea de l'aprenentatge.

12. Utilitzar en les produccions pròpies les formes lingüístiques més adequades a les característiques d'una situació de comunicació (intenció i context).

El criteri avaluador pretén de constatar la capacitat de l'alumne per establir relacions entre formes lingüístiques emprades i situacions comunicatives de producció. La reflexió que suposa una elecció escaient serà l'element detectable a partir de l'observació sistemàtica de situacions habituals.

13. Identificar els elements bàsics que integren l'oració simple, conèixer la concordança dins la frase i utilitzar aquests principis per a la millora de les produccions pròpies.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que els alumnes han integrat uns coneixements gramaticals bàsics sobre la llengua que

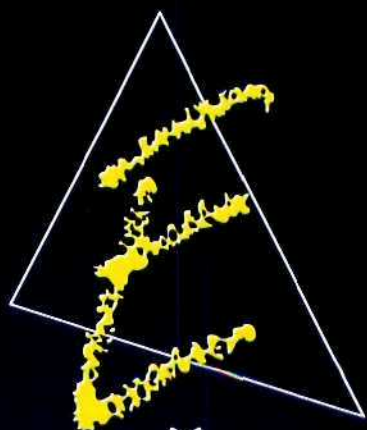
fan servir. No es tracta de valorar aïlladament unes conceptualitzacions, sinó la seva funcionalitat. Així es valorarà la precisió en l'ús de la terminologia gramatical imprescindible, però fent atenció sobretot a la utilització dels mecanismes de funcionament propis de la llengua i a la seva aplicació convenient.

14. Elaborar textos corresponents a diferents contextos comunicatius que suposin usar articuladament la imatge i el llenguatge verbal per tal d'expressar intencions comunicatives concretes.

Amb el criteri exposat s'intenta calibrar la capacitat dels alumnes per integrar diferents llenguatges. La capacitat per augmentar la intenció comunicativa amb l'ús d'imatges combinades amb textos (orals i/o escrits) i, alhora, la correlativa capacitat de descodificació d'aquests tipus de missatges, ha de ser objecte d'una atenció preferent per part de l'equip de professors.

15. Comparar textos (orals i escrits, poemes, cançons, contes...) produïts en les diferents varietats de la llengua catalana.

Amb aquest criteri s'intentarà avaluar la capacitat dels alumnes per valorar i sentir com a pròpies les diferents varietats geogràfiques de la llengua. També ha de servir per constatar l'adquisició per part dels alumnes de la necessitat d'un nivell estàndard de la llengua, apte per a una comunicació social de caràcter global i cultural. Sempre a partir de l'experiència més immediata de l'entorn de l'alumne (la parla d'un company, emissions de ràdio o TV, rondalles...) deixant de banda plantejaments teoricistes.

Ministeri d'Educació i Ciència